

TARIM HAFTASI 2012

**Küresel Krizin Eşğinde Tarım
Son On Yılda Tarımsal Girdiler ve Destekler**

11 Ocak 2012

Ankara

ISBN- 978-605-01-0438-7

HAZIRLAYAN

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

Karanfil Sk. 28/12 Kızılay / ANKARA
TEL: (0312) 444 1 966 FAKS: (0312) 418 51 98
www.zmo.org.tr zmo@zmo.org.tr

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Bahar TANRISEVER (ZMO)-Figen KURAL (ZMO)

BASIM

Özdoğan Matbaa Yayın Hed. Eşya San. Tic. Ltd. Şti.
Matbaacılar Sitesi 558. Sokak No:29 İvedik OSB
Yenimahalle ANKARA
TEL: (0312) 395 85 00

250 Adet Basılmıştır. Ocak 2013

İÇİNDEKİLER

<i>Dr. Turhan TUNCER/TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı.....</i>	<i>5</i>
<i>Prof. Dr. Ahmet ÇOLAK/Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı.....</i>	<i>14</i>
<i>Doç. Dr. Hamit AYANOĞLU/MHP Genel Başkan Yardımcısı</i>	<i>16</i>
<i>Doç. Dr. Gökhan GÜNAYDIN/CHP Genel Başkan Yardımcısı</i>	<i>18</i>
BİRİNCİ OTURUM: GİRDİLER.....	23
TÜRKİYE'DE TOHUMLUK ÜRETİMİ VE KULLANIMI.....	25
<i>Prof. Dr. Köksal YAĞDI/Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi</i>	
TARIM İLAÇLARI ÜRETİMİ VE KULLANIMI	38
<i>Prof. Dr. Oktay GÜRKAN/Ankara Ü. ZF Bitki Koruma Böl.</i>	
SU KAYNAKLARI POTANSİYELİ VE KULLANIMI	41
<i>Prof. Dr. Ahmet ÖZTÜRK/Ankara Ü. ZF Tarımsal Yapılar ve Sulama Böl.</i>	
TARIMDA ENERJİ KULLANIMI	44
<i>Prof. Dr. Ramazan ÖZTÜRK/Ankara Ü. ZF Tarım Makinaları Böl.</i>	
TÜRKİYE KİMYASAL GÜBRE TÜKETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	48
<i>Prof. Dr. Mustafa KAPLAN , Arş. Gör. Hüseyin KALKAN</i>	
<i>Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fak., Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Böl.</i>	
TARTIŞMA BÖLÜMÜ	54
İKİNCİ OTURUM: DESTEKLER	57
TARIM TOPRAKLARININ KULLANIMI VE KORUNMASI	59
<i>Prof. Dr. Suat ŞENOL/Çukurova Ü. Ziraat Fak. Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Böl.</i>	
TÜRKİYE'DE SON ON YILDA TARIMSAL DESTEKLER.....	63
<i>Prof. Dr. Emine OLHAN/Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Eko.Böl.</i>	
TARIMSAL KREDİLER.....	70
<i>Prof. Dr. Haydar ŞENGÜL/Çukurova Ü.ZF Tarım Ekonomisi Böl.</i>	
TARIMDA İSTİHDAM VE İŞGÜCÜ	74
<i>Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK/Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Eko.Böl.</i>	
TARTIŞMA BÖLÜMÜ	77
ÜÇÜNCÜ OTURUM: SEKTÖR ANALİZİ.....	81
<i>Mahmut ESKİYÖRÜK/Tire Süt Koop. Yönetim Kurulu Başkanı</i>	<i>84</i>
<i>Halis UYSAL/Türkiye Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği Başkanı.....</i>	<i>87</i>
<i>Yakup YILDIZ/Köykoop Genel Başkanı</i>	<i>89</i>
<i>Ramazan ÖZKAYA/Türkiye Su ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği Başkanı</i>	<i>91</i>

Dr. Turhan TUNCER
TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı

Siyasi partilerin çok değerli temsilcileri, sayın milletvekilleri, akademisyenler, kamu yönetiminin, demokratik kitle örgütlerinin ve özel sektörün değerli başkanları, yöneticileri ve çalışanları, çok kıymetli meslektaşlarımız ve basının seçkin temsilcileri, Tarımsal Öğretimin 166 ncı Yıldönümü nedeniyle düzenlediğimiz Sempozyuma hepimiz hoş geldiniz. Tüm katılımcılara teşekkür ediyor, tarım camiamızın bayramını da içtenlikle kutluyorum.

Tarım sektörü ve çalışanları aslında ulusal varlığın temelidir, köküdür. Eğer toprağa bağlı, doğal kaynakların üretimini geliştirici süreçler olmazsa, ulusal üretimden söz edebilmek kesinlikle mümkün değildir. Bu denli önemli olan tarımın öğretimi bu topraklar üzerinde 1846 yılında Yeşilköy’de Ayamama Çiftliği’nde başlamıştır. Cumhuriyet ile beraber 1933 yılında kurulan Yüksek Ziraat Enstitüsü ile çağdaş bir zemine oturmuştur. Ziraat fakülteleri o günden bugüne kadar 96 bin ziraat mühendisi yetiştirerek bu ulusa armağan etmişlerdir. O arkadaşlarımız üretimde verimi artırmış ve nüfusumuzun doymasını sağlamışlardır. Verdikleri emekler için kendilerine bir kez daha şükranlarımızı sunuyoruz.

Sempozyumumuza “Küresel Krizin Eşiğinde Tarım” başlığını koyduk. 2008 yılında patlak veren uluslararası ekonomik kriz bugün tüm Avrupa’yı sarmıştır. Hatırlanacağı üzere üretimde büyük bir daralma olmamasına karşın 2008 yılı, gıda fiyatlarının da tırmanışa geçtiği bir yıl olmuştur. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre gıda fiyatları endeksi sonraki yıllarda da rekor üzerine rekor kırmıştır.

Bu artışlara gerekçe olarak “petrol fiyatları, kuraklık ve tarımsal ürün yetersizliği” gibi nedenler öne sürülmektedir. Ancak hepimiz biliyoruz ki, asıl sorun, 1990’lı yıllardan itibaren tarımın serbest piyasa içine alınmasıyla gıdanın egemenliğini eline geçiren küresel şirketlerin yaptığı spekülasyonlardır. Gıda fiyatlarının küresel şirketlerce yükseltilmesi sonucu milyonlarca insan yoksulluğa mahkum edilmiş, milyonlarcası da açlar ordusuna katılmıştır.

Gıda fiyatları geçtiğimiz dönemde, Tunus ve Mısır Devlet Başkanları’nın iktidardan çekilmesine neden olan ayaklanmaları tetikleyen unsurlardan biri olarak da tarihe geçmiştir. Ekonomik kriz nedeniyle pek çok ülkede halk ayaklanmaları devam etmektedir. Böyle bir ortamda Türkiye’nin krizden etkilenmeyeceğini düşünmek yanlış olur. Bu kapsamda, özellikle tarım sektörümüzün durumu ve yapılması gerekenleri sizlerle paylaşmak istiyorum.

Ülkemizde son 10 yılda toplam işlenen alanlar yaklaşık 2,5 milyon hektar azalmış; üretici Türkiye’nin yüzölçümü açısından ikinci büyük ili olan Ankara’nın yüzölçümü kadar toprağı işlemekten vazgeçmiştir. (25 bin km² = 2,5 milyon hektar)

Tablo 1: Tarım Alanlarındaki Değişim (Bin Hektar)

Yıllar	Tarla Alanı		Sebze Bahçesi	Toplam İşlenen Alan	Meyve Bağ Zeytin	Toplam Tarım Alanı
	Ekilen	Nadas				
2001	18.087	4.914	799	23.800	2.550	26.350
2002	18.123	5.040	831	23.994	2.585	26.579
2003	17.563	4.991	818	23.372	2.656	26.028
2004	18.110	4.956	805	23.871	2.722	26.593
2005	18.148	4.876	806	23.830	2.776	26.606
2006	17.440	4.691	853	22.984	2.895	25.879
2007	16.945	4.219	815	21.979	2.909	24.888
2008	16.460	4.259	836	21.555	2.950	24.505
2009	16.217	4.323	811	21.351	2.943	24.294
2010	16.311	4.249	802	21.362	3.053	24.415

Kaynak: TÜİK

Ürün fiyatları yerinde sayarken, girdi fiyatlarının sürekli arttığı, tarım alanlarının ise azaldığı bir ortamda üretimin artması beklenemez. 2002-2011 döneminde mısır, çeltik, ayçiçeği ve meyveler dışında bitkisel üretimde artış olmazken, kırmızı mercimek ve tütünde olağanüstü düşüşler yaşanmıştır. Buğday ve arpa gibi temel ürünlerin üretimi ise ya 2002 yılıyla aynı düzeylerde kalmış ya da azalmıştır.

Tablo 2: Bitkisel Üretim

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Buğday	19 500	19 000	21 000	21 500	20 010	17.234	17.782	20.600	19.674	21.800
Arpa	8.300	8.100	9.000	9.500	9.551	7.307	5.923	7.300	7.250	7.600
Çeltik	360	372	490	600	696	648	753	750	860	900
Mısır	2 100	2 800	3 000	4 200	3 811	3.535	4.274	4.250	4.310	4.200
K. Mercimek	500	485	480	520	580	508	106	275	422	380
Nohut	650	600	620	600	552	505	518	563	531	497
K. Fasulye	250	250	250	210	196	154	155	181	213	209
Ş. Pancarı	16 523	12 623	13 517	15 181	14 452	12.415	15.488	17.275	17.942	16.000
Pamuk (lifli)	988	919	935	863	976	867	673	638	817	
Tütün	153	112	133	135	98	75	93	81	53	55
Ayçiçeği	850	800	900	975	1.118	854	992	1.057	1.320	1.365
Patates	5 200	5 300	4 800	4 090	4.397	4.228	4.197	4.398	4.513	4.597
Soğan (kuru)	2 050	1 750	2 040	2 070	1 765	1.859	2.007	1.850	1.900	2.088
Kavun-Karpz	6 395	5 950	5 575	5 795	5 571	5.458	5.752	5.489	5.294	5.478
Domates	9 450	9 820	9 440	10 050	9 855	9.945	10.985	10.746	10.052	11.017

Kaynak:TÜİK

Bitkisel Üretim II. Tahmin

Topraktan geçimini sağlayamayan çiftçi de üretimden vazgeçmek zorunda kalmıştır. 2001-2011 döneminde çiftçi sayısı 8 milyondan 5,7 milyona gerilemiştir. Yani 2 milyonu aşkın üretici tarımdan kopmuş ve tarımın istihdamdaki payı %37,6'dan %25,2'ye düşmüştür.

Tablo 3: Tarımın İstihdamdaki Payı

Yıllar	Toplam (Bin kişi)	Tarım (Bin kişi)	Toplam İstihdamdaki Payları (%)		
			Tarım	Sanayi	Hizmetler
2001	21.524	8.089	37,6	17,5	44,9
2002	21.354	7.458	34,9	18,5	46,6
2003	21.147	7.165	33,9	18,2	47,9
2004	19.632	5.713	29,1	20,0	50,9
2005	20.067	5.154	25,7	20,8	53,5
2006	20.423	4.907	24,0	20,9	55,1
2007	20.738	4.867	23,5	20,8	55,7
2008	21.194	5.016	23,7	20,9	55,4
2009	21.277	5.254	24,7	19,4	55,9
2010	22.594	5.683	25,2	19,9	55,0
2011*	24.749	6.475	26,2	19,0	54,8

Kaynak: TÜİK

Üretimin yetersiz kalması nedeniyle dış alıma yönelmesi üzerine tarımsal ithalatta patlama yaşanmıştır. Son 10 yıldan 7'sinde tarım ürünleri ithalatı ihracatı geçmiştir. 2008'de tarım ürünleri dış ticaret açığında Cumhuriyet tarihinin rekoru kırılmıştır. 2009'da küresel kriz nedeniyle gerileyen ithalat 2010'da yeniden tırmanışa geçmiş, 2011 yılında ise rekorlar (!) altüst olmuştur.

Tablo 4: Tarım Ürünleri Dış Ticareti Uluslararası Standart Sanayi Sınıflamasına (ISIC, Rev.3) göre (Milyon \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge
2001	2.006	1.410	596
2002	1.806	1.704	102
2003	2.201	2.538	-336
2004	2.645	2.765	-120
2005	3.468	2.826	643
2006	3.611	2.935	676
2007	3.883	4.672	-789
2008	4.177	6.433	-2.256
2009	4.536	4.625	-89
2010	5.091	6.490	-1.399
2010 *	4.496	5.774	-1.278
2011 *	4.736	8.199	-3.463

(*) Ocak - Kasım dönemi

Kaynak: TÜİK

Tarımsal hammadde dış ticaretinde net ithalatçı konumda olan Türkiye, gıda maddeleri dış ticaretinde ise net ihracatçıdır. Gıda sektörü, yurt dışından ithal ettiği hammaddeyi işleyerek yine yurtdışına satmaktadır.

Tablo 5: Tarım Ürünleri Dış Ticaret Dengesi DTÖ Tanımına göre SITC*, Rev.3 (Milyon \$)

Yıllar	İhracat			İthalat			Denge
	Gıda maddeleri	Ham madde	Toplam	Gıda maddeleri	Ham madde	Toplam	
2001	3.997	352	4.349	1.487	1.592	3.079	1.270
2002	3.668	384	4.052	1.912	2.083	3.995	57
2003	4.735	522	5.257	2.791	2.473	5.265	-8
2004	5.892	610	6.501	3.090	2.969	6.059	442
2005	7.714	595	8.309	3.284	3.196	6.480	1.829
2006	7.932	702	8.633	3.486	3.800	7.286	1.347
2007	9.007	762	9.769	5.167	4.645	9.813	-44
2008	10.705	768	11.474	8.503	4.535	13.038	-1.564
2009	10.582	608	11.190	6.108	3.523	9.631	1.599
2010	11.869	795	12.664	7.413	5.467	12.880	-216
2011**	12.705	974	13.679	9.689	6.457	16.146	-2.467

(*) Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması (**) Ocak - Kasım dönemi Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Ürünler bazında bakarsak; 2011 yılının Ocak - Kasım dönemi itibariyle buğday ithalatı 4 milyon tonu aşmıştır. Buğday ithalatı için 1,5 milyar dolar, ayçiçeği için 500, soya için 600 milyon dolar ödenmiştir. Pamuk ithalatı için ödenen bedel ise yaklaşık 1,8 milyar dolardır. Yağlı tohum ve türevleri ithalatı için ödenen toplam bedel 2,4 milyar doları aşmıştır.

Tablo 6: 2000'li Yıllarda Hububat İthalatı

Yıllar	Buğday		Mısır		Çeltik	
	Miktar (Bin ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin ton)	Değer (Milyon \$)
2001	347	50	537	66	135	24
2002	1.117	150	1.180	134	293	49
2003	1.846	278	1.818	276	248	56
2004	1.065	222	1.050	190	166	62
2005	136	25	218	47	303	97
2006	240	53	31	13	273	89
2007	2.147	570	1.128	269	196	113
2008	3.708	1.483	1.151	382	240	173
2009	3.393	902	485	135	227	135
2010	2.554	655	452	124	535	265
2011*	4.341	1.512	340	122	329	144

(*) Ocak - Kasım dönemi

Kaynak: TÜİK

Tablo 7: 2000'li Yıllarda Yağlı Tohum ve Pamuk İthalatı

Yıllar	Ayçiçeği		Soya		Pamuk	
	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)
2001	183	43	321	67	454	497
2002	129	42	612	140	541	493
2003	541	153	831	227	557	667
2004	482	157	682	227	585	836
2005	491	162	1.155	329	776	908
2006	372	117	1.017	265	754	970
2007	596	260	1.231	410	946	1.278
2008	456	365	1.239	648	613	1.000
2009	468	241	974	429	753	1.003
2010	649	350	1.756	742	889	1.720
2011*	804	535	1.191	633	569	1.760

(*) Ocak - Kasım dönemi

Kaynak: TÜİK

Tablo 8: 2000'li Yıllarda Yağlı Tohum Türevleri İthalatı (Bin Dolar)

Yıllar	Yağlı tohum	Ham yağ	Küspe	Toplam
2001	133	279	91	503
2002	223	340	88	650
2003	424	415	115	954
2004	464	429	205	1.098
2005	597	626	175	1.398
2006	525	797	113	1.435
2007	874	648	171	1.693
2008	1.304	1.456	234	2.994
2009	910	944	204	2.058
2010	1.393	801	296	2.490
2011*	1.109	1.006	310	2.425

* 2011 yılı 9 aylık değeridir

Kaynak: Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği

2010 yılında ithalata izin verildiği tarihten 2011 Eylül ayı sonuna kadar ülkemize 1.156.879 baş kasaplık ve 242.277 baş besilik koyun ithalatı yapılmıştır. 262.589 baş kasaplık ve 334.426 baş besilik sığır ithalatı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca AB ülkelerinden 155.890 ton sığır eti (karkas) ithalatı yapılmıştır. 2011 yılı Kurban Bayramı için Trakya Bölgesi'ne 305.559 baş koyun ve 19.987 baş kurbanlık sığır ithal edilmiştir.

Türkiye ne yazık ki, kurban edeceği hayvanı dahi dışarıdan satın almak zorunda kalan bir ülke haline gelmiştir.

Sayın konuklar, hepimizin bildiği gibi 2006 yılında Tohumculuk Kanunu çıkarıldığında ODA'mız, kamunun tohum alanından tümüyle çekileceğini ve tohum işinin çokuluslu şirketlerin yönetimine geçeceği uyarısında bulunarak bu düzenlemeye karşı çıkmıştı. Yasa itirazlarımıza karşın yürürlüğe konuldu. Aradan 5 yıl geçti, tohumculuk sektörümüzün bugünkü durumuna bir göz atalım: Türkiye'de iç piyasada toplam ticari tohumluk değerinin 900 milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Tohumculuk alanında faaliyet gösteren şirketlerin sayısı 420'yi aşmıştır. Ancak serin iklim tahılları tohumluklarının dışında tohumluk tedarikinde yabancı sermayeli veya yabancı ortaklı şirketler hakim durumuna geçmiştir. Örneğin 2010 yılında Hibrit mısır tohumluğunun yaklaşık %60'ı 5 yabancı şirket tarafından sağlanmıştır. Ayçiçeğinde 3 yabancı şirketin toplam payı %90'ın üzerindedir. Pamukta ise 2 yabancı şirketin toplam payı %45'e ulaşmaktadır. Üzülerek söylüyoruz ki, Ziraat Mühendisleri Odası bu konuda haklı çıkmıştır. Eğer tohumunuza sahip değilseniz, tarımınıza da sahip olamazsınız...

Tablo 9: Tohum Üretim, İthalat ve İhracatı

Yıllar	Üretim (Ton)	İthalat		İhracat	
		Ton	Bin \$	Ton	Bin \$
2002	145.227	19.227	55.292	8.112	17.320
2003	184.247	16.161	71.249	16.095	21.451
2004	349.332	19.838	79.238	15.658	35.147
2005	332.190	23.801	89.597	13.814	26.981
2006	370.748	32.654	105.608	23.941	47.093
2007	325.013	34.374	130.581	21.335	49.886
2008	290.148	43.578	170.798	26.245	71.101
2009	385.061	30.267	158.363	21.816	70.766
2010	497.964	40.610	176.792	29.586	94.789

Kaynak: BÜGEM

Tablo 10: Tohumluk Üretiminde Kamu ve Özel Sektör Payı

	Kamu (%)	Özel (%)	Yet. (%)
Buğday	50	50	42
Arpa	54	46	18
Pamuk	0	100	100
Yem Bitkileri	70	30	25
Patates	0,0	100	25
Ayçiçeği	0,0	100	100
Mısır	0,0	100	100
Çeltik	20	80	50

Kaynak: BÜGEM

2006 yılında yürürlüğe giren Tarım Kanunu'nun 21. maddesine göre, her yıl tarımsal destekleme için bütçeden ayrılacak kaynak, gayrisafi millî hasılanın en az %1'i düzeyinde olmak zorundadır. Ancak son 10 yılda tarımsal destekleme ödemeleri için bütçeden ayrılan kaynak gayri safi yurtiçi hasılanın %0,6'sını geçmemiştir.

Tablo 11: Tarımsal Destekleme Ödemelerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) İçindeki Payı

Yıllar	GSYİH (Milyon TL)	Tarımsal Destekleme Ödemeleri (Milyon TL)	GSYİH'ya Oranı (%)
2001	240.224	1.033	0,43
2002	350.476	1.868	0,53
2003	454.781	2.805	0,62
2004	559.033	3.084	0,55
2005	648.932	3.707	0,57
2006	758.391	4.747	0,63
2007	843.178	5.555	0,66
2008	950.534	5.809	0,61
2009	952.559	4.495	0,47
2010	1.103.750	5.817	0,53
2011*	1.214.852	6.000	0,49

* Bütçe

<http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?>

2010 yılında uygulanmaya başlanan Tarım Havzaları Modeli ile üretimi yaygın olmayan soya, kanola ve aspir gibi yağ bitkilerinin primleri artırılırken; pamuk, hububat ve bakliyata son 3 yıldır aynı destek verilmiştir. Desteklemede arz, talep, üretim, ihracat, ithalat, maliyet gibi temel kriterler dikkate alınmamaktadır.

Tablo 12: Ürünler İtibariyle Ödenen Prim Destekleri (TL / Ton)

Ürünler	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Pamuk	90	190	267	290	290	270	350	350	350
Pamuk *	-	228	320	348	348	324	420	420	420
Ayçiçeği	110	135	175	200	200	189	210	230	230
Soya	115	140	200	220	220	207	230	295	400
Soya *	-	168	240	264	264	247,5	275	350	500
Kanola	130	200	220	220	220	207	230	275	400
Mısır	-	25	50	67	20	36	40	40	40
Aspir	-	-	-	220	220	207	250	300	400
Zeytinyağı	200	250	100	110	200	189	250	300	500
Buğday	-	-	30	35	45	45	50	50	50
Arpa	-	-	20	25	35	36	40	40	40
Çavdar	-	-	20	25	35	36	40	40	40
Yulaf	-	-	20	25	35	36	40	40	40
Çeltik	-	-	30	60	90	90	100	100	100
K.Fasulye	-	-	-	-	-	90	100	100	100
Nohut	-	-	-	-	-	90	100	100	100
Mercimek	-	-	-	-	-	90	100	100	100
Yaş Çay	50	65	70	80	90	101,7	115	115	120

(*) Sertifikalı tohumluk kullanıldığında

Yeterince desteklenmeyen üretici de çareyi banka kredilerinde aramaktadır. Tarım kredi hacmine göz atalım. Türkiye, takipli krediler dahil 2010 yılında 22.5 milyar lira, 2011 Ocak-Ekim dönemi için ise yaklaşık 30 milyar liralık bir tarımsal kredi hacmine sahiptir. Türkiye'nin 2011 yılı tarım bütçesinin 6 milyar lira olduğunu düşündüğümüzde, tarım bütçesinin 5 katı bir tarım kredi hacminden söz ediyoruz demektir.

2011 yılının Ocak-Ekim dönemi itibariyle tarım kredilerinin yaklaşık %75'i kamuya ait bankalar; %15'i

yerli özel bankalar, %10'u ise yabancı sermayeli bankalar tarafından kullanılmıştır. Özellikle yabancı sermayeli bankaların borçlarını ödeyemeyen çiftçilerin topraklarına el koyarak, icra yoluyla sattığına ilişkin haberler basında sıkça yer almaktadır.

Tablo 13: Tarım Sektöründe Nakdi Krediler (Bin TL)*

Yıllar	Yerli Özel	Kamu	Yabancı	Toplam
2002	1.928.032	2.258.804	9.122	4.195.958
2003	765.185	2.080.925	31.055	2.877.165
2004	985.607	4.090.425	28.196	5.104.228
2005	1.422.033	5.392.515	144.812	6.959.360
2006	1.986.339	5.408.054	418.206	7.812.599
2007	2.578.622	6.553.642	700.427	9.832.691
2008	2.623.160	8.392.163	1.834.426	12.849.749
2009	2.450.240	10.730.629	2.065.599	15.246.468
2010	3.386.152	16.758.311	2.405.071	22.549.534
2011**	4.623.180	22.235.939	2.888.053	29.747.172
Payları (%)	15,5	74,7	9,7	100,0

* Takipteki kredileri de içermektedir. ** İlk 10 ay

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx>

Değerli arkadaşlarım işte bu tablo, 2000'li yılların başında IMF ve Dünya Bankası tarafından dayatılan ve siyasi iktidarlar tarafından kararlı bir şekilde uygulanan tarım politikalarının sektörde yarattığı tahribatı gözler önüne sermektedir. Tüm bu olumsuzlukların sonucu olarak 2000-2011 döneminde tarımın büyüme hızı GSYİH'deki büyüme hızının altında kalmıştır. Tarım sektörü yıllık %1,7 büyürken, ekonominin genelindeki büyüme hızı ortalama %4,5 olmuştur.

Tablo 14: Tarımsal Katma Değerin (TKD) Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki (GSYH) Payı (1998 Bazlı, Sabit Fiyatlarla)

Yıllar	GSYİH		TKD		Tarımın Payı (%)
	Milyon TL	Büyüme (%)	Milyon TL	Büyüme (%)	
2000	72.436	-	8.845	-	12,2
2001	68.309	-5,7	8.147	-7,9	11,9
2002	72.520	6,2	8.861	8,8	12,2
2003	76.338	5,3	8.684	-2,0	11,4
2004	83.486	9,4	8.929	2,8	10,7
2005	90.500	8,4	9.571	7,2	10,6
2006	96.738	6,9	9.701	1,4	10,0
2007	101.255	4,7	9.047	-6,7	8,9
2008	101.922	0,7	9.434	4,3	9,3
2009	97.003	-4,8	9.769	3,6	10,1
2010	105.739	9,0	9.999	2,4	9,5
2011*	85.139	9,6	7.956	5,3	9,3
Ortalama		4,5		1,7	

Kaynak: TUIK *2011 9 Aylık

Bugün, tarım sektörümüzün can damarlarından biri daha kesilmek üzeredir. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, geçtiğimiz Kasım ayında Türkşeker'e ait 10 fabrikanın özelleştirme ihalelerini gerçekleştirmiş ve ihalelere karşı açılan davaya bakan Danıştay da yürütmenin durdurulması istemini reddetmiştir. Şeker Fabrikalarının özelleştirilmesi halinde, daha önce Tekel fabrikalarının özelleştirilmesinde yaşandığı

gibi birçoğunun kapatılacağı açıktır. Bu durumda 300 binin üstünde pancar çiftçisi pancar tarımından dışlanacak, 13 binden fazla şeker fabrikası çalışanı işsiz kalacak, yan sektörler göz önüne alındığında yaklaşık 6 milyon kişi olumsuz etkilenecektir. Şeker sektörü tamamıyla dışa bağımlı kılınacak ve Türkiye pazar haline gelecektir. Bu nedenle, şeker fabrikalarının özelleştirilmesi için yapılan ihaleler derhal iptal edilmeli, Türkşeker özelleştirme kapsamından çıkartılmalı ve teknolojik yenileme yatırımları ile Cumhuriyet'in kazanımı olan şeker sektörü güçlendirilerek yaşatılmalıdır.

Sektörümüzle ilgili olarak yaşanan diğer bir önemli gelişme ise Biyogüvenlik Kurulu'nun GDO'lu 13 mısır çeşidine yem amaçlı kullanılmak üzere izin vermesidir. Mısır, ülkemizde de yetiştirilebilen bir üründür. Ancak Tarım Bakanlığı mısır bitkisini destekleyerek, kendimize yeterliliği yakalamak varken, bunu yapmamakta, ülkemizi ithalata mahkûm etmektedir. ODA'mız, bileşeni olduğu GDO'ya Hayır Platformu ile birlikte bu konudaki kararlı mücadelesine önümüzdeki günlerde de devam edecektir.

Değerli konuklar, geçtiğimiz dönemde yürürlüğe konulan bazı KHK'ler özlük haklarımızda kayıplara yol açabilecek niteliktedir. Örneğin, 644 sayılı KHK ile kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Mesleki Hizmetler Genel Müdürlüğü'ne meslek odaları mevzuatını yeniden oluşturma görevi verilmesi, örgütlülüğümüz ve görev alanlarımıza birer saldırı niteliği taşımaktadır.

Yine 639 sayılı KHK ile kurulan Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı meselesinde, yanlışlık Bakanlığın adı ile başlamakta, şube müdürlüklerinin bulunmayışının kargaşası ile devam etmektedir. Daire Başkanlıklarının görev dağılımı ise verilen görevlerin layıkıyla yapılmasını önleyecek şekildedir. Bu uygulamalar kesinlikle iyi niyetli olarak kabul edilemez. ODA'mız bu tür girişimlere karşı, meslektaşlarımızın özlük haklarını koruma ve geliştirme noktasında üzerine düşen görevleri, hukuki platformlar da dahil eksiksiz olarak yerine getirmeye devam edecektir.

Saygıdeğer meslektaşlarım, tarımın birçok sorunu vardır ancak bu sorunların her birinin reçetesi de bellidir. Türkiye'nin siyaset alanından beklediği şey, IMF ve Dünya Bankası reçetelerine son vererek, ülke gereksinimlerine uygun ulusal politikaları yürürlüğe koymalarıdır. Sektörü piyasanın sömürüsüne terk etmeyecek etkin bir kamu yönetimi oluşturulmalı, bilgi ve teknoloji tarımla buluşturulmalı, uygun bütçe büyüklükleri tarıma aktarılmalı ve yatırımlarla, tarımda kendine yeterlilik sağlanmalıdır.

Sözlerime son verirken, Tarımsal Öğretimin 166. Yıldönümünü bir kez daha kutluyor, hepimize saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Ahmet ÇOLAK
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı

Siyasi partilerimizin çok değerli yöneticileri, sayın milletvekilim, TMMOB ZMO değerli başkanı, değerli meslektaşlar, sevgili konuklar, hepimizi saygıyla selamlıyorum. Ülkemizin tarımının geldiği noktayı az önce sayın başkan son derece özet ama çok da vurgulayıcı rakamlarla altını çizerek anlattılar. Ben eğitim konusuna birazcık bakmak istiyorum ve bu konuda birkaç öneriyi de getirmeyi düşünüyorum.

Tabi tarih bilinci son derece önemli. 1846 yılında mektebi zirai şahane ile başlayan yürüyüş, yüksek ziraat enstitüsü ile çok önemli bir boyut kazandı ve ilk kez batı anlamında araştırma yapma geleneği Türk bilimine yerleşti. Öğretim üyesi olacak gençlerde mutlaka doktora yapma şansı aranmaya başlandı. Tam gün çalışma ilkesi getirildi. Ve akademik demokrasi ilk kez yüksek ziraat enstitüsü ile geldi, rektör ve dekanların seçimle işbaşına gelmeleri ve bu seçimlere idari personel ve öğrenci temsilcileri katıldı. Bu nedenle bazı çevrelerde söylenenlerin tam tersine gerçek anlamda üniversitel yapı yüksek zirai enstitüsü ve bu enstitünün kuruluş kanunu ile Türkiye cumhuriyetinde oturmuştur. Bunun önce altını çizmek istiyorum ve bu mesele ile başta büyük önderimiz Mustafa kemal Atatürk olmak üzere Tanzimat'tan bu yana tarım eğitimiyle, tarım öğretimiyle ilgili emeği olan herkesin aziz hatırası önünde saygıyla eğiliyorum.

Değerli konuklar dünya bilimine katkıda Türkiye'nin birinci alanı olan tarımda bilim insanlarımız ne yazık ki aynı başarıyı, gerekli tarımsal teknik ve teknolojinin uygulamaya aktarılmasına gösterememişlerdir. Şimdi dengenin biraz daha üretilen bilimsel bilginin tarımsal teknoloji üretimine ve uygulanmasına doğru kayması gerekmektedir. Zaten ekonomik kısıtlar, ticarileşebilme kabiliyeti yüksek olan bilimsel bilgiye doğru yönelimi de oldukça zorlamaktadır. Bu bağlamda yeni sistemlere ve modellere duyulan gereksinim ve yaratılan yeni yaklaşımlar üniversitel yapıyı zorlamakta ve yeni paradigmanın varlığını görmekteyiz.

Günümüz eğitim yapısında artık uluslararasılaşmış bir anlayış hakim olmaya başlamıştır. Rekabetçi bu eğitim yapısında birden fazla üniversitenin öğrencisi olabilmek artık olağandır. Uluslararası üniversitelerin bilimleri güçlü yanlarını öne çıkararak adeta öğrenci kabulü için kendilerini pazarlamaktadırlar.

Öğrenci sadakati artık önemli bir değer olarak gündeme gelmiştir. Türkiye gibi genç nüfusu yüksek olan ülkeler ise bu uluslararası üniversitelerin iştah açıcı birer pazarı görünümündedirler. Üniversiteler artık uluslara değil, uluslararası anlaşmalara bağlı ortak bir kültüre doğru yol almaktadır. Bu yolculuğun olmazsa olmazı ise uluslararası ölçülebilirlik, izlenebilirlik, tanınırlık yani akreditasyondur.

Birikimi son derece köklü ve yeterli olan ziraat fakültelerimiz başta ana fakültemiz Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi olmak üzere artık bu sürece hazırdır ve bu sürecin başlatılması gerekmektedir. Mühendislik öğretiminde yeni yönelimler, öğrenci odaklılık, inonatif öğrenim yani yenilikçi öğrenim, niçin bilmeliyim odaklı müfredat, gereksiz tüm bilgi yükünü boşaltıldığı ve insan beyninin yaratıcılığını öne çıkaran, özellikle mühendislik dallarındaki ki bir mühendislik dalı olarak ziraat mühendisliğinin oldukça önemli bir dal olduğunu vurgulayalım, patente dayalı yenilikçi öğretimi ilke edinen bir sistemi bütün bu saydıklarımızı artık zorunlu hale getirmiştir. Bu yenilikçi mühendislik öğreniminde başlıca dört adımın öne çıktığını görüyoruz. Bunlardan bir tanesi görünmeyen yüzü görebilmek, diğeri farklı disiplinlere ilgi duyabilmek, gerekli beceriyi kazanabilmek ve patentlenebilir tasarımlar yapabilmek. Artık yetiştirdiğimiz mühendislerde bu özelliğin olmasını sağlayacak eğitim yapılanmalarını, eğitimde kalite yapılanmalarını yani bir yeniden yapılanmayı kastetmiyoruz, kalite yapılanmasını bizim mutlaka gündeme taşımamız gerekmektedir.

Dikkat edilecek önemli konulardan bir tanesi de mühendisin yeterli eğitimi aldığından ve gerekli değerlendirmeleri hakkıyla yapacağından kendisinin emin olmasıdır. Gelişen teknoloji, özellikle mühendislikte kendini yenilemeyi ve yaşam boyu öğrenen kişi olmayı gerekli kılmaktadır. Bu konuda görev üniversiteler ve meslek odalarına düşmektedir. Yani bizler, ziraat fakülteleri, ziraat mühendisleri odamız ile çok yakın, birlikte, ayrıntılı çalışmalar yapmak durumundayız. Sürekli eğitim programlarıyla

tüm gelişme ve yenilikle, meslek mensuplarımıza aktarılmalıdır. Ama en önemlisi kişi mühendis diplomasını almadan önce, yani öğrencimiz, mesleğinin doğrularını ve yanlışlarını kesinlikle öğrenmiş ve davranışlarının sonuçlarını irdeleme alışkanlığını edinmiş olmalıdır. İşte bunu sağlayacak eğitim, meslek kültürü ve etiği kapsamında belki de ders müfredatında odamızla beraber, birliğimizle beraber yani tüm meslek kuruluşlarımızla birlikte, başta odamız olmak üzere birlikte verilmelidir. Ben bu konuda odamızı, ZMO'yu fakülteme davet ediyorum, inşallah ilk müfredat hazırlığında böyle bir oluşumu, zaten ön adımlarını attık, gerçekleştireceğiz.

Üniversite, sanayi ve meslek odaları karşılıklı iyi bir etkileşim içinde olmalı, yaşam boyu öğrenmenin gerekli olduğu inancına sahip, etik ve mesleki sorumluluk bilincinde mezunlar yetiştirmelidirler.

Meslek odalarınca düzenlenen sertifikasyon işlemlerinde mezunların nitelik kazanması çok daha güçlü olabilmektedir. Bu durum ülkemizde kamu ve özel sektör kuruluşlarının ihtiyaçlarının daha erken karşılanması ve istihdam olanaklarını da artırması yönünden oldukça önemlidir.

Diğer yandan girişimci üniversite anlayışı giderek öne çıkmaktadır. Yeni alanların öğretim kapsamına alınması, inovasyonun bir kültür olarak üniversitelere yerleşebilmesi, hem akademisyenlerin, hem yetişen öğrencilerin, hem de üniversitenin bir bütün olarak girişimci olabilmesi, üretilen bilginin topluma sosyal veya ekonomik bir fayda olarak dönüşebilmesi artık toplumun bir beklentisi haline gelmiştir. Bu beklentiye kayıtsız kalmamız mümkün görünmemektedir.

Girişimci üniversiteler eğitim ve araştırmanın yanına ekonomik ve toplumsal gelişmeye katkı işlevini ekleyerek çalışmalarını sürdürmektedirler ve bu amaç için şu oluşumlar içerisinde bulunmaktadır. Eğitim ve öğretim sonucunda üniversite mezunlarını sadece iş arayan değil, bunun da ötesinde bir iş yaratıcısına dönüştürebilmeyi hedeflemektedirler. Yeni şirketlerin gelişme dönemlerinde ortaya çıkan zorluklarla nasıl başa çıkacakları konusunda girişimcilik yönetimini disiplinler arası araştırma konusu haline getirmektedirler. Araştırmaların sadece akademik yayınlara yönelik kalmayıp, aynı zamanda toplum ve ekonomideki yeniliklerin kaynağını ve yeni iş fikirleri geliştirmede başlangıç noktasını oluşturmasını sağlamaktadırlar.

Bu konular özellikle yeni, içinde bulunduğumuz süreçte son derece öne çıkan, başarmak durumunda olduğumuz artık ziraat mühendisine sürekli kapılarda iş arayan değil, kendi işini yaratan, yeni iş fikirleriyle işini destekleyen ve ülke tarımına hakim olabilen birer girişimci olarak yetiştirmek durumundayız ve bunu da odamızla birlikte başarmak durumundayız.

Tabi belki odamızla birlikte aşmamız gereken bir de dil sorunu var. Özellikle yabancı dil sorunu oldukça belini bükmektedir mezunlarımızın. Burada esas yük üniversitemize düşmekle birlikte, meslek odamızın da, ziraat mühendisleri odamızın da katkıları mutlaka kaçınılmazdır.

Ziraat mühendisleri odası ile fakültelerimizin çok güzel işbirliklerine tanıştık. Çok güzel eğitim programları düzenledik. Odamız yönetimine bir kez daha şükranlarımı sunmak istiyorum. Mevzuatta mühendislerimizin hak ve yetkileri tam anlamıyla ve en güzel şekilde savunulmaktadır, elde edilmektedir bu yetkiler ve düzgün eğitim programlarıyla da mühendislerimiz donanımlandırılmaktadır ancak bunu daha da yaygınlaştırıp, daha da ayrıntılı bir hale dönüştürmek durumundayız.

Bu düşüncelerle böyle anlamlı bir günde, böylesi güzel bir sempozyumla tarımsal eğitimin başlangıcını anma konusunda gösterdikleri gayretlerden dolayı oda yönetimimizi ve emeği geçen tüm meslektaşlarımıza şükranlarımı sunuyorum ve hepimizi bir kez daha saygıyla selamlıyorum.

Doç. Dr. Hamit AYANOĞLU
MHP Genel Başkan Yardımcısı

Kıymetli hocalarım, sayın genel başkan yardımcım, sayın vekillerim, kıymetli meslektaşlarım, tarım haftası etkinlikleri çerçevesinde ziraat mühendisleri odamızın düzenlediği bu sempozyumda aranızda olmaktan mutlu olduğumu öncelikle ifade etmek istiyorum ve özellikle de bütün meslektaşlarımın tarım öğretiminin 166. yılını, bu kutsal mesleğin de bayramını kutluyorum.

Aslında burada size benim söyleyeceklerimin sizler tarafından büyük bir çoğunluğunun gayet iyi bilindiğini biliyorum. Çünkü biz uzunca bir zamandır hep birbirimize konuşmaya başladık. Belki de bugünlerde en çok tartışmamız gereken konu demokrasi ve demokrasi içerisinde iktidar, muhalefet varlığının mutlaka bir arada bulunarak bu ülkenin sorunlarının konuşulması ve geleceğe çözümün beraber aranması olması gerekir diye düşünüyorum. Ama sizler de biliyorsunuz ki bizler son 10 yıldır yaklaşık muhalefet olarak hep birbirimize konuşuyoruz. Birbirimize anlatıyoruz. Ve çoğu zaman da görevimizi yaptığımız bilinciyle belki de rahat uyuyoruz ama inanın kıymetli meslektaşlarım hiç rahat uyunacak bir dönemde değiliz.

Tarımla ilgili olarak hem pratikte bir çiftçinin oğlu, çiftçilik yapmış bir kişi, araştırmacı kimliği olan bir kişi, öğretim üyeliği olan bir kişi, çok kısa bir süre de olsa tarım il müdürlüğünde yayıncı olarak çalışmış bir kişiyim. Burada biraz önce Turhan başkanım bazı değerlerle, bazı rakamlarla ülkemizin içinde bulunduğu şartları çok güzel bir şekilde ifade ettiler. Ama üst düzey bürokrat olarak çalışmış bir kişi de olarak, özellikle Ahmet hocamı dinlediğim zaman bir öğretim üyesi, bir ziraat mühendisi olarak heyecanlanmadım değil. Hep şöyle düşündüm, ziraat mühendisi, mühendislik, hep şunu çağırıyordu bende, sistem, plan, proje, fizibilite ama inanın bunu gerek araştırmacı olarak çalıştığım dönemde, gerek bürokrat olarak çalıştığım dönemde, gerek öğretim üyesi olarak çalıştığım dönemde, özellikle mühendislik formasyonu konusunda hep endişelerim oldu. özellikle içinde yaşadığımız dönemin algı yaratma ve toplum mühendisliğinin korkunç bir şekilde bizim gibi tam gelişmişliğini tamamlamamış toplumlarda nasıl sonuçlar doğurduğunu, esasında hiç farkına varmadan, bizler Ukrayna'daki, Gürcistan'daki turuncu devrimi yaşarken, onları konuşurken, bizim yaşadığımızın farkına varamadığımızı da düşündüğüm zaman inanın sistem toplum mühendisliği, mühendislik, fizibilite noktasında eksik olduğumuzu düşünüyorum. Toplum olarak eksik olduğumuzu düşünüyorum. Kıymetli hocalarım, mutlaka geriye döndüğümüzde şu son 30 yıllık dönemde yaşadığımız farklı eğitim sistemleri, farklı eğitim yöntemlerini araştırdığımızı da düşündüğümüzde ve bir ortak zeminde buluşamadığımızı düşündüğümüzde belki yeniden özellikle tarımla ilgili olarak örneklerini şöyle bir gözden geçirdiğimizde cumhuriyetin ilk yıllarında tarım konusunda yapılanların esasında 1960'lı yıllarda Avrupa Birliği ile birlikte yeniden gündeme geldiğini ve belki de o zamanki çözümün Avrupa Birliği'nin bugün tarımda geldiği noktaya çözüm olarak kullanıldığını ve yapılanlarla 60'lı yıllardan sonra Avrupa Birliği sürecinde, Avrupa Birliği'nin kendi içinde bizim Cumhuriyetle birlikte başlattığımız faaliyetlerin zaman içerisinde, atıl bırakılarak maalesef gerçekleştirmediğimizi düşündüğümde ister istemez endişeye kapılıyorum. Bunu niye söylüyorum. Kıymetli meslektaşlarım bunları şunun için söylüyorum. Esasında cumhuriyeti kuranlar çok kafa yormuşlar. Çözümleri de ortaya koymuşlar, kurumları da oluşturmuşlar, biz devamını getirememişiz. Şöyle bir geriye baktığınız zaman, piyasa müdahalelerine varan, tarımın desteklenmesi gerektiğinin farkına varan bir yapıyı görüyoruz orada. Bunları özellikle vurguluyorum, şimdi 2012 ayrı dönemi arz ediyor, Türkiye Cumhuriyeti devleti için, ülkemiz için, milletimiz için. Niye çünkü bütün bunlar, o zaman bu çözümler için kafa yorup, mesai harcayan Mustafa Kemal ATATÜRK'ün önderliğindeki mesai arkadaşlarının kurmuş olduğu Türkiye cumhuriyeti devletinin temel esasları sorgulanıyor ve 2012'de yapılacak olan bir anayasa ile de belki yeniden sorgulanacak. Onun için bunları anlatmak gereğini duydum. Ve özellikle dikkatinizi çekmek istiyorum. Bugün burada mutlaka tarım sempozyumunda tarımı konuşmamız gerekir ama zaten başkanımız yeterli bilgiyi verdi, eğitim öğretim konusunda hocamız yeterli bilgiyi verdi, öğleden sonra da hocalarımız biz neredeyizi anlatacaklar. Ben bunun için özellikle anayasa konusuna dikkat çekmek istedim burada.

Özellikle son 10 yıldır yaşadıklarımızın yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ve mutlaka ve mutlaka gündem değişikliklerine esir olmadan anayasa konusunun her sohbet ortamında, her yapılan toplantıda mutlaka konuşulması gerektiğini ifade etmek için bu konuya getirdim olayı. Ve bu milletin bir ferdi

olarak, üzerinizde oynanan oyunları gören biri olarak, bunun için Türkiye Cumhuriyeti devletinin masraf yapıp, eğitim aldığını bir insan olarak bir aydın olarak, özellikle de fikirlerimi paylaşmak istedim sizlerle.

Mutlaka anayasamızda esasa, maddelere geçildiği zaman esas olan tarımla ilgili, çevreyle ilgili, ziraat mühendisliği ve çiftçilerimizle ilgili konuların anayasamızda yer alması konusunda ZMO ve sivil toplum örgütlerimiz mutlaka etkin olacaktır ve mutlaka topraklarımızın, doğal kaynaklarımızın korunması noktasında anayasada gerekli maddelerin yer alması konusunda bütün meslektaşlarımızın kafa yorması gerektiğini biliyorum. Ama bir başka nokta cumhuriyetimizin temel esasları ile özellikle anayasamızda mevcut ilk 3 maddenin değiştirilmemesi konusunda herkesin hassasiyet göstermesini bekliyorum. MHP olarak biz bunun üzerinde durulması gerektiğine inanıyoruz.

Bu çerçevede yapılacak yeni anayasada mutlaka parlamenter rejim korunmalı, üniter yapı korunmalı. Özellikle de yakın tarihimizde yaşadığımız, çevremizde yaşadığımız olaylar da dikkate alınarak, anadilde eğitim konusunda hangi dil olursa olsun, Türkçe dışında bir anadilin kabul edilmemesi gerektiğini düşünüyorum. Türk milletinin alt kimlik, üst kimlik davasında, meselesi haline getirilip, farklılıklarımızın ayrıştırılmaya dönüştürülmesine izin verilmemesi gerektiğine inanıyorum. MHP olarak Hakkari'de yaşayan vatandaşımız ile Edirne'de yaşayan vatandaşımız, Ankara, İstanbul, Muğla, Kars'ta yaşayan vatandaşlarımızın hiçbir farkının olmadığını düşünüyoruz. Aynı eşit haklara sahip olmaları gerektiğini düşünüyoruz. Bu çerçevede de Mustafa Kemal Atatürk'ün ifade ettiği gibi bu sınırların içerisinde yaşayan insanlarımızın hepsinin Türk milletinin kıymetli birer ferdi olduğuna inanıyoruz. Bu çerçevede de ne olur hepimiz bu noktalarda, bu hassasiyetimizin üzerinde durarak, 2012 yılında çıkarılması planlanan anayasa konusunda da katkılarımızı ortaya koymalıyız.

Değişik senaryolar gözlüyoruz. Bazı gazetelerde halkın katılım adı altında birtakım faaliyetler yürütülüyor. Ne olur uzak kalmayalım oralara. Bu düşüncelerimizi, nasıl olursa olsun ama şahsi düşüncelerimizin oraya aktarılması noktasında bir faaliyetimiz olsun.

2012 bu anlamda önemli. Anayasa konusunda önemli. Türkiye Cumhuriyeti devletinin temel yapısı konusunda önemli. Onun için biz MHP olarak bu noktalardaki hassasiyetlerimizi değişik toplantılarda paylaşıyoruz ve bu noktada elimizden geldiği kadar direnç oluşturmaya çalışıyoruz.

Bugün dediğim gibi bizim bayram günümüz. Ziraat mühendisleri olarak inşallah ilerde bu konuşmaların yapılmadığı bayram günlerini beraber kutlamak dileğiyle hepinize saygılar sunuyorum. Teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Gökhan GÜNAYDIN
CHP Genel Başkan Yardımcısı

Sayın milletvekillerim, çok değerli rektörlerim, sayın dekanlarım, demokratik kitle örgütlerinin, meslek kuruluşlarının çok değerli başkan ve yöneticileri, sevgili meslektaşlarım, hocalarım, öğrenci arkadaşlarım ve basınımızın seçkin temsilcileri, emekçileri, hepimizi bu güzel ocak sabahında Ankara'da sizlerle beraber olmaktan duyduğum büyük mutlulukla, saygıyla selamlıyorum ve hepimizin bayramını kutluyorum.

166. yıl. Bu 166 yıl Türkiye'de tarım teknisyenliğinin, mühendisliğinin ne kadar köklü bir meslek olduğunu gösteren en temel işaret. Ancak sayın Dekanım çok güzel işaret etti, tarihe sahip çıkabilmek, tarihi bilebilmek son derece önemlidir. 1846'dan sonra kesintilerle devam eden bir tarımsal öğrenim ve duyunu umumiye yıllarında bu ülkenin kendi kaynaklarına dahi sahip çıkamadığı yıllarda zorlukla yapılmış ve hatta yapımına zaman zaman ara verilmiş bir halkalı ziraat mektebi gerçeği. O halkalı ziraat mektebidir ki Türkiye'de gerçek anlamda ilk eğitimin başladığı yerdir aslında. Üstelik pratik bilgiyle, teorik bilginin birleştirildiği bir yerdir. Hala kütüphanesinde yüzyıllık kitaplar, Fransa'dan gelmiş deney araçları vardır ve bugün sevgili meslektaşlarım Halkalı Ziraat Mektebi bir özel vakıf üniversitesine üstelik de tarımla hiçbir ilgisi olmayan bir özel vakıf üniversitesine peşkeş çekilmiş durumdadır.

Zaten halkalı ziraat mektebi aşağı yukarı 10 yıldır, içinde dizilerin çekildiği ve başka hiçbir ciddi faaliyetin yapılmadığı bir yere dönüştürülmüş durumdadır. Dolayısıyla tarih bilinci nutuk atmakla olmaz, tarih bilinci ülkenin en zor zamanlarında tarımsal üretimi teşvik etmek ve kalkındırmak için yapılan binaların ve o binalarda verilen eğitimin nasıl içinin boşaltılmaya çalışıldığına tanıklık etmek, buna karşı çıkmak ve gerekeni yapmakla herhalde ölçülür.

Bu alanda Türkiye'nin iyi bir sınav veremediğini görüyoruz. Açıkçası ifade etmek gerekirse, kendimizin de payına düşen özleştiri burada mutlaka vardır ve olmalıdır.

Ziraat Mühendisleri Odamızın çok değerli başkanı sayın Dr. Turhan TUNCER'in sunusunu itiraf edeyim ki çok büyük beğeniyle izledim. Son 10 yıldır Türkiye'de tarımda ne olduğunu bize rakamlarla beraber aktardı sayın TUNCER. Ziraat Mühendisleri Odası'nın aydın namusu gereğinin aynı kararlılıkla sürmekte olduğuna tanıklık etmek benim için en büyük mutluluktur. Çünkü biz Türkiye'nin değişik kürsülerinde tarım nasıl uçtu, nasıl kaçtı gibi hiçbir dayanağı olmayan öyküleri izlemeye devam ediyoruz. Ama bir tek kuruluş var ki, bu dönemi rakamlarla birlikte ortaya koyuyor ve diyor ki, hiç öyle değil kardeşim.

Her yerde anlatırlar, tarım yüzde 5 büyüdü. İşte rakam ortada, yüzde 1,6-1,7 büyümüştür son on yılda tarım ve bu cumhuriyet tarihinin en kötü tarımsal büyüme performansdır. Bunu ben değil, rakamlar söylüyor. O halde rakamları eğmeden, bükmeden, çarpıtmadan kamuoyuyla paylaşmak herhalde bizim en temel görevlerimizdendir. Dolayısıyla Ziraat Mühendisleri Odamız bu görevi yine eksiksiz bir şekilde yerine getirmiştir.

Ayrıca seçilen başlık değerli dostlar da bu çok önemli. Girdi piyasaları ve çıktı piyasalarında oynanan oyunlar Türkiye'de tarımı bitirme noktasına getirmiştir. Ben bu açış konuşmalarından sonra neler olup bittiğini bir kez daha özetleyecek değilim ama birkaç ilave edilmesini yararlı gördüğüm noktanın altını çizerek, sizlerle konuşmamı sürdüreceğim. Türkiye'de tarım desteklenmiyor, vergilendiriliyor arkadaşlar. Bunu, her yerde altını çiziyor ve ifade ediyoruz. Rakam nedir, son 10 yıl boyunca tarıma verilen en büyük bütçe 6-6.5 milyar lira düzeyindedir. Yıllık tarım bütçesinin miktarı. Kaldı ki 2006 yılında çıkarılan tarım kanunu uyarınca üreticiye hak ettiği halde verilmemiş olan tarımsal destek miktarı 25 milyar liranın üzerindedir. Yani gayri safi milli hasılanın ödenmeyen yarımının 2007-2011 arasındaki tutarını toplarsanız, ödenen tarım bütçesinden daha fazla rakamın ya da ona yakın bir rakamın çiftçiye ödenmediğini görürsünüz. Bu bir bütçe rakamıdır ama asıl önemlisi şudur, tarıma 6.5 milyar lira destek verilirken, yalnızca mazot üzerindeki dolaylı vergiyle tarımdan ve çiftçinin cebinden 8 milyar lira vergi alınmaktadır. Hesabı açıktır, hiç uzatmaya, dolaştırmaya gerek yok, bugün 3.8 liraya satılan mazotun 1.5 lirası mazot parasıdır, 2.3 lirası ise ÖTV ve KDV toplamından oluşmaktadır. Bu 2.3 lirayı tarımda kullanılan 3.5 milyar litre mazotla çarparsanız, 8 milyar lira verginin mazottan dolayı vergi niteliğinde çiftçiden alındığını görürsünüz. Ama AKP sözcülerini dinlerseniz, AKP Türkiye'de tarımı ve mazotu destekleyen

ilk iktidardır. Peki mazota destek veriyor mu, evet veriyor gerçekten. Örneğin 2010 yılında 550 milyon lira mazota destek verdi. Yani üreticinin sol cebine 550 milyon lira koyup, sağ cebinden 8 milyar lira alıyorsunuz ve çıkıp kürsülerden biz mazotu destekliyoruz diyorsunuz. Herhalde bu kadarını Almanya'da 1940'lı yıllarda Göbels yapabiliirdi, bu kadar büyük çarpıtmayı.

Bunların hepsini konuşmak durumundayız. Yine söyledik, tohum kanunu çıktığı zaman Türkiye'ye çağdaş standartlarda bir tohum kanunu getiriyoruz diyorlardı, üstelik üzülerek ifade etmek isterim ki bizim tohumculuk yapan meslektaşlarımız da bu kanunu alkışlıyorlardı. Bir tek Ziraat Mühendisleri Odası ve bir grup yurtsever dedi ki, siz bu kanunla Türkiye'nin biyoçeşitliliğini yabancılara peşkeş çekiyorsunuz, bu kanunla Türkiye'nin tohumluğu çok uluslu şirketlere teslim ediliyor, rakamlar orta yerde, bugün arkadaşlar çok uluslu şirketler Türkiye'de alandan çekilse, kendilerinin tohum yetiştirebilme şansı kalmamıştır.

Bu alanda da büyük bir çarpıtma devam eder. Sebze tohumluğunda kendimiz şu kadar ürettiyorduk, şu kadar üretmeye başladık falan derler. İki rakam sizin için önemlidir, hangi tohum çeşidinde kamu egemen, hangi tohum çeşidinde özel sektör egemen ve bunun nedeni nedir? Para kazanma olanağının sınırsız olduğu tüm alanlarda özel sektör devreye girmiştir ve bunların tümünde de çok uluslu şirketleri başı çekmektedir. Ve elbette Türkiye'ye GDO'lu ürünlerin artık yasal kılıf altında giriyor olması da mutlaka altını çizmemiz gereken bir başka konudur.

Yabancılaşma sadece tohum alanında değil ki, bakın son günlerde Sakarya'nın Kocaali ilçesine bağlı 7 köyde tarlaların tamamının bir yabancı bankanın egemenliğine geçmesinden bahsediliyor, orası ünlü oldu da onun için bahsediliyor. Gidin Bursa'nın Karacabey ilçesine, Ankara'nın Polatlı ilçesine, manzaranın aynı olduğunu görürsünüz. Ne yapıyor? 6 milyar lira Türkiye'de tarıma destek verilirken, tam 30 milyar lira kredi dağıtılıyor. Biz bunu hep şöyle tanımladık, eğer bu 30 milyar lira tarımsal yatırıma gidiyorsa, Türkiye demek ki çok önemli bir tarımsal kalkınma hamlesinin başlangıcında. Yok eğer bu 30 milyar lira borcunu ödeyemediği için çiftçinin, borcunu döndürmek için her seferinde daha fazla ve daha kötü koşullarda krediye yüklenmesi anlamına geliyorsa, bunun sonu traktörün haczedilmesidir, tarlanın haczedilmesidir dedik. Biz bunu söylerken çiftçi örgütlerinin temsilcileri, ya bu özel bankalar olmasa çiftçi kredi bulamaz, Allah onlardan razı olsun diyorlardı. Bugün karşılaştığımız tablo toplu köylü isyanlarına gidecek tablodur.

Pazar günü Kocaeli'nin o köylerinde 7 milletvekili ile beraber olan bir arkadaşınız olarak söylüyorum, inanılmaz dalaverelerle üreticinin tarlasına el konulmuştur ancak bu deşifrasyon özel bankaları geri adım atmak zorunda da bırakmıştır.

2.6 milyon hektar, 10 yıl öncesine kadar Türkiye'de daha az tarım alanı işliyor, Ankara'nın yüzölçümü kadar burası. Daha küçük yüzölçümlü illerden başlarsanız, 8 ilin yüzölçümünden daha fazla, Türkiye'de son 10 yılda terk edilen tarım alanı miktarı.

Bir başka istatistik daha var, Türkiye'de 5 milyonun altına inen tarım istihdamının son 2 yılda hızla yükselerek, 6.5 milyona çıktığını gösteriyor. Şöyle sorayım: Cumhuriyetin tarihinin en kötü performansının yaşandığı bir dönemde, işlenen tarım alanlarının 2.5 milyon hektar düştüğü bir dönemde tarımsal istihdamın artışını hangi iktisadi modelle açıklayabiliriz? Bunu olsa olsa çarpıtma ile açıklayabiliriz. Bu çarpıtmanın nedeni de, ölçülmesi, denetlenmesi çok zor olan tarım istihdamını abartarak, Türkiye'nin gerçek işsizlik rakamlarını aşağıya çekme çabasıdır. Son yıllarda istatistik ile oynamak en kolay iş çevirme yöntemi haline gelmiştir.

Bir başka çarpıtma örneğin kırmızı ette rastlanmaktadır. Türkiye'de bir önceki yıl 490 bin ton bile kırmızı et üretilmezken, istatistik ile oynayarak bir sonraki yılın üretimini 720 bin ton olarak göstermişlerdir. Şimdi bakan açıklıyor işte, 400 bin tonlardan, 720 bin tona çıkardık. Ey sayın bakan metodolojiji değiştirdin. Eğer bu metodolojiji değiştirdiyse, bunu geriye yönelik olarak da uygulanman gerekmez mi. ve tabi ki sorgulamayan yurttaş, bunu basit bir üretim artışı olarak değerlendirebilmektedir.

Türkiye'nin en temel sorunlarından biri yatırımsızlıktır. Tarımda ciddi bir yatırım yoktur. Yılda 400 bin hektar alanı eğer sulamaya açarsak, 10 yılın sonunda sulama yatırımlarını tamamlayacağız, son

10 yılın ortalaması 35-40 bin hektardır. Eğer alana su götüremezseniz, alana mühendislik bilgisini götüremezseniz, alana modern ve teknik tarımın gereklerini götüremezseniz, bir verimsizlik ve yüksek maliyet sarmalı içinde çalışmaya devam edersiniz. Türkiye yılda 1 milyon hektar arazi toplulaştırması yaparsa, 13 yılda toplulaştırmanın sonuna gelecek. Son 10 yılın ortalaması 100 bin hektar bile değildir. Bu yatırım hızıyla gidersek 130 yıl sonra arazi toplulaştırmasını inşallah Türkiye’de tamamlayabileceğiz. Bütün bunlar içinde bulunduğumuz durumu göstermektedir. Ve üreticinin, tarımın tamamen piyasa koşullarına terk edilmesidir. Herhalde bu dönemi tanımlayacaksa, en temel tanımlama böyle olacaktır.

Gübrede, ilaçta, girdi piyasalarında, buğdayda, arpada, mısırdaki, çeltikte tümüyle piyasaya terk edilen üretici, iç ticaret hadlerinin sarmalı içinde ezilmektedir. Rakam açık, güya Türkiye’de Toprak Mahsulleri Ofisi çalışmaya devam ediyor. Ama TMO gerek alım ajanslarının miktarını azaltarak, gerekse türlü uygulamalarla üreticiyi malını almamak konusunda zorlayarak açıkladığı fiyatları realize edemez duruma düşmüştür. Rakamları test etme imkanımız her zaman vardır, 2002 yılında Türkiye’de buğday 37 kuruştur, mazot 1 liradır. 3 kg buğday satan 1 litre mazot alır. İçinde bulunduğumuz yıl Türkiye’de buğday 50 kuruştur, mazot 3 lira 80 kuruştur. Yani artık 1 litre mazot alabilmek için 8 kg buğday satmak gerekmektedir. Ama siyasetin bir çözüm, yanıt araması gereken soru da şudur, madem çiftçi bu kadar büyük bir cendere içinden geçiyor, neden kendine bu cendereyi yaratan AKP’ye oy vermeye devam ediyor. Bu sorunun cevabı oldukça kapsamlıdır ama cevabının test edilerek sağlıklı bir şekilde tartışılması ve buna yönelik neler yapılması gerektiği konusunda da bugüne kadar alışılmış yöntemlerin dışında işlerin yapılması gerektiği açıktır.

Son iki konuya değinerek, sözlerimi tamamlayacağım. Şeker şirketinin fabrikaları satılıyor. Tekel de satılmıştı. Ben size bir hatırlatma yapayım. Tekel’in fabrikalarını 290 milyon dolara sattılar, 19 fabrikayı. Üzerinden 6 ay geçmedi, satın alanlar bu fabrikaları 900 milyon dolara devrettiler, üzerinden 1.5 yıl geçmedi, satın alanlar bu fabrikaları 2.1 milyar dolara devrettiler. Yani bizden 300 milyon dolara çıkan, bir başka tarafından 2 yıl içinde 2 milyar dolara satın alındı. Kaybımızı bir tarafa yazın, bu 19 fabrikadan şu anda 9’u faaliyettedir, 10’u kapanmıştır. Dolayısıyla üzüm üreticisi üzümünü satacak fabrika bulamamaktadır.

Tekel’in sigara fabrikaları 1 milyar 720 milyon dolara sattılar. 6 sigara fabrikası üretim yapıyordu, bugün 6’sı da kapalı. Türkiye 200 bin ton tütün ürettiyordu 10 yıl evvel, bugün 50 bin ton tütün üretiyor, biz afiyetle yabancı sigaraları içiyoruz, tekeli’de işini kaybetmiş olan işçi kardeşim de maalesef yabancı sigara içmeye devam ediyor. İşte bu Türkiye’nin gerçeğidir. Şeker fabrikalarının başına gelecek olan da bundan farklı değildir. Bu 25 fabrikayı aynı sepet içerisinde tutarsanız, kar eden fabrikalar ve zarar eden fabrikalar birbirini götürür ve bilanço bazında siz özellikle uğraşmazsanız zarar etmez, hatta kar eder. Ağrı, Kars, Erzurum, Erziş’teki adam da bu fabrikalar sebebiyle işleyen ekonomide hayatını geçindirir ama siz bu fabrikaları portföylere bölüp satarsanız, bu fabrikalardan karlı olan 8’si üretime devam eder, geriye kalan 17’si kapanır. Senin yurttaşın pancar ekemez, senin işçin şeker fabrikasında çalışamaz, birileri bu işin bütün kaymağını yer ve Türkiye GDO’lu tatlandırıcılara bugün olduğundan daha fazla muhtaç hale getirilir.

Tablo açık arkadaşlar, bu tablonun aydın namusu içerisinde söylemek gerekir ki savunulabilecek bir tarafı yoktur. Bu tabloya karşı çıkmak ve bu tabloyu değiştirmek gerekmektedir. Ancak Türkiye’de artık bir şeylere karşı çıkmamanın maliyeti bir demokratik hukuk devletinde kabul edilebilir sınırların dışına taşmıştır. Bundan 1.5 ay evvel Sincan f tipi cezaevinden bir mektup aldım, ziraat fakültesinin ikinci sınıf öğrencisi diyor ki, sayın Gökhan Günaydın diyor, biz sizi tanıyoruz, hidroelektrik santrallere, HES’ler dolayısıyla Türkiye’nin sularına nasıl el konulduğunu siz yıllarca anlatıp durdunuz. Biz HES’lere karşı çıktığımız için, bunun protestosunu yaptığımız için gözaltına alındık ve hakkımızda terör örgütü üyesi olmak diye bir yalan uyduruldu, 3 aydır F tipi cezaevinde yatıyorum diyor. Arkadaşlar altını çiziyorum bir kez daha. Ziraat fakültesinde 2. sınıf öğrencisi. Suçu ne? Hidroelektrik santrallerle sularımıza el koyuyorsunuz demiş, ne yapmış, protesto gösterisi yapmış. Dünyanın bütün çağdaş ülkelerinde sıradan günlük olaylar olur ama eğer Türkiye’de bunu tekrar ederseniz, sizin hayatınızı karartılar. Bir gencin 3 ay F tipi cezaevinde yatmasının onun hayatında, öğrenim hayatında, ailesinin hayatında, psikolojik yaşamında yarattığı travmayı düşününüz. Böyle bir ülke içinde yaşıyoruz.

Ana muhalefet partisi liderine artık açıkça çadır tiyatrosuna dönmüş sözde yargılanmaları eleştirdiği için fezleke düzenliyorlar. Ana muhalefet partisinin grup başkanvekili muhalefet yaptığı için hükümeti yıpratmaya çalışmakla suçlanıyor ve onun hakkında da iddianame düzenleniyor. Bir ana muhalefet partisinin hükümeti yıpratmaya çalışmaktan daha doğal ne işi olabilir? Vay sen misin hükümeti yıpratmaya çalışsan, hakkında iddianame düzenleniyor. Türkiye böyle bir ortamdan geçiyor.

Ben şunu söyleyeyim, bu baskılar, bu zulümler Türkiye'nin aydınlığı, Türkiye'nin yurtseverini hiç yıldıramadı ve yıldıramayacak. Yalnızca bizi daha fazla biliyorlar. Bunun altını özellikle çizmek isterim. Cumhuriyet Halk Partisi İttihat ve Terakkiden gelen, Cumhuriyet Halk Fırkası ile devam eden, bu memleketi kuran ve bu memleketin kazanımlarını koruma ve geliştirme konusunda sarsılmaz bir inanca ve kararlığa sahip olan bir partidir ve böyle çalışmaya da devam edecektir.

Değerli dostlarım, sizlerle beraber olmanın gerçekten engin mutluluğunu yaşıyorum. Tarım bayramımız kutlu olsun. Her türlü yokluğa, zorluğa karşın bu memleketi 13 milyondan 75 milyona gelmiş bu memleketi doyurmaya devam eden, meslektaşlarımıza ve bu uğurda canlarını vermiş olan, bu uğurda hayatlarını kaybetmiş olan bütün büyüklerimize tanrıdan rahmet diliyorum, yaşayanların önünde saygıyla eğiliyorum ve tümünüze saygı, selam sunuyorum. Sağ olun.

BİRİNCİ OTURUM GİRDİLER

Yönetici : Prof. Dr. Ahmet ÇOLAK / Ankara Ü. ZF Dekanı

TÜRKİYE'DE TOHURLUK ÜRETİMİ VE KULLANIMI

Prof. Dr. Köksal YAĞDI
Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Özet

Yurdumuzun bir çok bölgesinin ekolojik koşulları tohumluk üretimine çok elverişli olması yanında kamu ve özel sektör kuruluşlarına ait çok sayıdaki tohumculuk tesislerinin, yeterli ve belli bir düzeyin üzerinde nitelikte olan tohumluk işleme birimlerinin bulunmasına karşılık tohumluk üretim ve ihracatımız istenilen düzeyde değildir.

Ülkemiz çiftçilerinin gerek mekanizasyon kullanımı gerekse de gübre, ilaç vb. girdileri kullanımlarının arttığı ve belli bir düzeye ulaştığı yıllar olarak 1986-90 yılları baz alındığında buğday verimi 2006-09 yıllarında 201 kg/da'dan 231 kg/da'a; arpa verimi 197 kg/da'dan 236 kg/da'a; çeltik verimi 495 kg/da'dan 732 kg/da'a; mısır verimi 406 kg/da'dan 708 kg/da'a; ayçiçeği verimi 143 kg/da'dan 175 kg/da'a ve domates verimi ise 3655 kg/da'dan 3917 kg/da'a ulaşmıştır. Bu artışta nitelikli çeşit seçimi ve bu çeşide ait kaliteli tohumlukların kullanılmasının önemli etkisi olmuştur.

2010 yılında 1 dekar arazide buğday üretimi için yapılan toplam masraflar 180 TL civarındadır. Yapılan bu masrafların içerisinde tohumluğun payı % 11.1'dir. 2008 yılında ise 159.12 TL olan toplam masraflarda tohumluk bedelinin payı % 12.06, 2009 yılında 175.65 TL olan toplam masraflardaki tohumluk bedelinin payı % 13.9 olarak hesaplanmıştır. Her 3 yıl içinde 1 dekar buğday yetiştiriciliği için yapılan masraflar içerisinde en büyük payı gübre ve gübreleme işçiliğinin aldığı görülmektedir. Bunu mazot ve işçilik içeren toprak işleme ile ilgili masrafları (ilk sürüm + ikileme + üçleme + ekim) izlemiştir.

Buğday tohumluk fiyatı TİGEM fiyatları ile 2006 yılından 2007 yılına % 23.5, 2007'den 2008'e % 12.7, 2008'den 2009'a % -8.6, 2009'dan 2010'a % 13 ve 2010'dan 2011'e % 13 oranında artmıştır. Genel olarak söz konusu yıllardaki enflasyon oranının üstünde olan bu artışlar diğer ana girdilerin yanında çok yüksek olmayan artışlardır. Çiftçilerimiz tarafından önemli düzeyde tarımı yapılan ayçiçeği ve mısır için ise 2007-2011 yılları arasındaki özel sektör tohumluk fiyat artış oranları % 4-6 arasında olmuştur. Söz konusu yıllarda özel sektör fiyatlarında en büyük değişim yonca tohumluğu fiyatlarında olmuştur. Bu üründe 2009 yılına göre 2010 yılında % 18, 2010 yılına göre de 2011 yılında % 20 artış söz konusudur. Genel bir değerlendirme olarak özel sektör tohumluk fiyatlarının da çok yüksek oranlarda değişmediği, genellikle enflasyon oranları civarında artışların olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan ekonomik analizlere göre diğer girdi maliyetlerine ve getirisine göre fiyatları oldukça kabul edilebilir düzeylerde olan kaliteli tohumluk kullanımının artırılması için araştırma- geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi, kamu-özel sektör firmalarının bir çok alanda işbirliğini artırıcı tedbirlerin alınması, özellikle kendi hibrit çeşitlerimizin ıslah edilmesi, tohumluk üretimimizin artırılması gibi tedbirler yanında, son yıllarda yürürlüğe giren gerek sertifikalı tohum kullanıcı çiftçiye, gerekse de bu tip tohumlukları üreten kurumlara verilen desteğin devam etmesi, sertifikalı- kaliteli tohumluk kullanımının bir alışkanlık haline gelmesini sağlayacağından büyük önem taşımaktadır.

Giriş

Günümüzde gübreleme, çapalama, sulama, ilaçlama gibi çok sayıdaki yetiştirme tekniklerinin kullanım amacı tohumda var olan genetik ve fizyolojik potansiyellerin ortaya çıkmasını sağlamaktır. Tüm bu uygulamalarda başarının üst sınırını tohumun genetik potansiyeli belirlemektedir. Tohumda bulunan bu genetik bilgi, ona sağlanan çevre koşullarının etkisiyle verimli-verimsiz, kaliteli-kalitesiz, dayanıklı-dayanaksız gibi farklı sınıflar arasında yer alabilmesine neden olmaktadır. Bu değerli bilgi generasyondan generasyona tohum yada daha genel anlamı ile tohumluk aracılığıyla aktarılmaktadır. Generatif bir materyal olan tohum yanında vegetatif materyaller olan fide, fidan, yumru, çelik vb. dikim materyallerini de içeren tohumluk materyalleri sayesinde bu bilginin nesilden nesile aktarımı sağlanmaktadır.

Bitki ıslahı çalışmaları ile genetik yapısı değiştirilen ve geliştirilen tohumluk materyalleri, yüksek verim ve kalite, hastalık ve zararlılara dayanıklılık, tüketici taleplerine yanıt verme gibi bir çok özellikleri ile büyük yararlar sağlamaktadırlar. Öyle ki üretici için en önemli kriterlerden birisi olan tane verimi açısından kaliteli tohumluk kullanımı ile ortalama % 20-30 arasında artış sağlandığı, hatta hibrit çeşitlerin kullanımı ile bu artışın konvansiyonel çeşitlere göre 3-5 kat arasında olduğu bilinmektedir.

Bitkisel üretimde kullanılan gübre, tarımsal ilaç ve hatta bazı sulama teknolojileri ile karşılaştırıldığı zaman tohumluğun son derece çevre dostu bir girdi olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle hastalık ve zararlılara dirençli yeni bitki çeşitleri ve tohumluklar, kimyasal kullanımını azaltmak ve doğal dengeyi korumak suretiyle olumlu ve son derece önemli çevresel etkiler yapmaktadırlar.

Ülkemizin önümüzdeki yıllarda istikrarlı bir tarımsal kalkınma sağlayabilmesi için, temel bitkisel ürünlerde sağlayacağı verimlilik artışının en azından nüfus artışına paralel olması düşünülmelidir. Bu nedenle iç ve dış pazarlarda tüketici ve kullanıcı taleplerine cevap verebilecek kaliteli ve verimli, rekabet gücü yüksek ürünlerin yetiştirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir (DPT, 2001). Yetiştiricilerin seçecekleri tohumluğun kalitesi bu yanı ile de doğrudan ekonomik kalkınmanın ve toplumsal refahın gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Türkiye’de Tohumluk Üretimi, Dağıtımı ve Ticareti

Yurdumuzun bir çok bölgesinin ekolojik koşulları tohumluk üretimine çok elverişli olması yanında kamu ve özel sektör kuruluşlarına ait çok sayıdaki tohumculuk tesislerinin, yeterli ve belli bir düzeyin üzerinde nitelikte olan tohumluk işleme birimlerinin bulunmasına karşılık tohumluk üretim ve ihracatımız istenilen düzeyde değildir.

Yurdumuzda 2008, 2009 ve 2010 yıllarında üretilen tarla bitkilerine ait tohumluk miktarları Çizelge 1’de verilmiştir. Çizelgede ayrıca ürünün ekiliş alanına göre hesaplanan tohumluk gereksinimleri ile 2010 yılında üretilen tohumluğun gereksinimi karşılama oranları da yer almaktadır. Buna göre ülkemizin temel ürünü niteliğini taşıyan buğday için 2008, 2009 ve 2010 yıllarında sırasıyla 158452, 227852 ve 315676 ton tohumluk üretimi gerçekleştirilmiştir. 2010 yılı baz alındığında söz konusu üretim o yıl gereksinim duyulan 540 bin ton civarındaki tohumluğun % 59’unu karşılayabilmiştir. Arpa’da bu oran % 17, çeltikte % 56 olarak gerçekleşmiştir. Ekim alanına göre hesaplanan Ayçiçeği tohumluğu gereksinimimiz 2566 ton, mısır gereksinimimiz 11880 ton iken, bu ürünlere ait 2010 yılı tohumluk üretimimiz sırasıyla 11854 ton ve 35234 ton olmuştur. Bu üretim miktarları gereksinimimizin ayçiçeği için % 462’si, mısır için ise % 297’si boyutlarındadır. Buna karşılık yemeklik tane baklagil bitkilerine ait türlerdeki tohumluk üretimimiz başta olmak üzere, yem bitkileri ile çim ve çayır otu bitkilerindeki tohumluk miktarımız çok yetersiz seviyelerde kalmıştır. Örneğin; üretimimizin gereksinimi karşılama oranı nohut için % 2, mercimek için % 1, yonca için % 12, korunga için % 1, fiğ için % 10 düzeylerindedir. Çizelgede yer alan tarla bitkileri grubuna giren çok sayıdaki bitkilere ait 2008 yılında 290148 ton olan toplam tohumluk üretimimiz % 32.7’lik bir artışla 2009 yılında 385061 tona, 2010 yılında ise bir önceki yıla göre % 29.3’lük bir artışla 497964 tona ulaşmıştır. Toplam tohumluk üretimimiz içerisinde doğal olarak en önemli yeri tutan buğday dışında son yıllarda giderek artan düzeyde tohumluk üretimi ile dikkat çeken ürünümüz patates olmuştur. Patates tohumluğu üretimimiz 2008 yılında 45651 ton iken 2010 yılında 70654 tona ulaşmış olup, bu üretim miktarı gereksinim duyulan miktarın ancak % 34’ünü karşılayabilmiştir.

Yurdumuz 2009 yılı itibarıyla hibrit mısır ve hibrit ayçiçeği ve pamuk tohumluğu ihraç eden bir ülke konumundadır. Özellikle hibrit mısır tohumu ihracatımız 1995 yılında 3038; 2000 yılında 2418 tondan 2008 yılında 9602 tona, 2009 yılında 10921 tona ulaşmıştır. Benzer şekilde ayçiçeği tohumluk ihracatımız 1995 yılındaki 1865 tondan 2009 yılında 4719 tona ve 1995 yılında bulunmayan 2005 yılında 455 ton olan pamuk tohumu ihracatımız 2008 yılında 3197 tona ulaşmış ve 2009 yılında ise 2622 ton olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 2). TÜGEM verilerine göre 2009 yılında sebze tohumluğu dahil olmak üzere tüm tohumluk ihracatımızın parasal değeri 70 766 000 \$ olmuştur.

Çizelge 1. Tarla bitkilerinde tohumluk üretim durumu ve üretilen tohumluğun gereksinimi karşılama durumu

Türü	Mahsul Eklilis Alani (da)*	Ekim Normu kg/da	Yenileme Süresi	Yenileme Süresine Göre Tahmini Tohumluk İhtiyacı (Ton)	Üretim Durumu (Ton)			Son 3 Yıllık Ortalama Üretim Miktarı (Ton)	2010 Yılında Üretim İhtiyacı Karşılama Oranı (%)
					2008	2009	2010		
Buğday	80.940.000	20	3	539.600	158.452	227.852	315.676	233.993	59
Arpa	30.332.000	20	3	202.213	20.180	36.144	34.416	30.247	17
Hibrit Mısır	5.940.000	2	1	11.880	34.097	28.921	35.234	32.751	297
Çeltik	990.000	20	2	9.900	3.410	5.025	5.521	4.652	56
Nohut	4.556.900	10	3	15.190	127	459	253	280	2
Kuru Fasulye Hibrit	1.033.811	10	3	3.446	3	3		2	0
Ayçiçeği	6.414.000	0.4	1	2.566	8.727	9.298	11.854	9.960	462
Patates	1.388.461	300	2	208.269	45.651	58.877	70.654	58.394	34
Soya	234.727	9	1	2.113	1.274	1.169	1.982	1.475	94
Kolza (Kanola)	312.496	1	1	312	72	148	107	109	34
Yerfıstığı	274.500	5	1	1.373	50	30	70	50	5
Pamuk	4.806.508	2	1	9.613	10.948	10.811	15.679	12.479	163
Aspir	135.00	1	1	135	6	248	397	217	294
Yonca	5.692.958	2	4	2.846	517	864	349	577	12
Korunga	1.508.927	8	3	4.024	698	22	56	259	1
Fig	4.695.529	9	5	8.452	2.024	1.057	858	1.313	10
Sorgum	758	3	2	1		263	180	148	16
Yemlik Pancar Çim ve Çayır otu	27.987	3	2	42	8	18	26	17	63
Çim ve Çayır otu	2.383.280	0	3	0	454	50	56	187	0
Şekerpancarı	3.244.428	0.4	1	1.298	947	1.005	466	806	36
Mercimek	2.344.922	10	3	7.816	380	38	107	175	1
Diğerleri					36	1	1.524		
Toplam					290.148	385.061	497.964		

TUJK 2010

Çizelge 2 . Türkiye tohumluk ihracat değerleri (ton)

Türler	1995	2000	2005	2008	2009
Buğday	5.296	3.715	-	5333	1567
Arpa	0	0		-	-
Hibrit Mısır	3.038	2.418	6.120	9602	10921
Hibrit Ayçiçeği	1.865	2.128	3.271	5466	4719
Soya	0	0	200	10	40
Şekerpancarı				10	2
Pamuk (Delinte)	0	455	515	3.197	2622
Çim ve Çayır Otu	0	31	24	317	174
Sebze			515	949	678

TSUAB-TÜRKTED, TÜGEM (2008-2009)

Çizelge 3'de yer alan tohumluk ithalatı değerleri incelendiğinde, yurtdışından aldığımız tohumluklar içerisinde önceliğin patates, sebzeler, çim-çayır otu bitkileri, hibrit mısır ve şekerpancarında olduğu görülmektedir. Özellikle patates tohumluğu ithalat miktarımız 1995 yılındaki 5646 tondan 2000 yılında 15524 tona çıkmış, daha sonrada 2008 yılında 12845 tona ve 2009 yılında 9590 tona gerilemiştir. Hibrit mısır tohumu ithalatımız ihracatımıza göre düşük olsa da son yıllarda 4000-4500 ton civarında gerçekleşmektedir. TÜGEM verilerine göre toplam tohumluk ithalatımız 2009 yılında 158 363 000 \$ olmuş, bunun yaklaşık olarak 98 000 000 \$'lık bölümünü ise sebzelere ait tohumlar oluşturmuştur.

Çizelge 3. Türkiye tohumluk ithalat değerleri (ton)

Türler	1995	2000	2005	2008	2009
Buğday	2.585	892	563	789	719
Arpa	-	-	20	423	123
Hibrit Mısır	200	2694	4568	4538	4018
Çeltik	-	45		-	-
Hibrit Ayçiçeği	-	49	125	340	529
Soya	150	-		-	3
Şekerpancarı	-	29	12	602	754
Patates	5646	15524	9712	12845	9590
Pamuk (Delinte)	-	436	290	212	257
Çim ve Çayır Otu	-	1963	2859	4185	3216
Sebze			1691	1927	2498

TSUAB-TÜRKTED, TÜGEM (2008-2009)

Günümüzde ve gelecekte besin maddelerinin üretimi Dünyanın önünde duran en önemli problemdir. 2050 yılında 9.1 milyar olacağı hesaplanan dünya nüfusunun beslenebilmesi için gelişmiş ülkelerde tarımsal üretimin % 70, gelişmekte olan ülkelerde ise %100 oranında artırılması gerekmektedir. FAO verilerine göre, günümüzde açlık sınırında olanların sayısı 1 milyara ulaşmış durumdadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde açlık problemi çok daha yoğun yaşanmakta ve genel olarak her altı kişiden biri yeterli beslenememektedir (Diouf 2010). Giderek artan şiddette karşı karşıya olduğumuz bu problemin çözümüne katkı sağlayacak, en önemli faktörlerin başında gerek insanların gerekse de diğer tüm canlıların temel besin maddesi olan bitkilerin üretimlerinin artırılması gelmektedir. Ayrıca insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için tek bir bitki türünde üretim de yeterli değildir. Temel karbonhidrat kaynağını oluşturan tahıllar yanında yağ bitkileri, baklagiller, lif bitkileri, endüstri bitkileri, yem bitkilerinin de yetiştirilip, üretimlerinin artırılması gerekir. Ayrıca bitkilerin yetiştirilmesi, sadece gıda ve yem amaçlı olmayıp, çok sayıda bitki kimyasal içerikleri nedeniyle değişik endüstri alanlarında önemli düzeyde hammadde sağlamaktadırlar (Ekingen 1994).

Çizelge 4. Türkiye’de 1946-2009 yılları arasındaki Buğday ve Arpa’nın, Ekiliş, Üretim ve Verimleri ile 1946-50 ortalamasına göre indeksleri

Yıllar	BUĞDAY					
	Ekiliş (1000ha)	%	Üretim (1000Ton)	%	Verim (kg/da)	%
1946-50	4 206	100	3 630	100	86	100
1951-55	6 013	143	6369	175	107	124
1956-60	7 435	177	7910	218	106	123
1961-65	7 827	186	8450	233	108	125
1966-70	8 292	197	9924	273	120	139
1971-75	8 856	210	12290	338	139	162
1976-80	9 259	220	16770	462	181	210
1981-85	9 166	218	17020	469	186	216
1986-90	9 400	223	18920	521	201	234
1991-95	9 646	229	19240	530	199	231
1996-00	9 374	223	19433	535	207	241
2001-05	9 250	220	20005	551	216	251
2006-09	8 176	194	18907	521	231	269
Dünya (2009)	224845	-	686957	-	305	-

Bitkisel üretimi arttırmak için kullanılabilir 4 temel faktör bulunmaktadır. Bunlar; sulama, gübreleme, hastalık ve zararlı kontrolü ve bitki çeşididir. Bunlardan ilk üçü bitkinin yetiştirildiği çevrenin iyileştirilmesine yönelik etkinliklerdir. Dördüncü faktör olan bitki çeşidi ise, yetiştiriciler tarafından hazırlanan ortamda bitkinin ürün verebilme yeteneği ile ilgilidir. Başka bir deyişle, daha yüksek verimli

ARPA						
Yıllar	Ekiliş (1000ha)	%	Üretim (1000 Ton)	%	Verim (kg/da)	%
1946-50	1806	100	1725	100	95	100
1951-55	2390	132	2983	173	125	131
1956-60	2706	150	3430	199	127	135
1961-65	2791	154	3447	200	123	129
1966-70	2688	149	3650	211	135	142
1971-75	2572	142	3725	216	145	153
1976-80	2691	149	4988	289	185	195
1981-85	3120	173	6145	356	197	207
1986-90	3378	187	6640	385	197	207
1991-95	3480	193	7340	425	211	222
1996-00	3680	204	8180	474	221	233
2001-05	3578	198	8480	492	237	249
2006-09	3169	175	7520	436	236	248
Dünya (2009)	54249	-	151824	-	280	-

Şehirli ve ark. 2000(1946-1998 yılları arası), FAO,2011 (1999-2009)

bitkiler ve daha çok besin üretimi için, en iyi koşullarda en üst düzey verim verebilme yeteneğine sahip çeşitlerin yetiştirilmesi gerekmektedir (Poehlman 1979). Gerçekten de tarımsal uygulamalarda sulama, gübreleme ve hastalık - zararlı kontrolü faaliyetlerinin en mükemmel şekilde yapılması, yetiştirilen çeşidin genetik potansiyeli ile sınırlı olabilmektedir. Bu nedenle, daha üstün bitki çeşitlerinin bulunması, seçilmesi ve geliştirilmesi temel çalışmalar arasındadır (Yağdı,2011).

Çizelge 5. Türkiye’de 1946-2009 yılları arasındaki Çeltik ve Mısır’ın Ekiliş, Üretim ve Verimleri ile 1946-50 ortalamasına göre indeksleri

ÇELTİK						
Yıllar	Ekiliş (1000ha)	%	Üretim (1000 Ton)	%	Verim (kg/da)	%
1946-50	24	100	88	100	372	100
1951-55	41	171	147	167	358	96
1956-60	52	217	173	196	340	91
1961-65	56	233	222	252	397	107
1966-70	59	246	233	265	400	107
1971-75	58	242	252	286	468	126
1976-80	62	258	293	333	445	120
1981-85	69	287	308	350	493	132
1986-90	68	283	273	310	495	133
1991-95	44	183	208	236	478	128
1996-00	59	245	312	354	533	143
2001-05	68	283	436	495	637	171
2006-09	97	404	712	809	732	197
Dünya (2009)	158377	-	684780	-	432	-

Çizelge 4,5 ve 6’da Türkiye’de üretilen önemli bitkilerden buğday,arpa, çeltik, mısır, ayçiçeği ve domatese ait ekim alanı, üretim ve verim değerleri uzun yılların ortalaması olarak ele alınmıştır. Bilindiği gibi 1950 yılından başlayarak tarımda traktör kullanımının artması ekim alanlarında artışa neden olmuştur. 1946-50 döneminde 86 kg/da olan buğday verimi 1966 yılında üretime alınmış olan bakir toprakların sağladığı küçük verim artışları ile 108 kg/da çıkmıştır. Buğday verimindeki esas verim artışları 1966-70 döneminde başlamıştır. Yüksek verimli çeşitlerin üretime alınması, mekanizasyon ve girdi kullanımının fazlaşması

MISIR						
Yıllar	Ekiliş (1000ha)	%	Üretim (1000Ton)	%	Verim (kg/da)	%
1946-50	566	100	635	100	112	100
1951-55	662	117	843	133	127	113
1956-60	703	124	902	142	131	117
1961-65	674	119	950	150	141	126
1966-70	658	116	1018	160	155	138
1971-75	619	109	1133	178	183	163
1976-80	586	103	1293	204	221	197
1981-85	565	100	1488	234	264	236
1986-90	531	94	2160	340	406	362
1991-95	519	92	2131	335	410	366
1996-00	544	96	2195	346	440	393
2001-05	453	80	2860	450	514	459
2006-09	448	79	3968	625	708	632
Dünya (2009)	158842	-	819702	-	516	-

Şehirli ve ark. 2000(1946-1998 yılları arası), FAO,2011 (1999-2009)

buğday veriminde de sürekli bir artış sağlamıştır (Şehirli ve ark.,2000). 1976-80 döneminde 210 kg/da olan buğday verimi 2006-2009 yılları ortalamasına göre 231 kg/da'ya ulaşmıştır. Tarım alanlarının ve girdi kullanımlarının artışı gibi yetiştirme tekniklerindeki iyileşmelerin tüm kültür bitkileri için benzer etkide bulunduğu açıktır. Ancak özellikle 1980 yılından başlamak üzere 1986/2009 yılları arasındaki verim artışlarında, nitelikli çeşit seçimi ve bu çeşide ait kaliteli tohumlukların kullanılmasının da önemli etkisi olmuştur. Özellikle hibrit tohumların kullanıldığı mısır, ayçiçeği ve domatesteki çok yüksek ortalama verimler elde edilmektedir. Mısırdaki 1946-50 yılların baz alındığında verimdeki artış oranı 2006-2009 yıllarında % 632 düzeyinde olmuştur.

Çizelge 6. Türkiye'de 1961-2009 yılları arasındaki Ayçiçeği ve Domates'in Ekiliş, Üretim ve Verimleri ile 1961-65 ortalamasına göre indeksleri

Yıllar	AYÇİÇEĞİ					
	Ekiliş (1000ha)	%	Üretim (1000 Ton)	%	Verim (kg/da)	%
1961-65	123	100	114	100	90	100
1966-70	264	215	269	236	102	113
1971-75	443	360	499	438	113	126
1976-80	451	367	571	501	125	139
1981-85	579	471	680	596	122	136
1986-90	739	601	1060	930	143	159
1991-95	588	478	841	738	143	159
1996-00	570	463	858	753	150	167
2001-05	544	442	835	733	153	170
2006-09	575	467	1006	883	175	194
Dünya (2009)	23911	-	32413	-	135	-

Ayçiçeği ve domates için ise 1961-65 yılı ortalama değerleri baz alındığında verim artışı sırası ile % 194 ve % 186 olmuştur. Genel olarak ülkemiz çiftçilerinin gerek mekanizasyon kullanımı gerekse gübre, ilaç vb. girdileri kullanımlarının arttığı ve belli bir düzeye ulaştığı yıllar olarak 1986-90 yılları ele alındığında buğday veriminin 2006-09 yıllarında 201 kg/da'dan 231 kg/da'a; arpa veriminin 197 kg/da'dan 236 kg/da'a; çeltik veriminin 495 kg/da'dan 732 kg/da'a; mısır veriminin 406 kg/da'dan 708 kg/da'a; ayçiçeği veriminin 143 kg/da'dan 175 kg/da'a ve domates veriminin ise 3655 kg/da'dan 3917 kg/da'a ulaştığı görülmektedir.

Yıllar	DOMATES					
	Ekiliş (1000ha)	%	Üretim (1000 Ton)	%	Verim (kg/da)	%
1961-65	57	100	1199	100	2101	100
1966-70	66	116	1473	123	2237	106
1971-75	90	158	2080	174	2310	110
1976-80	107	188	3200	267	2996	143
1981-85	113	198	3980	332	3508	167
1986-90	148	260	5490	458	3655	174
1991-95	165	289	6480	541	3934	187
1996-00	198	347	8107	676	4105	195
2001-05	253	444	9437	787	3734	178
2006-09	270	474	10383	866	3917	186
Dünya (2009)	4437	-	153884	-	3468	-

Şehirli ve ark. 2000(1946-1998 yılları arası), FAO,2011 (1999-2009)

Maliyet ve Fiyatların Tohum Kullanımına Etkisi

Tohumluk, üretimi etkileyen en önemli girdilerden birisidir. Üstün nitelikli bir tohumluk, koşullarına da bağlı olarak verimde % 20-30 oranında artış sağlayabilmektedir (Bozkurt, 2009). Tohumluğu birinci derecede etkileyen faktör ise çeşittir. Kınacı ve ark. (2010), ülkemizde getirisi yüksek ürünlerde çeşide ve tohumluğa gittikçe artan oranda önem verilmeye başlamış olmasına karşın, aynı düzeyde bir eğilimin serin iklim tahıllarında görülmediğini bunun nedeni olarak da üreticilerin, iyi bir tohumluğun verimi olumlu etkilediğini bilmemelerinden değil, ancak iyi bir tohumluğun, özellikle sertifikalı tohumlukların fiyatlarının yüksek olduğu görüşleri nedeniyle kullanmadıklarını ifade etmektedirler. Araştırmacılar çalışmalarında üreticilerin kendi mahsulünden bir kısmını tohumluk olarak ayırdıklarını ve verim artışlarını sertifikalı tohumluk kullanımından çok, iklim ve/veya toprak özellikleri farkına bağladıklarını bildirmektedirler. Üreticimizin genel yaklaşımın çok doğru olarak ifade eden bu açıklamanın yapılacak ekonomik analizler ile irdelenmesi gerekmektedir.

Çizelge 7’de ZMO’nun 2008-2010 dönemi için yapmış olduğu buğday maliyet hesabı verilmiştir. Çizelgenin incelenmesinden de görüleceği gibi 2010 yılında 1 dekar arazide buğday üretimi için yapılan toplam masraflar 180 TL civarındadır. Yapılan bu masrafların içerisinde tohumluğun payı % 11.1’dir. Benzer şekilde yapılacak bir hesaplama ile 2008 yılında 159.12 TL olan toplam masraflarda tohumluk bedelinin payının % 12.06, 2009 yılında ise 175.65 TL olan toplam masraflardaki tohumluk bedelinin payının ise % 13.9 olduğu bulunabilir. Ayrıca tohumluk bedeline yapılan harcama toplamının 2009 yılında 2008 yılına göre % 21 oranında arttığı, 2010 yılında ise 2009 yılına göre -% 22 oranında azaldığı görülmektedir. Her 3 yıl içinde 1 dekar buğday yetiştiriciliği için yapılan masraflar içerisinde en büyük payı gübre ve gübreleme işçiliğinin aldığı görülmektedir. Bunu mazot ve işçilik içeren toprak işleme ile ilgili masrafları (ilk sürüm + ikileme + üçleme + ekim) izlemektedir.

Çizelge 7. 2008-2010 Dönemi Buğday Maliyeti

	2008	2009	% Artış	2010	%Artış	1da Buğday Üretimindeki Payı % (2010)
Tarla Kirası	34,00	34,05	0	35,00	3	19.41
İlk Sürüm	16,40	17,68	7	18,73	6	10.39
İkileme	11,40	12,65	10	13,95	9	7.74
Üçleme	9,00	9,60	6	10,10	5	5.60
Tohum Bedeli	19,20	24,46	21	20,00	-22	11.10
Ekim	10,70	10,72	0	15,33	30	8.51
Gübre ve gübreleme işçiliği	40,20	41,25	3	35,20	-17	19.53
İlaç ve ilaçlama işçiliği	10,20	12,27	17	13,00	6	7.21
Hasat	13,20	15,84	17	17,00	7	9.43
Diğer Masraflar (hasat ve koruma)	9,80	11,86	17	12,00	1	6.66
Masraflar Toplamı	174,10	190,36	9	190,31	0	-
Mas. Top. Faizi	14,80	16,18	9	15,22	-6	-
Genel İdare %3	5,22	5,71	9	5,71	0	-
Yan Gelir saman	35,00	36,60	4	31,00	-18	-
Masraflar Genel Toplamı	159,12	175,65	9	180,24	3	100
Dekara Verim (kg.)	260,00	290,00	10	290,00	0	-
1Kg.Dane Maliyeti (TL/Kg)	0,61	0,61	0	0,62	3	-

Tarım ve Mühendislik (2009-2010) (Not: 1 da buğday üretimindeki pay sütunu orijinal çizelgeye ilave edilmiştir)

Değişik bir bölgede gerçekleştirilen üretimle ilgili olarak bir fikir verebilmek amacıyla

2010-2011 üretim yılında Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Uygulama ve Araştırma Merkezinde (Bursa) buğday, mısır ve ayçiçeği üretimlerinde 1 dekar için yapılan toplam masrafların temel kalemlere oranları Çizelge 8'de verilmiştir.

Çizelge 8. 2010-2011 Üretim yılı Buğday, Mısır ve Ayçiçeği için (1 da) ana maliyet unsurlarının toplam masraflardaki oranı

	BUĞDAY %	MISIR %	AYÇİÇEĞİ %
İşçilik	20,90	46.01	12.64
Mazot	19,65	11.04	34.16
Tohumluk	12,21	12.88	12.39
Gübre	26,59	22.70	28.68
İlaç	10,95	2.45	6.56
Hasat	8,33	4.91	5.56
Tohumluk Çuvalı	1,67	-	-
Toplam Masraflar(TL)	144.1	407.5	133.2

Bu analiz tarla kirası, faiz, genel idare gibi varyantları içermemekte olup, doğrudan üretici bakış açısıyla yapılmıştır. Buna göre tohumluğun buğday, mısır ve ayçiçeği üretimindeki payı sırasıyla % 12.21, % 12.88, % 12.39 olarak bulunmuştur. Bu üretim şeklinde buğday için gübre masrafı (% 26.59), mısır (sulu) için işçilik (% 46.01) ve ayçiçeği (kuru) için ise mazot (% 34.16) ile en yüksek oranda girdiler olmuşlardır.

Bir girdi olarak tohumluk masraflarının her iki değerlendirmede de birbirine çok yakın olan genel masraflar içerisindeki % 11-12 civarındaki payı gübre ve mazot masrafları ile işçilik masraflarının çok altında bir değerdir. Çiftçimizin ekonomik kaygıları nedeniyle kaliteli-sertifikalı tohumluk kullanmaktan kaçınmasını anlamak gerçekten çok güçtür. Çizelge 10'da 2006 yılından 2011 yılına kadar, TİGEM fiyatları ile buğday tohumluğu, yurt genelinde yaygın bir satışı bulunan Bursa merkezli bir firmanın (MAY-Agro Tohumculuk A.Ş.) ayçiçeği, mısır, yonca, bezelye, fasulye, hıyar ve domates tohumluğu fiyatlarının yıllar içerisinde ki değişim yüzdeleri verilmiştir.

Çizelge 9. Bazı önemli ürünlerde 2006-2011 yılları arasında gerçekleşen 1 kg tohumluk fiyatları ile tohumluk fiyat değişimleri (%)

	2006		2007		2008		2009		2010		2011	
	TL	TL	%	TL	%	TL	%	TL	%	TL	%	
Buğday ¹	0,575	71	23.5	0,80	12.7	0,69	-8.6	0,78	13	0,88	13	
Ayçiçeği ²	14	15	7	17	13	18	6	19	6	20	5	
Mısır (Tane) ^{2,3}	7,2	7,5	4	7,8	4	8,3	6	8,6	4	8,6	0	
Yonca ²	7	7,5	7	7,5	7	8,5	6	10	18	12	20	
Bezelye (San. tipi) ²	2,3	2,5	9	2,75	10	3	9	3,3	10	3,5	6	
Fasulye ²	10	11	10	11,5	5	12	4	12,5	5	13	8	
Hıyar ^{2,4}	4500	4800	7	5100	6	5400	6	5550	3	5700	3	
Domates ^{2,5}	36667	40000	9	43330	8	46667	8	50000	7	53330	7	

1: Tigem II sınıfı ekmeçlik buğday fiyatları

2: Özel sektör fiyatları (MAY-Agro Tohumculuk A.Ş.)

3: 1 kg tohum fiyatı hesabında 50 000 adet tohumun ortalama 18 kg tohuma karşılık geldiği kabul edilmiştir

4: 1 kg tohum fiyatı hesabında 1000 adet tohumun ortalama 33 kg tohuma karşılık geldiği kabul edilmiştir

5: 1 kg tohum fiyatı hesabında 1000 adet tohumun ortalama 3 g tohuma karşılık geldiği kabul edilmiştir

Çizelge 10 incelendiğinde de görüleceği gibi buğday tohumluk fiyatı 2006 yılından 2007 yılına % 23,5, 2007'den 2008'e % 12,7, 2008'den 2009'a % -8,6, 2009'dan 2010'a % 13 ve 2010'dan 2011'e % 13 oranında artmıştır. Genel olarak söz konusu yıllardaki enflasyon oranının üstünde olan bu artışlar diğer ana girdilerin yanında çok yüksek olmayan artışlardır (Çizelge 9). Çiftçilerimiz tarafından önemli düzeyde tarımı yapılan ayçiçeği ve mısır için ise 2007-2011 yılları arasındaki özel sektör tohumluk fiyat artış oranları % 4-6 arasında olmuştur. Hatta 2011 yılında mısır için tohumluk satış fiyatlarında düşme söz konusu iken ayçiçeğinde fiyat aynı kalmıştır. Bu durumun sebepleri uzmanları tarafından kapsamlı analizler ile orta konabilir. Özel sektör fiyatlarında en büyük değişim yonca tohumluğu fiyatlarında olmuştur. Bu üründe 2009 yılına göre 2010 yılında % 18, 2010 yılına göre de 2011 yılında % 20 artış söz konusudur. Genel bir değerlendirme olarak özel sektör tohumluk fiyatlarının da çok yüksek oranlarda değişmediği, genellikle enflasyon oranları civarında artışların olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 10. Buğday Maliyeti, Fiyatı, Enflasyon ve Girdi Karşılaştırması

	Maliyet		Fiyat		Enflasyon		Girdi	
	%Değişim	Endeks	%Değişim	Endeks	%Değişim	Endeks	%Değişim	Endeks
2000	-	100	-	100	-	100	-	100
2001	68	168	70	170	68,53	169	122	222
2002	28	215	40	238	29,75	219	13	251
2003	21	260	42	338	18,36	259	24,5	312
2004	9	283	7	362	9,32	283	20	374
2005	18	334	-22	282	7,72	305	5,4	394
2006	1	339	7	301	9,65	334	14	449
2007	17	397	13	340	8,39	362	34	601
2008	27	504	31	445	10,06	399	61,7	973
2009	0	504	-11	396	7,50	429	-39,7	583
2010	2	512	10	435	5,30	452	18	688

Tarım ve Mühendislik (2009-2010)

Sonuç

Bilindiği üzere, tohumculuk sektörü gelişmiş ülkelerin hepsinde tohum ve çoğaltım materyalleri stratejik alan olarak değerlendirilmektedir. Her şeyden önce gıda güvenliği bakımından tohum, bitkisel üretimde önemli bir faktördür. Tohumculuk politikalarının oluşturulması, tohum sistemlerinin kurulması ile gıda güvenliği alanında tedbirler alınabilecek, çiftçiler kullandığı tohumlukların niteliğini, elde edeceği ürünün miktar ve standartları konusunda önceden bilgi sahibi olabilecek, bitkisel üretimde kalite ve verim artışı mümkün olabilecektir. Bu nedenle tohumculuk sektörünün yapılandırılması, tohumla ilgili kural ve düzenlemelerin oluşturulması bütün gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemiz açısından da hayati önem taşımaktadır. Bu politikaların belirlenmesinde ülke genetik kaynaklarının korunması ve canlı yaşamını etkileyecek uygulamalarda gerekli titizliğin gösterilmesi gerekmektedir.

Buğday, arpa, çeltik, yemeklik dane baklagiller, bir kısım yem bitkileri gibi, tohumluk üretimleri esas olarak kamu kuruluşları tarafından gerçekleştirilen ve Türkiye toplam sertifikalı tohumluk ihtiyacının büyük bir kısmını teşkil eden bu türlere ait tohumlukların üretim ve pazarlamasında etkinlik ve verimliliği artırabilmek için bir yandan kamu kuruluşlarının daha verimli çalışmasına imkan tanıyacak yasal ve idari düzenlemeler yapılmalı, diğer yandan özel kuruluşların bu türlerde faaliyet göstermesi özendirilmelidir. (DPT,2001). Bu nedenle, devletin özel sektörün yükünü hafifletici tedbirler olarak temel materyal tedariki ve insan kaynağı yaratmada sektör ile işbirliği içinde programlar geliştirerek uygulaması yararlı olacaktır.

Genetik kaynak geliştirme ve kullanımı, ortak germplasm geliştirme, geliştirilen germplasmaların ortak kullanımında kamu-özel sektör işbirliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır (Kuşman,2009).

Ülke tarımının yeni çeşit ihtiyacını karşılamada geniş ölçüde ve sürekli olarak dış kaynaklara bağımlı kalmak teknik bakımdan istenilen bir durum değildir. Diğer sektörlerde olduğu gibi, AR-GE faaliyetleri tohumculuk sektörü için de ilave yatırım ve işletme sermayesini gerektirmektedir. Tohumculuk kuruluşlarının pek çoğu için bu tür yatırımlara girişmek mali bakımdan imkansız ve ekonomik bakımdan risklidir. Bu nedenle bitki ıslahı ve tohumculuk etkinlikleri çerçevesinde AR-GE çalışması yapanların desteklenmesi, başarı için ön koşuldur.

Yurdumuzda özellikle hibrit tohumlukların çok önemli bir kısmı halen ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Özellikle yerli hibrit çeşitlerinin artan sayıda ortaya konması veya melez tohum satma anlayışı yerine, üretim lisansı ile tohumluk üretilmesi yoluna gitmek gerekmektedir (Yağdı ve ark. 2010).

Ayrıca yurdumuz üreticisinde moralsizlikten kaynaklanan üretme isteği azlığı, bir yıllık ürünü ile yaşamını yeterli düzeyde sağlayıp sağlayamayacağı konusundaki emin olamama durumu nedeniyle, üretime yeterince özen göstermemesi, bilgi ve deneyime inanmakta tereddüt etmesi gibi faktörlerin (Kınacı ve ark. 2010) etkilerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Üreticimiz, kaliteli tohumluk kullanımı ile elde edeceği ürünün kalite değerlerinin de yükseleceğini bilmesi gerekmektedir. Zira günümüzde birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de artık ürün alımları kalite özelliklerine bakılarak yapılmaya başlanmıştır. Örneğin buğday için gluten değeri, protein oranı, ayçiçeği için yağ oranı gibi değerler artık ürünün fiyatlandırılmasında göz önüne alınan önemli kriterler olmaktadır. Dekara alınacak yüksek verimin yanında bu tip kalite içerikleri de yüksek olan kaliteli tohumlukların kullanımı üreticilerin gelirlerini de ciddi düzeyde artıracaktır.

Yapılan ekonomik analizlere göre diğer girdi maliyetlerine ve getirisine göre, fiyatları oldukça kabul edilebilir düzeylerde olan kaliteli tohumluk kullanımının arttırılması için, son yıllarda yürürlüğe giren gerek sertifikalı tohum kullanıcısı çiftçiye, gerekse de bu tip tohumlukları üreten kurumlara verilen desteğin devam etmesi, sertifikalı- kaliteli tohumluk kullanımının bir alışkanlık haline gelmesini sağlayacağından büyük önem taşımaktadır

Kaynaklar

- Bozkurt,B., 2009., Tritikale’de Tohumculuk Sektörünün Sorunları. Türk-Tarım Dergisi.sayı:188, S:46-51(Kınacı E., Kınacı G., Alp A., Kutlu İ., 2010. Serin iklim Tahılları Üretimini arttırılması Olanakları. VII. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi.11-15 Ocak 2010, Ankara.’dan alınmıştır).
- Diouf J. (2010). [http. fao.org/docres/fao/meeting/018](http://faostat.fao.org/docres/fao/meeting/018)
- DPT.2001. Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Tohumculuk Alt Komisyonu Raporu. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara
- Ekingen, H.R.(1994). Bitki Islahı. U.Ü.Z.F. Ders Notları:31 Bursa 1994
- FAO 2011. Food and Agricultural Organization Verileri. www.fao.org
- Kınacı E., Kınacı G., Alp A., Kutlu İ., 2010. Serin iklim Tahılları Üretimini arttırılması Olanakları. VII. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi.11-15 Ocak 2010, Ankara.
- Kuşman, N.2009. Tohumluk ve Türkiye. Pankobirlik.20 (96).25-28.
- Poehlman, J.M. (1979). Breeding Field Crops. The Avi Publishing Company.Inc. Westport,Connecticut .
- Şehirali, S., Gençtan T., Birsin M.A. Zencirci, N., Uçkesen B. 2000., Türkiye Tahıl ve Yemlik Tane Baklagıl Üretimini Bugünkü ve Gelecekteki Boyutları. V. ZMO Teknik Kongresi. Ankara.
- Tarım ve Mühendislik, 2010., Buğday Alım Fiyatı, Yine Maliyetlerinin Altında Kaldı . TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayın Organı.Sayı:89-92. S:49-50.
- TSÜAB.2009. TSÜAB-TÜRKTED Ortak Çalışma Grupları, Grup Raporları. 1-67,Antalya.
- TÜİK 2010., Türkiye İstatistik Kurumu Verileri. www.tuik.gov.tr
- TÜGEM 2009., Tarımsal Üretim Genel Müdürlüğü Verileri. www.tugem.gov.tr
- Türk-Ted. 2009., Türkiye Tohum sektörü. APA kitabevi.
- Yağdı, K. 2011. Tarla Bitkileri-I. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2256. (Ünite 9., Sayfa 181).
- Yağdı, K., Yılmaz K., Sezer N., Aydemir T., Bağcı S.A.2010. Türkiye’de Tarla Bitkileri Tohumluk Üretimi Ve Kullanımı İle Tohumculuk Sisteminin Genel Değerlendirilmesi. VII. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi.11-15 Ocak 2010, Ankara.

TARIM İLAÇLARI ÜRETİMİ VE KULLANIMI

Prof. Dr. Oktay GÜRKAN
Ankara Ü. ZF Bitki Koruma Böl.

Sevgili meslektaşlarım, hepinizin Tarım Haftası'nı gönülden kutluyorum. Umuyorum ki bundan sonraki haftalarda, tarımı çok daha iyi bir seviyeye gelmiş, bir sürü sorunu çözülmüş bir ortamda bir araya geliriz. Tarım ilaçları konusunu, tabi bitki koruma alanının girdi boyutunu burada konuşacağız. Aslında bitki koruma alanı bitkisel üretimin olmazsa olmaz bir süreci ve bu sürecin nasıl yönetileceği konusundaki kararları ne kadar iyi verebilirsek bitki korumada kullanılacak olan girdileri de bu anlamda kolayca belirler ve seçebiliriz diye düşünüyorum.

Şimdi bitki koruma ürünleri diyorum çünkü tarım ilaçları ifadesi artık bitki koruma alanında kullanılan girdiler için biraz dar bir tanım oluyor. Bitki koruma ürünlerinin kapsamı giderek genişlemekte ve bunun içerisinde bizler bitki koruma alanında tarım ilaçları dışında da çok farklı yeni ürünleri, yeni teknolojileri hastalık, zararlı ve yabancı otlarla savaşmada kullanmaya başladık. Bitki koruma ürünleri dediğimiz bu grubun tarımsal üretimde olmazsa olmaz bir önemi var. Çünkü her türlü uygulamaya karşın tarım ürünlerimizin yaklaşık yüzde 30'u hastalık, zararlı ve yabancı otlar tarafından kaybedilmektedir, yok edilmektedir. Biz bu süreçte ne kadar çok çaba sarf edersek edelim, bu oranda oldukça zor bir azalmaya neden olabiliyoruz. Tabi bu azalmayı sağlamanın da beraberinde getirdiği çok farklı bedeller var. Bu bedelleri biraz sonraki tartışmalarımızda konuşacağız.

Bitki koruma ürünleri sektöründe bir sürü aktör var. Bu aktörlerin başında tabi ki Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı geliyor. Bakanlık yaptığı yasal düzenlemelerle hem sürecin kaide ve kurallarını belirliyor, hem kontrol ediyor, denetliyor ve gelişmesi için de desteklerde bulunuyor. Bunun yanında bitki koruma ürününü üreten, pazarlayan firmalar var. Bunların bir kısmı çokuluslu yabancı firmalar, bir kısmı son yıllarda sayıları hızla artan yerli firmalar. Tabi çokuluslu firmalar Türkiye'deki bitki koruma ürünleri sektörünün çok büyük bir kısmını kontrol altında bulunduruyorlar ve her yıl yeni molekülleri, yeni teknolojileri ülkemize getirip pazarlamaya çalışıyorlar. Yerli firmalar çoğunlukla patent süresi bitmiş molekülleri Türkiye'de pazarlayan, üreten kurumlar olarak göze çarparken, son yıllarda bir bölümü hammadde üretimi konusunda da atımlarda bulunuyor ve bu şekilde sektörün içerisinde yer alıyorlar.

İlaç bayileri ve danışmanlar da önemli bir aktör grubu. Bu grup özellikle ilaçların son kullanıcıya ulaşması ve bunlar tarafından kullanılması konusunda çok önemli bir fonksiyonu yerine getiriyorlar ve burada tabi birtakım sorunlar var. Hepsinde olduğu gibi, bütün aktörlerin neden olduğu sorunlar gibi, bunların da birtakım sorunları var, onları da en son bölümde yine detaylı konuşacağız.

Üniversitemizde bitki koruma ürünleri konusunda eğitim süreci devam ediyor. Her yeni açılan üniversitede, yeni açılan bölümde eğitim daha da yaygınlaştırılarak vermeye çalışılıyor. Ama tabi ki bu süreçte bunun kalitesi tartışılabilir durumda. Bunları da herhalde başka platformlarda, başka uzmanlar tartışacaklardır.

Son aktör grubu, bitki koruma ürününü kullananlar yani çiftçiler. Türkiye'de genel eğitim ve bilincin artmasına karşın, çiftçiler bitki koruma ürünlerini genellikle neden ve niçinini çok fazla sorgulamadan bir alışkanlık tarzında kullanmaya çalışıyorlar. Bu da tabi ki tarım ilaçlarından ya da bitki koruma ürünlerinden kaynaklanacak olan sorunları da karmaşık bir hale getiriyor.

Bitki koruma ürünleri sektörünün ana düzenlemesini sağlayan kanun 2010 yılının 6. ayında çıkartılan 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'dur. Bu kanunu esas alarak bu sektördeki süreçleri kontrol altında bulunduran çok sayıda yönetmelik var. Bu yönetmeliklerin birbiriyle üst üste gelen yerleri de vardır, birbirinden ayrılan yerleri de... Uygulamalar sırasında ortaya çıkan sorunları çözmek için de yeni yeni yönetmelikler çıkmakta ve bunlarda bir sürü değişiklikler olmaktadır. Tabi bu sektörle ilgilenen kişilerin yönetmelikler konusundaki birikimlerini sürekli yenilemeleri gerekmektedir. Yoksa sektörde birçok konuda eksik ya da yanlış yapılması mümkündür.

Efendim şimdi Türkiye'deki tarım ilaçları sektörünün boyutlarına geçmeden önce son yıllarda Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde başlamış olan benzerlikler nedeniyle son 10 yılda Avrupa'da tarım ilaçları pazarının hangi boyutlarda olduğuna şöyle bir bakmak gerekiyor. Tarım ilaçları sektöründe Avrupa'da ekonomik olarak hızlı bir artış ya da çok yüksek değerde bir fiyatsal artış gözükmemektedir. 2010 yılında en yüksek noktaya çıkmış gibi görünse de, 2008 yılında da benzer bir rakamı görüyorsunuz. Bu rakamların içinde Türkiye pazarı

da var. Avrupa'da tarım ilaçları kullanımını anlamında baktığımızda çok büyük oranlarda bir sistematik artış ya da azalma yok. Bir dalgalanma olabiliyor ama bu limitleri çok sınırlı bir dalgalanma. Bunun altında ve üstünde hareketler var.

Tabi bir de burası ziraat mühendislerinin sorunlarının da tartışılacağı bir platform olduğu için Avrupa'da tarım ilaçları sektöründe çalışan sayısı ile Türkiye'de çalışan sayısını da bir şekilde bilmek ya da karşılaştırma yapmak tabi ki çok doğru olmayabilir çünkü çok farklı ortamlar var. Avrupa'da tarım ilaçları sektöründe çalışan sayısı da bir dengede.

Peki aynı kurumun Türkiye için yaptığı istatistiklere baktığımızda Türkiye'de tarım ilaçları pazarı giderek gelişen ve artan bir pazar olarak kendini gösteriyor. Yani özellikle 2003'ten sonraki yıllarda önemli artışlar olmuş ve bunun sonucunda da Türkiye'deki pazar işte 230 milyon euro civarında bir rakama gelmiş. Ama tabi bunun dışında da bir sürü rakam söylenmekte. Türkiye'deki tarım ilaçları sektörünün büyüklüğü konusunda bir sürü rakam var ama bunun genellikle 250 ile 300 milyon euro arasında olduğu söyleniyor, bunu da çok net olarak bilebilmek mümkün değil.

Türkiye tarım ilaçları kullanım rakamlarına göz atarsak, 2003 - 2004'ten itibaren önemli artışlar olmuş ve sonuçta 20 bin ton civarında bir ilaç kullanımı söz konusu. Tarım ilaçları sektöründe çalışan sayısı da giderek artmaya başladı. Tabi tarım ilaçları sektöründeki insan sayısının artışı aslında ziraat mühendisliği mesleği açısından sevindirici bir durumdur. Bu sektörün büyümesiyle birlikte ortaya çıkan işgücü talebinin de artması anlamına geliyor ki, yıllarca ziraat mühendislerinin önemli bir sorunu olan iş bulma problemine de biraz katkıda bulunacak gibi gözükmemekte.

Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü'nün rakamları ve Tarım Bakanlığı'nın verilerine baktığımızda 2010 yılında toplamda 392 milyon TL'lik bir pazarın varlığından söz edildiğini görüyoruz.. Bunun yanında 2010 yılına doğru bitki koruma ürünleri imalatında artış var, hammadde imalatında yine bir artış ve hareketin olduğunu görüyoruz ki bu da tabi ki sektörün canlanması ve gelişmesi açısından önemli bir şey. Neden önemli diyorum. Şöyle ki Türkiye'de tarım ilaçları sektörü çoğunlukla ARGE'si olmayan yani ARGE çok fazla yapılmayan bir süreçten gelmiştir bu noktalara. Bundan sonraki süreçlerde bu mutlaka geliştirecektir, eğer Türkiye'deki sanayiciler ya da endüstriciler tarım ilaçları üretimiyle daha fazla ilgilenmeye başlarsa bu da sonuç olarak hem istihdamı artıracaktır, hem Türkiye'yi bu konuda inovatif bir süreçte de zorlayacaktır diye düşünüyorum.

Tabi bu tarım ilaçları sektörü hepimizin de bildiği gibi üzerinde çokça spekülasyonun yapıldığı, bir sürü rakamın konuşulabileceği bir süreçtir. Ama ben hem zamandan tasarruf edeyim, hem de insanlar çok sıkılmasın diye rakam olarak sizlerle sadece bunları paylaşmak istiyorum. Bunların içerisinde mutlaka benim eksik söylediğim ya da aldığım şeylerden, kaynaklardan birbiriyle uyumsuz rakamlar olabilir, bunları tabi ki yine de daha sonra tartışabiliriz...

Şimdi tarım ilaçları sektöründe bilinen birtakım sorunlar var. Bu sorunların çözülmesi için de bir sürü öneri yapılabilir. Şimdi kalite, tarım ilaçları sektöründe önemli bir noktadır. Bu ürünlerin kalıntısını değişik yollardan alan bir tüketici olduğumuza göre, bizim tüketici hakları açısından bu konuda güvenilir bir süreci yaşıyor olmamız gerekmektedir. Bunun için de çözümlerin nasıl oluşacağı konusu, bu konuda kalite kontrollerinin doğru yapılması, hammaddelerin menşeleri ya da geldiği noktalardaki, gelirken sahip oldukları verilerin doğru ve düzenli olarak kontrol edilmesi gibi çözümler bunlarla ilgili sorunları çözecektir diye düşünüyorum.

Bir de tabi Türkiye'de tarım ilaçlarının kalite kontrolleri konusunda değişiklikler yapıldı. Eskiden, yani bu son çıkan yönetmeliklerden önce Tarım Bakanlığı bunu bir şekilde her ilaçta yapıyordu, şimdi ruhsat aşamasından bu kalktı, bunu bir denetim aracı olarak kullanmaya başladı. Tahmin ediyorum bu süreç hem Tarım Bakanlığı'ndaki insan kaynaklarının yetersizliği ya da azlığından kaynaklanan bir süreci de bertaraf edecek ve daha iyi sonuçlar elde edilecektir diye düşünüyorum.

Şimdi arkadaşlar fiyat tabi önemli bir unsur. Fiyat aslında iki ucu keskin bir bıçaktır tarım ilaçları sektöründe bence. Eğer çok ucuza ilaç satarsanız, herkes gerekli olup olmadığına bakmadan, ucuz olan bir şeyi kullanmaya çalışır. Fiyatı çok yüksek tutarsanız, bu sefer de bir şekilde bunu kullananlar ve ondan sonra bu ürünleri alanlar için maliyetleri artıracığından başka bir sorunu da beraberinde getirir. O nedenle fiyat politikalarının çok iyi belirlenmesi gerekmektedir. Bana kalırsa çok ucuza ilaç satmaya çalışmak, bir zehri daha ucuza satmak gibi bir şeye benziyor. Çünkü tarım ilaçlarının en masumu bile sonuçta toksik birtakım sonuçlara neden olacak problemleri beraberinde taşımaktadır. Bu yüzden hem insanlara, hem çevreye problemler yaratabilir. Ben fiyat

unsurunun, tarım ilaçlarının sürdürülebilir kullanımı ve çevrenin korunması, tarımdaki birtakım sorunların çözülmesinde önemli olduğunu düşünüyorum.

Şimdi direnç denilen bir problem var ki, açıkçası bu aslında ana moleküllere sahip olan, tarım ilaçlarındaki ana molekülleri üreten firmaların çok önemle gözettiği bir noktadır. Neden böyledir? Çünkü ürettikleri ürünü kullanabilir hale getirmek, pazarlanabilir bir ürün haline getirmek için yaptıkları çok önemli yatırımlar, direnç problemlerinde ortaya çıkabilecek ani gelişmeler nedeniyle büyük mali kayıplara neden olabilir. Bu yüzden ana moleküle sahip firmalar ilaçlarının kullanımı ile ilgili yaptıkları yayımlarda dirence mani olabilmek amaçlı birtakım uygulama tekrarları ya da uygulama sıralamaları konusunda da bilgiler vermektedirler ve bununla ilgili etiketler üzerinde beyanda bulunma çabaları vardır. Bunlar tabii dikkate alınmalıdır ama direnç problemini bertaraf etmekte önemli bir nokta, kullanıcıların bu konudaki bilincini oluşturabilmektedir. Bu da tabii eğitimle ilişkilidir, onu da biraz sonra konuşacağız.

Maksimum rezidü limitleri dediğimiz kalıntı problemleri açıkçası tarım ilaçlarının kullanımında maksimum rezidü limitleri iki şekilde önemli. Bir tanesi yaptığımız ticaret, uluslararası ticaret için kullanacağımız ticari bir kavramdır, ticari bir limittir. Ama bir başka boyutundan şöyle bakabilirsiniz, tarım ilaçlarındaki maksimum rezidü limitleri bunun iç pazardaki kullanımı bakımından, bizim kendi halkımızın sağlığı açısından da önemli bir süreçtir. Bununla ilgili tabii ki sorunlar var. Bunların giderilmesi için de çalışmalar devam ediyor.

Çevresel sorunlar vardır, tabii ki tarım ilaçlarının kullanımı ile ilişkili birtakım önlemler alınıyor, bunların devamı gerekmekte. Bitki koruma anlayışındaki sorunlar da önemlidir. Eğitim çok önemlidir. Bu eğitimin de ilaçları kullanacak insanların karar verme yeteneklerini geliştirecek şekilde yapılması gerekmektedir. Sadece neyin nasıl olduğunu bilmek yeterli değildir. Danışmanlık yapacak kişinin bitki koruma alanında özellikle ilaçların ve ilaçlarla çevresel ilişkilerin, hedefteki zararlı organizmadaki etkileri konusunda çok kapsamlı bir ilişki ortamını iyi bilmesi lazım. Buradan sorgulamalar yaparak, doğru çözümleri üretebilir olması gerekmektedir. Bitki koruma ilaçları sadece marketten satın alınıp kullanılabilir, uygulanabilir ürün değildir. Bu kesinlikle böyle düşünülmemesi gerekir. Bunun için bir süreci yönetmek gerekmektedir. Bu süreci yönetemeyecek durumda olanların da bu sektörde çalışmaması, bu sektörden uzak tutulmaları gerekmektedir.

Araştırma ve geliştirme son derece önemlidir. Yayım aynı şekilde önemlidir. Bitki korumanın mutlaka özel bir yayıma ihtiyacı vardır. Bugün Türkiye’de bitki koruma alanındaki yayımı sadece ve sadece çok etkin olarak tarım ürünü pazarlayan firmalar yapmaktadır. Şimdi tabii ki tarım ürünü pazarlayan firma haliyle kendi ürünü dışındaki bir yayım enstrümanını kullanmayacaktır doğal olarak. Onun için devletin kendi içindeki yayım teşkilatının da bu konuda önemli bir düzenleme ve değişiklik yapıp daha kapsamlı bir bitki koruma yayımına ihtiyaç vardır.

Kullanıcılardan kaynaklanan sorunlar, efendim şöyle bir durum var, bugün her konuda sertifika veriyoruz ama ne yazık ki zehir olduğunu bildiğimiz ve bu kadar korktuğumuz bir ürünü bilinç düzeyi ortanın üzerinde olmayan insanlara istedikleri gibi veriyoruz ve istedikleri gibi kullanırtıyoruz. Bu açıkçası çok önemli bir problemdir. Bunun için mutlaka ve mutlaka kullanıcıların bu konuda yeterli bir düzeyde bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

Uygulama alışkanlıkları son derece yanlıştır bitki koruma ürünlerinin. Bir kere ekonomik zarar eşikleri denilen bir kavram vardır. Çok az sayıda zararlıya karşı koruyucu mücadele yaparız. Çoğunlukla sorun olduktan sonra, belli bir ekonomik zarar seviyesine ulaştıktan sonra müdahale etmek gerekmektedir ama ne yazık ki bugün çok enteresan kime sorarsanız sorun, mesela bir seracılık işletmesinde kırmızı örümcek için 10 tane ilaç atıyor. Kırmızı örümcek popülasyonlarını sera koşullarında baskı altına alabilmek o kadar da zor bir süreç değildir. Bu konuda yeterli birikime sahip olursa bu rahatlıkla yapılabilir. Ama siz ucuz ilaç, yani zaten bitki koruma ilacı ucuz olmasa da normal üretim sürecinde teorik olarak yüzde 10’ların üzerinde bir maliyete neden oluyorsa, mutlaka bir yanlış yapıyorsunuz demektir. Siz böyle bir süreçte sürekli olarak aynı ilacı tekrar tekrar kullandığınızda hem zararlıda bir direnç oluşturuyorsunuz, sonuçlar iyi olmuyor. Hem de önemli bir çevre kirliliği ve kalıntı problemine neden oluyorsunuz.

Efendim hepinize teşekkür ediyorum, beni dinlediğiniz için.

SU KAYNAKLARI POTANSİYELİ VE KULLANIMI

Prof. Dr. Ahmet ÖZTÜRK

Ankara Ü. ZF Tarımsal Yapılar ve Sulama Böl.

Sayın başkan, ziraat mesleğine hizmet eden kıymetli meslektaşlarım, sizler için su kaynakları potansiyeli ve kullanımı konusunda belgesel nitelikli bir sunum hazırladım.

Tümdengelim yaklaşımıyla sunum yapacağım. Dünyamızdaki su varlığından başlıyoruz. Dünyamızda acaba yeterince su var mı? Bu soruyu ilkokul çocuklarına sorduğumda, “Dünyanın zaten $\frac{3}{4}$ 'ü sudan oluşuyor” şeklinde cevaplar aldım. Tabi birçok insan da böyle biliyor. Dünyanın $\frac{3}{4}$ 'ü suyla kaplı ile dünyanın $\frac{3}{4}$ 'ünün sularından oluşması maalesef karıştırılıyor. Dolayısıyla bu kavram üzerinde burada özellikle vurgulamak istediğim birtakım şeyler var.

Arkadaşlar Dünyanın çapı 12 bin 742 kilometredir. Dünya üzerindeki denizlerin derinliklerine baktığımızda ise dünyanın en derin denizi 11 km. Denizlerin ortalama derinliği ise 3.500 ile 4.000 metre arasında yani 4 km'lik bir derinlik söz konusu. Yani dünyanın çapıyla denizlerin kalınlığı arasında 3 bin katlık bir oran var. Dolayısıyla bu oranı dikkate aldığımızda dünyanın üzerindeki su tabakasının aslında inanılmaz derecede ince bir tabaka olduğunu görüyoruz. Adeta bir futbol topunu streç film ile sarmışsınız gibi bir durum var ortada.

Dünyamızın üzerindeki bütün suyu toplayıp bir küre haline getirsek, burada resimde görüldüğü gibi son derece küçük, çapı sadece 1385 km olan bir küre oluşuyor. Türkiye'nin bir ucundan, diğer ucuna uzunluğu 1.500 km civarında. Yani dünyanın bütün suyunu içine alan bu küre, Türkiye'nin içerisine oturabiliyor. Dolayısıyla dünyamızın $\frac{3}{4}$ 'ünün sularla kaplı olması, dünya üzerinde çok fazla miktarda su olduğu anlamına gelmiyor.

Dünya hacmi ile dünya üzerindeki su hacmini karşılaştırdığımızda karasal dünyanın 774'te 1'i kadar su bulunmaktadır. Dünya üzerinde orijinalde su bulunmayıp, suyun bir meteorit gibi dünya üzerine sonradan düştüğünü iddia eden bilim adamları var. Tabi ispatlanmış herhangi bir durum yok ama şu şekli görünce aslında benim kafamda da neden olmasın diye soru işareti oluşmuştu. Hatta biz kendimizi dünyalı olarak belirtiyoruz ama belki de bu su gerçekten dünya dışından geldi ve ilk canlılar da o suyun içinde dünyaya geldi. Yani biz de gerçekte dünyalı değiliz belki. O kadar az su var ki, bu mantığa daha uygun geliyor. Suyun miktarını dikkatle incelediğimizde bu suyun gerçekten de dünya dışından gelmiş olabileceği söz konusu olabiliyor.

Dünyadaki bu su içerisinde bütün okyanusları, denizleri barındırıyor. Dolayısıyla bu suyun büyük bir kısmını biz kullanamıyoruz. Toplam suyun yaklaşık yüzde 97'si okyanuslarda, yüzde 1.7'lik kısmı buzullarda bulunuyor. Binde 2'lik kısmı atmosferde nem olarak yer alıyor. Yani suyun yüzde 98.9'unu kullanamadığımız sular oluşturuyor. Yer altı suyu binde 8 oranına sahipken, yüzey suyu olarak da binde 3'lük bir kısım yer alıyor. Gördüğünüz gibi dünyada kullanabileceğimiz su miktarı aslında o az dediğimiz suyun da çok çok az bir miktarını oluşturuyor.

Dünyanın hacmini, toplam su miktarını ve kullanabileceğimiz suyu oranladığımızda da işte böyle bir şekil ortaya çıkıyor. Gördüğünüz gibi dünyadaki su ne kadar kıymetli bir varlık...

Şimdi Türkiye'deki duruma bakacak olursak, Türkiye'nin su varlığı ile ilgili önemli birtakım rakamlar vermek istiyorum. Ülkemize yıllık 501 milyar metreküp su yağış olarak düşüyor. Bunun kullanılabilir kısmı yüzey suyu olarak 98 milyar metreküp, ki aslında bu 95 milyar metreküptür, 3 milyar metreküp de sınırlarımızın dışında doğup bize gelen sular üzere toplam yüzey suyumuz 98 milyar metreküptür. Yeraltı su potansiyelimiz de 14 milyar metreküp, dolayısıyla toplam 112 milyar metreküplük bir su potansiyelimiz var. Bu 112 milyar metreküpün bir miktarı kullanılıyor, tamamını kullanmıyoruz. Bunun sadece 46 milyar metreküplük, yani yaklaşık yüzde 40'lık kısmını kullanıyoruz. Nerelerde kullanıyoruz dediğimizde hepimizin bildiği gibi bu suyun çok büyük bir kısmı, yüzde 74'ü tarımda, yüzde 11'i sanayide, yüzde 15'i de içme ve kullanma suyu olarak evlerimizde kullanılıyor.

Kişi başına düşen su potansiyeline baktığımızda, 112 milyar metreküp nüfusa böldüğümüzde kişi başına 1515 metreküp su düşüyor. Bu rakamı uluslararası arenada değerlendirecek olursak örneğin Amerika ile karşılaştıracak olursak, Amerika'da kişi başına 16 bin metreküp su düşüyor. Yani bir Amerikalı bizim sahip olduğumuzdan 10 kat fazlasına sahip. Suyu bizden alan ülkelerden birisi olan Irak ile karşılaştıracak olursak, nüfusu daha az olduğu için tabii, 2200 metreküp/yıl kadar su var kişi başına Irak'ta. Hani susuzluk çeken, açlıkla mücadele eden ülkeler deyince aklımıza hep Afrika gelir. Afrika'da kişi başına düşen su miktarı 7000 metreküp.

Dünyanın su varlığı açısından en şanslı bölgesi Güney Amerika'dır. Güney Amerika'da 22.000 metreküp/yıl kişi başına düşen su vardır. Yani bizim 15 katlarımıza kadar çıkıyor. Dolayısıyla Türkiye su açısından değerlendirildiğinde gerçekten son derece fakir bir ülke ve fakir bir coğrafyada yer alıyor maalesef.

Peki Türkiye'nin sahip olduğu su nerelere gidiyor? Az önce dediğiniz gibi yüzde 74'ü tarımda kullanılıyor, bu 34 milyar metreküpe karşılık geliyor. Yani 46 milyar metreküp su kullanıyoruz, bunun 34 milyar metreküpünü tarımda harcıyoruz. Gerçekten çok çok fazla, suyun $\frac{3}{4}$ 'ünü tarımda harcıyoruz, çok acı bir durum.

Yüzde 11'e karşılık gelen 5 milyar metreküpünü sanayide, 6.9 milyar metreküpünü de içme ve kullanma suyu olarak kullanıyoruz. Şimdi biz sudan tasarruf etmek zorunda olduğumuzu artık biliyoruz. Kullanım miktarlarına baktığımızda tasarrufu nereden yapmamız gerekir diye düşünüyorsak, sanayinin tamamını tasarruf etsek bile kabaca tarımın yüzde 7'sini tasarruf etmiş gibi bir durum oluyor. Ama tarımda kullanılan suyun sadece yüzde 1'ini tasarruf ettiğimiz anda sanayide sanki yüzde 6.6'lık tasarruf sağlamış kadar oluyoruz. Bu rakam, içme kullanma suyu yüzde 4.4'e karşılık geliyor. Dolayısıyla bu rakamlar gösteriyor ki, eğer tüketilen suda tasarruf yapılacaksa, bu kesinlikle tarım sektöründen yapılmalıdır.

Peki tarımda neden çok su harcanıyor? Tarımda su sulama suyu olarak kullanılıyor. Fakat ülkemizde öyle bir durum var ki, daha kullanılacağı tarlaya, bahçeye gelmeden suyun büyük bir miktarı zaten kayboluyor. Çünkü ülkemizdeki en büyük sulama sorunlarından bir tanesi olan suyun iletim ve dağıtımında ciddi anlamda sıkıntılar var. Suyun iletim ve dağıtımını için yapılmış olan kanallar çok iyi durumda değil. Bunların bakımları yapılmıyor ve büyük miktarda kayıplar söz konusu.

İkinci olarak da üreticiler araziye, bitkiye suyu ulaştırırken farklı yöntemler uyguluyorlar, sulama yöntemleri diyoruz bunlara. Bu sulama yöntemlerinin birbirine karşı farklı üstünlükleri var. Bunların bazılarında randıman çok iyi, bazılarının iş gücü çok az, bazıları ise ucuz. Çiftçi işçilik az bile olsa ya da randıman yüksek bile olsa, her zaman ucuz yöntemi tercih ediyor. Çünkü çiftçi zaten ekonomik olarak sıkıntıda, dolayısıyla ekonomik olan yöntemi tercih ediyor.

Yöntemleri sulama randımanı açısından karşılaştıracak olursak, salma sulama yöntemi dediğimiz bir yöntem var, bu yöntemde suyu arazinin bir başından bırakıyoruz, sonuna kadar ulaştırmaya çalışıyoruz, randıman yüzde 20 ile 40 arasında. Bir diğer yöntem tava sulama yöntemi, randımanı yüzde 30 ile 60 arasında. Bir diğer yöntem karık sulamada yüzde 40 ile 75 arasında randıman sağlanıyor. Yani iyi uygulamalarda verdiğimiz suyun yüzde 75'ini bitkiye ulaştırabilmek mümkün. Yağmurlama sulama yöntemi basınçlı bir sulama yöntemi, randıman olarak yüzde 75-80. Çiftçiye her zaman sürekli olarak tavsiye ettiğimiz yöntem olan damla sulama yönteminde ise bu oran yüzde 85 ile 90 gibi yüksek rakamlara ulaşabiliyor.

Burada görüldüğü gibi çiftçiye önereceğimiz en uygun yöntem, su uygulama randımanı açısından tabii ki damla sulama yöntemi.

Şimdi suyu randımanlı kullanmak için en iyi çözüm ne? Öncelikle Türkiye'deki en büyük sulama sorunu olan, su iletim dağıtım kayıplarının azaltılması açısından açık kanal sistemlerinden vazgeçilerek basınçlı borulardan oluşan kapalı sistemlere dönmek gerekiyor. Birinci olarak bunu sağlamamız gerekiyor ki, büyük miktarda bir tasarruf sağlayabilelim.

İkinci olarak çiftçinin, randımanı yüksek olan sulama yöntemlerine kaydırılması gerekiyor. Yani randımanlı sulama yöntemlerini uygulamalarının sağlanması gerekiyor. Bunun için birtakım öneriler var. Hatta çok değişik öneriler var. Mesela deniyor ki yüzey sulama yöntemlerini çiftçilere yasaklayalım.

Bu da bir yöntem, yani yasakçı bir zihniyetin ne kadar doğru olduğu tartışılır. Bunun yanında devletin uyguladığı birtakım tedbirler var. Basınçlı sisteme dönülmesi gerektiğini artık devlet ve yatırımcı kuruluşlar da kabul ediyor. Günümüzde yeni sulamaya açılan alanlarda gerçekten iletim dağıtım kanalları toprak altında basınçlı boru sistemleri şeklinde yapılıyor. Fakat bugüne kadar yapılmış olan su dağıtım, iletim kanalları kanal şeklinde kalmaya devam ediyor. Nedendir, gerçekten inanılmaz bir soru işareti... Sistemin yüzde 80'i bile yenilenecek olsa yine kanal olarak tamirat yapılıyor. Yani kapalı sisteme geçiş nedense uygulanmıyor, bu büyük bir açık, aksaklık.

Çiftçilerin yüksek randımanlı sulama sistemlerine yönlendirilmesi açısından da devlet şunu yapıyor: 2007 yılında çıktı sanıyorum Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla ciddi anlamda destek sağlanıyor. Bu destek şu şekilde işliyor; çiftçi arazisine sulama tesisi kurdurmak için firmalarla görüşme yaparak başvuruda bulunuyor, firma damla sulama ya da yağmurlama sulama şeklinde tesisi kuruyor, parasını devletten alıyor. Çiftçi bu parayı 5 yılda faizsiz olarak, yani sıfır faizle geri ödüyor. Gerçekten iyi bir imkan. Ancak çiftçiyi bu konuda ikna etmek biraz sorun teşkil ediyor. Çünkü çiftçi babadan, dededen gördüğü sulama metotlarını uygulamaya devam ediyor. Yeni değişikliklere kendini kolay kolay adapte edemiyor. Biz kesinlikle bütün çiftçilerin basınçlı sulama sistemlerine dönmelerini arzu ettiğimiz halde, maalesef çiftçilere bir türlü benimsetemiyoruz ve bu teşviklere, bu desteklere de başvuru beklentinin çok çok altında kalıyor.

Bu durumda ne yapılması gerekir? Bence zaten teşvikler gerçek, doğru çözüm değil. Dünyaya baktığımızda aslında gerçek çözüm adeta bas bas bağıyor. Doğru çözüm şu: Su ücretlendirme politikasının kesinlikle değiştirilmesi gerekiyor. Ülkemizde sulama birliklerinde ve sulama kooperatiflerinde su ücreti alınırken -çoğunda böyle, hepsinde böyle demeyim-, yetiştirilen ürün ve yetiştirildiği alan kadar para alınıyor. Yani çiftçiye soruluyor, ne yetiştiriyorsun, mısır yetiştiriyorum. Mısırın 1 dönümünden biz 10 lira para alıyoruz. Kaç dönümde yetiştiriyorsun, 20 dönüm. 20 dönüm çarpı 10 lira, eşittir 200 lira su parası vereceksin. Çiftçi 200 lirayı ödedikten sonra, bir talep sistemi var, su kendisine geldiğinde adeta o parayı karşılayabilmek adına belki toprağında suya ihtiyaç bile yok, bol miktarda suyu arazisine vererek, yeraltı sularının yükselmesine, besin maddelerinin yer altı suyuna doğru yıkanmasına neden olacak şekilde son derece randımansız şekilde suyu kullanıyor. Çiftçinin ne kadar su kullandığı, ölçüldüğü halde önem arz etmiyor. Dolayısıyla yetiştirilen ürüne ve yetiştirilen alana bağlı su sistemden kesinlikle vazgeçilerek kullanılan suyun miktarına bağlı su ücretlendirmesine geçilmesi gerekiyor. Zaten en önemli çözüm yöntemi bu. Dünyada da bu sistem geçerli.

Dünyanın birçok yerinde suyun israf edilmemesi adına kartlı sistemler var. Aynı bizim bazı su sayaçlarında kullandığımız gibi çiftçinin bir kartı var, devlet kuruluşundan ya da suyu sağlayan birimden, kooperatif, birlik her nereyse, öncelikle suyu satın alıyor. Kaç metreküp su kullanacaksa bu suyu parayla kartına yükletiyor. Arazisinde su aldığı hidrantın üzerine gelip, vanayı açıp kartı taktığı anda borusundan su akmaya başlıyor ve parası bittiği anda ya da kartı çıkardığı anda su kesiliyor. Bu şekilde suyun her damlası için karttan para ödemesi yapılıyor. Dolayısıyla suyun 1 damlası bile israf olmuyor. Hiçbir insan parayla aldığı suyu toprağın altına basar mı? Dolayısıyla suyu en randımanlı kullanmanın yolu bu yöntemdir. Ülkemiz dışında birçok ülke de, ülkemizde de bir tek Uluborlu'da bu yöntem kullanılıyor. Uluborlu'da bir proje kapsamında belediye başkanı tarafından belki de zorlamayla böyle bir sisteme geçilmiş. Yani ülkemizde de örneği var, uygulanıyor. Dünyanın birçok yerinde uygulanıyor ve gerçekten suyun damlası bile feda edilmiyor.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

TARIMDA ENERJİ KULLANIMI

Prof. Dr. Ramazan ÖZTÜRK
Ankara Ü. ZF Tarım Makinaları Böl.

Sayın Başkan ve değerli katılımcılar, hepimizi saygıyla selamlıyorum. Ayrıca Tarım Haftamızı da kutluyorum.

Ben burada tarımda enerji kullanımı nasıl gerçekleşiyor, ne gibi darboğazlar, hangi kısıtlar var, nasıl önlemler alınabilir, çözüm önerileri nedir diye sizlerle paylaşımında bulunacağım.

Tabi şimdi artan makine ve mekanizasyon girdisiyle birlikte ve ayrıca yeni alanların tarımsal üretime açılması durumunda enerji kullanımının artacağı kesindir. Tabi enerji nedir önce? Enerji iş yapabilmeye yeteneği de, enerjiyi de bir sınıflandırmamız gerekiyor. Tabi doğal enerji kaynakları var. Doğal enerji kaynaklarının yoğun bir şekilde kullanıldığı şekli fosil yakıt enerjisi. Ayrıca gündemde olan yenilenebilir enerji kaynakları var. Bir de bir türlü geçemediğimiz nükleer enerji var. Ben bu şekilde sınıflandırdım. Çok farklı sınıflandırmalar yapılabilir. Bu enerjiler ısı, elektrik, hidrojen gibi ikincil enerjilere dönüştürülerek kullanılmaktadır.

Tabi tarımsal açıdan bakıldığında direkt olarak enerji kullanımı söz konusu, dolaylı enerji kullanımı söz konusu. Direkt olarak kullanılanlar arasında elektrik, yağ, kömür, petrol ürünleri, doğalgaz, biyokütleli sayabiliyoruz. Dolaylı enerji kullanımı içinde de tabi direkt gözükmese de insan ve hayvan işgücünü, tarım alet, makine ve tesislerinin yapımı için gereken enerjiyi, ilaçlama, sulama, tohumluk üretimi için uygulanan, uygulanması gereken enerjileri görebiliyoruz.

Tabi yakıt nerede kullanılıyor? Tarımdaki girdiler içerisinde traktörler, biçerdöverler, pamuk hasat makineleri gibi iş makinelerinde tüketiliyor genellikle. Traktörün iş yapılması için de tarım iş makineleriyle birlikte düşünülmesi gerekiyor.

Tarım makineleri sektöründe yaklaşık 75 bin adet/yıllık bir kapasite var. Adet olarak tarım makineleri. 130 farklı tarım makinesi imalatı gerçekleştiriliyor. Bu sektörde 15 bin civarında istihdam var. Traktör grubunda 2.500 kişi görebiliyoruz. Yoğunluk bakımından baktığımızda da ülkemizde Ege, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Marmara Bölgesi'nin tarımsal mekanizasyon açısından yoğun bölgeler olduğunu görüyoruz.

Şimdi bu mekanizasyon derecesinin belirlenmesinde bazı kriterler var ve bunların kıyaslanması yapılmış. Türkiye ve AB karşılaştırıldığında örneğin traktör başına düşen ekipman ağırlığının Türkiye'de 4.2 ton iken, Avrupa Birliği'nde 12 ton olduğunu görüyoruz. Traktör başına düşen ekipman sayısının 5.2 Türkiye'de, Avrupa Birliği'nde 10 olduğunu düşünüyoruz. Traktör sayısına bakıyoruz Türkiye'de 1 milyon 400 bin, Avrupa'da 15 milyon 500 bin adet. Ortalama güç değerlerine bakıldığında 60 beygir gücü Türkiye'de, 100 beygir gücünden büyük traktörler kullanılıyor Avrupa Birliği'nde. 4 çekerli, 4 tekere muharrik olan traktör oranlarında yine Avrupa Birliği'nde yüzde 90 oranlara varan bir düzeyde kullanım söz konusu.

Tabi bizim Türkiye'nin de Avrupa Birliği ülkelerine yaklaşması durumunda tarımsal mekanizasyon derecesi açısından enerji talebinin artacağı bir gerçek. Bizdeki bu 1 milyon 400 bin olan traktör sayısının yüzde 40'ı da yaklaşık 24 yaşın üzerinde. Bunun altının çizilerek vurgulanması gerekir. Belki de hurda traktör uygulamasıyla birlikte yenileme çalışmalarının gündeme getirilmesi açısından önemli bir kavramdır.

Yakıt tüketimi nasıl oluyor? Saatlik yakıt tüketimi söz konusu, özgül yakıt tüketimi söz konusu, birim alan için yakıt tüketimi söz konusu. Bunların üçünün de birbirinden bağımsız olarak değerlendirmemiz

mümkün değil ama yakıt tüketimlerini genellikle traktörlerin güç kategorileri, traktör yaşı, çalışma hızı, yapılan işin cinsi, toprak koşulları, iş makinelerinin özellikleri, operatörlerin yeteneği gibi faktörler etkilemektedir.

Yakıt dışında hangi enerji var? Önemli bir enerji girdisi, elektrik enerjisi var. İkincil enerjiler içinde en yaygın kullanılanı elektrik enerjisi. Elektrik enerjisi bildiğimiz gibi 20. yüzyıla damgasını vuran bir enerji taşıyıcısıdır. 21. yüzyılda da hidrojen enerjisinden bahsedilecek zannediyorum.

Türkiye’de toplam elektrik enerjisi tüketimi içinde tarımda kullanılan elektrik enerjisi oranlarına bakmamız gerekirse şu şekilde bir oran söz konusu: Yıllar itibariyle toplam elektrik tüketimi ve tarımda elektrik tüketimi megavat saat olarak birbirine oranlandığında, 2000 yılından günümüze doğru gelindiğinde yaklaşık yüzde 3.23 ile 3.56’lık bir oranla tarımda elektrik enerjisi kullanımı olduğunu görüyoruz.

Tabi bu elektrik enerjisi tarımsal elektrifikasyon uygulamaları için genellikle ürünlerin işlenmesi, korunması, ambalajlanması, pazarlanması ile ilgili işlerde kullanılıyor. Dışsal tarım kesiminde ise pompaj tesislerinde yani sulama işlemlerinde yoğun şekilde elektrik enerjisi kullanıldığını görüyoruz.

Tarımsal elektrifikasyon derecesinin belirlenmesinde de yine kilovat olarak değerlendirilen kurulu güç, özgül kurulu güç, kilovat saat/hektar birim alana enerji tüketimi, yılda kullanılan elektrik enerjisi tüketimi ve özgül elektrik enerjisi tüketimi gibi parametreler var, bunlara bakılması gerekiyor. Ayrıca tarımsal nüfus başına düşen elektrik enerjisi de önemli bir parametre olarak karşımıza çıkıyor.

Özgül elektrik enerjisi tüketiminin yani hektara, birim alana enerji tüketiminin 2000 yılından bu tarafa düzgün bir trendle artışta olduğunu görüyoruz.

Benzer bir artış da tarımsal nüfus başına düşen elektrik tüketiminde görülebilir. Bu önemli çünkü sulamanın ne kadar önemli olduğunu biraz önce arkadaşımız vurguladı, elektrik enerjisi tüketiminin yaklaşık yüzde 80’i tarımsal sulamada harcıyor. Dikkat edilirse yüzde 78’den başlayıp, 82,52’ye kadar değişmiş yıllar içinde ama ortalama yüzde 80 gibi bir değerde elektrik enerjisi sulama işlerinde kullanılmaktadır.

Pompaj işlerinde suyu çıkartmak amacıyla kullanılan elektrik motorlarına, elektrik motorlu motopomplara veya termik motorlu motopomplara bakabiliriz, aynı zamanda derin kuyu pompalara bakabiliriz, yıllar itibariyle sayısının arttığını görüyoruz. Burada termik motopomplarda yatay bir seyir var, daha çok elektrik enerjisi ile çalıştırılan motopomplarda artış olduğunu söyleyebiliyoruz.

Tabi dolaylı enerji tüketimi de söz konusu tarımda. Ne gibi? Yakıt ve elektriğin dışında tarım alet ve makinelerinin üretim, bakım ve onarımında kullanılan işgücü, hammadde ve tezgah gibi donanımlar dolaylı enerji tüketimlerini oluşturmakta. Aynı zamanda tarım alet ve makinelerini yapım enerjisi, iletimde kullanılan hammaddelerin çıkarılması, taşınması, işlenmesi ve imalatı için kullanılan enerji miktarlarını içermektedir. Benzer şekilde gübre, ilaç ve tohumluk girdilerinin üretilmesi için de yoğun şekilde enerji tüketildiğini biliyoruz.

Canlı kuvvet kaynakları var. Canlı kuvvet kaynaklarının kullanımı teknolojinin artmasına bağlı olarak azaldı ama yine de vazgeçilmez durumda. Modern makinelerde bile insan olmadan, operatör olmadan çalıştırma söz konusu değil. Yine traktörün arkasında son derece gelişmiş bir ekipman var. Bunun da yüklenmesi, boşaltılması, taşınması işlerinde insan işgücünden, canlı kuvvet kaynaklarından yararlanıyoruz.

Yenilenebilir enerji kaynakları gündemde olan bir konu. Güneş enerjisi, rüzgar enerjisi, hidrolik enerji, jeotermal enerji ve biyokütle enerjisi bunlar arasında sayılabilir. Neden önemli peki? Bunun üzerinde

de biraz durulması gerekiyor. Çünkü ülkemiz enerji konusunda dışa bağımlı bir yapı göstermekte ve en önemli enerji kaynağı olan petrolün yüzde 90'ına yakını ithal edilmekte ve toplam enerji talebinin yaklaşık yüzde 70'inin dışalım yoluyla karşılandığı bilinmektedir. Bu durumda ülkemizin enerji kaynakları üretimi yeterli değildir ve ithalat ile açık giderilmeye çalışılmaktadır.

Ayrıca fosil kökenli yakıtların neden olduğu çevre kirliliği var. Egzoz emisyonlarının azaltılması önemli. Enerji güvenliğini sağlamak ve enerjide de dışa bağımlılığı azaltmak önemli ve kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi için de yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanmamız gerekiyor.

Tabi Kyoto Protokolü son günlerde güncelliğini tekrar ortaya çıkardı. 2008 ile 2012 dönemini kapsıyordu. Bu egzoz emisyon, sera gazlarının 90'lı yılların en az yüzde 5 altına indirilmesi gerekiyordu ama bu işlemedi. 2015'e kadar bir süreç var çalışılacak, 2020'de de tekrar gündeme getirilmesi düşünülen bir konu.

Güneş enerjisinden nasıl yararlanıyoruz? Öncelikle toplanması gerekiyor güneş enerjisinin. Tabi bu kolektörler yardımıyla olabilir, ısısal yolla ve elektrik enerjisine dönüştürülerek kullanma şekilleri mevcuttur. Burada düz yüzeyli güneş kolektörlerini ve ısıtma borulu kolektörleri görebiliyoruz, odaklı kolektörler var, sera güneş enerjisinin kullanımına ilişkin.

Türkiye güneş enerjisi açısından bakıldığında yeterli Akdeniz kuşağında olan bir bölge. Bölgelerimize göre de özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, Akdeniz Bölgesinde yoğun bir güneşlenme potansiyeli var. Karadeniz Bölgesi bu açıdan diğer bölgelere göre fakir. Yıllık güneşlenme süresi 2.640 saat ortalama olarak, ışınım şiddeti ortalama 1311 kilovatsaat/metrekaare olarak verilmiş meteorolojik verilerde.

Rüzgar enerjisi diğer bir yenilenebilir enerji kaynağıdır. Güneşten gelen enerjinin yaklaşık yüzde 1 ile 2'sinin rüzgara dönüştüğü biliniyor. Türkiye'de elektrik üreten rüzgar santrali sayısının son günlerde 72'ye ulaştığını ve toplam kurulu gücün de 1600 megavat civarında olduğunu biliyoruz. Farklı güç kategorilerinde rüzgar tribünleri kullanılabilir.

Jeotermal enerji alanında önemli bir potansiyel var Türkiye'de. Dünyada ilk 10 ülke arasında sayılıyor. 31.500 megavatlık bir jeotermal potansiyel var. Tarımsal uygulamalarda sera ısıtmada, hayvan barınaklarında, balık çiftliklerinde, toprak ısıtmada, ürün kurutmada, mantar üretmede, toprak ıslahı ve sulama uygulama alanları içinde sayılabilir. Bunların teknolojileri var, hepsine tek tek girmemiz burada mümkün değil.

Örneğin sera ısıtma için uygulamada toprak ısıtma yapılabilir. Toprak yüzeyine veya yetiştirme masalarına yerleştirilen sistemler var. Hava ısıtma sistemleri var. Fan kullanılan hava ısıtma sistemleri var. Isıyı karşılayan kombine ısıtma sistemleri bulunuyor. Yalnız Türkiye'deki jeotermal kaynakların yüzde 95 oranı ısıtma amaçlı kullanıma uygunken, yüzde 5'inin elektrik enerjisi üretimine uygun olduğu bildiriliyor.

Hidrolik enerji, biliyoruz suyun sahip olduğu enerji hidrolik enerji olarak veriliyor. Hidrolik enerjiyi akarsu enerjileri ve deniz enerjileri olarak iki grup altında toplamamız mümkün. Türkiye hidrolik enerji potansiyelinin, ekonomik potansiyel olarak 127.381 cigavatsaat/yıl olduğu ifade ediliyor. EPDK'ya göre Türkiye'de şu anda 812 HES lisansının verildiği, 575 HES inşaatının da devam ettiği ifade ediliyor. Ayrıca 12 binden fazla su çarkının uygulamada yer aldığı, şekillerde görebileceğimiz ve değişik amaçlarla köy elektrifikasyonunda kullanıldığını ifade edebiliyoruz.

Biyokütle enerjisi önemli bir kavram. Özellikle tarım sektörü açısından bakıldığında sadece enerji kullanan değil, bu enerjinin üretiminde yardımcı olan bir sektör konumunda olduğu için biyokütle enerjisi önem taşıyor. Birçok gelişmiş ülke biyoenerjiyi geleceğin enerji kaynağı olarak görüyor. İsveç enerjisinin yüzde 16'sını, Avusturya yüzde 13'ünü biyokütleden sağlayabiliyor.

Ağaç hacmi, Türkiye yıllık kesilen ağaç hacminin 28 milyon metreküp olduğu tahmin edilmekte ve bunun yaklaşık 7 milyon metreküpünün ormanlarda bırakıldığı, nakliye masraflarının yüksek olması nedeniyle çürümeye terk edildiği ifade ediliyor, yapılmakta olan çalışmalarda. Benzer şekilde tarımsal üretim sonrası yaklaşık 56 milyon ton bitkisel artıkların da enerji üretme amaçlı kullanılabilmesi ifade ediliyor.

Biyogaz değişik bir teknoloji, gaz bazındaki biyokütle yakıtlarının en önemlisi. Organik atık ve atıklardan oksijensiz ortamlarda elde edilen bir metan gazı grubu biyogaz. Bunun da atıklardan sağlama teknolojilerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması çok önem taşıyor.

Biyodizel ve biyoetanol konusu önemli. Biyodizel bitkisel ve hayvansal yağlardan esterleştirme işlemi ile elde edilen metil estere verilen ad. Biyoetanol nedir, belirli oranda benzine etil alkol katılması ile elde edilen yakıttır. Bitkisel yağlardan kanola, aspir, ayçiçeği, soya, pamuk, palm yağları bu amaçla kullanılabilir. Geri kazanım yağları ve atık yağlar da biyodizel elde edilmesinde kullanılacak özellik taşımaktadır. Biyoetanol konusunda ise en çok şeker kamışı ve mısırdan elde edilen biyoetanol kullanılabilir araçlarda.

Önemli bir konu şu: Dünyada giderek yaygınlık kazanan biyoyakıt üretimi Türkiye’de 2006 yılında ivme kazandı. Daha sonra bürokratik uygulamalarla faaliyetini durdurdu. Yalnız 27 Eylül 2011 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan bir tebliğ ile biyoyakıtların önünü açacak bir yaklaşımda bulunuldu. Bu da şunu ifade ediyor, yerli tarım ürünlerinden elde edilmiş olmak şartıyla yağ asidi metil esteri (biyodizel) içeriğinin: 2014, 2015 ve 2016 yıllarında sırasıyla yüzde 1, 2 ve 3 oranında zorunlu olarak kullanılması... Benzer şekilde benzin türlerine ilişkin düzenlemede de yerli tarım ürünlerinden elde edilmiş olmak üzere yine 2013 ve 14 yıllarında sırasıyla yüzde 2 ve 3 oranında zorunlu halde etanol kullanılması gerektiği ifade ediliyor. Bu da tabii üretim ve kullanımını yaygınlaştırabilecek bir durum olarak değerlendiriliyor.

Mikro aletler konusu var biyoyakıtlar içinde. 3. nesil biyoyakıtlar olarak değerlendiriliyor. Genelde prosesten kaynaklanan zorluklardan dolayı da laboratuvar çalışması şeklinde kalmış durumda. Pilot ve küçük ölçekli denemelerle araştırmalar üzerinde yoğunlaştırılmış vaziyette.

Sonuç kısmına geldiğimizde şunları söyleyebiliriz; enerji verimliliği yüksek olan teknolojilerden yararlanmalıyız. Alet, makine uyumunun doğru seçilmesi gerekiyor. Traktörler tam yükte ve verimli olarak çalıştırılmalıdır. Yine ısı yalıtımının standartlara uygun olarak yapılması gerekiyor. Atık ısının geri kazanılması gerekiyor. Bu tip uygulamalar da yaygınlaştırılmalı. Elektrik üretiminde kayıp ve kaçaklar önlenmeli. Sulama tesislerinde motorların güç tesis uyumları kontrol edilmeli. Tarımsal üretimde insan faktörü en aza indirilmeli. Ekonomik ömrünü tamamlamış traktör ve biçerdöver gibi makineler yenilenmeli. Olanaklı yörelerde alet makine kombinasyonları ve direk ekim uygulamalarından yararlanılmalı. Uzaktan algılama ve hassas tarım teknikleri yaygınlaştırılmalı ve optimum gübreleme, ilaçlama ve sulama işlemlerine hızla geçilmeli. İşletme ölçekleri parsel büyüklüklerinin düzenlenmesi gerekiyor. Yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarından daha fazla yararlanılmalıdır.

Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür ediyorum.

TÜRKİYE KİMYASAL GÜBRE TÜKETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Mustafa KAPLAN, Arş. Gör. Hüseyin KALKAN
Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü

Kimyasal gübre, girdiler içerisinde etkinliği en yüksek olanlardan bir tanesidir. Bitkisel üretimdeki verim artışlarının tek başına yüzde 40'ı kimyasal gübrelere atfedilmektedir. Dolayısıyla bu girdinin kullanımının ya da bu girdinin desteklenmesinden geri durmak öyle kolay bir durum gibi gözükmemektedir. Hiçbir hükümetin ya da hiçbir yöneticinin kolaylıkla bundan vazgeçemeyeceği öngörülmektedir. Ancak bu konuda yapılanların çok bilinçli ve planlı olma mecburiyeti de gözden kaçırılmamalıdır. Çizelge 1'de plan dönemlerine göre etkili bitki besin maddeleri tüketimleri verilmiştir.

Çizelge 1. Plan Dönemlerine Göre Etkili Besin Maddeleri Tüketimi (x 1000 ton)

Plan Dönemleri	Bitki Besin Maddeleri (x 1000 ton)			
	N	P ₂ O ₅	K ₂ O	Toplam
I. (1963-67)	81,4	74,6	6,7	162,7
II. (1968-72)	268,6	199,0	14,8	482,4
III. (1973-77)	487,3	383,3	19,2	889,8
IV. (1978-82)	763,4	568,5	34,8	1366,7
V. (1983-87)	1000,6	554,8	37,6	1593,0
VI. (1988-92)	1146,3	598,2	54,8	1799,3
VII. (1993-97)	1142,0	596,2	69,6	1807,8
VIII. (1998-02)	1318,2	582,7	78,5	1979,4
IX. (2003-07)	1368,5	572,1	94,6	2035,2
X. (2008-12)	1296,9	475,0	79,5	1851,3

Çizelge 1 incelendiğinde 1960'lı planlı yıllardan itibaren kimyasal gübre tüketimine baktığımız zaman hep düzenli bir artış olduğu görülmektedir. Fakat 1980'li yıllardan sonraki artışların artık çok küçüldüğü dikkat çekmektedir. Özellikle 2008'den sonraki, yani son 3 yılın ortalamasına bakıldığında, tüketim değerlerimizin etkili besin maddesi miktarı baz alındığında N, P₂O₅ ve K₂O olarak düştüğü görülmektedir. Muhtemeldir ki, önümüzdeki 2 yılda da elde edeceğimiz ortalamalar sonucunda ilk defa 5'er yıllık ortalamalar dikkate alındığında Türkiye'de etkili besin maddesi miktarı tüketimi yani gübre tüketim değerlerinin düştüğü görülecektir. Bunun tabii ki sebeplerinin ve yol açacağı sonuçların irdelenmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda ekim alanlarındaki azalış da temel neden olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de birim alana gübre tüketiminin ciddi miktarda düşmesini gerektirecek uzun vadeli faktörler bulunmamaktadır. Tam tersine, gübre tüketiminin artışı gerekli kılan ve etkileyen faktörler hala gücünü korumaktadır. Örneğin; sulama alanlarının artışı ve endüstri bitkilerine geçiş sürdükçe gübre tüketiminin gerilemesi beklenmemelidir. Eğer gübre tüketiminde bu ve diğer nedenlere bağlı artış olması gerekirken bir gerileme bekleniyorsa, nedenlerinin araştırılması ve gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Çizelge 2 incelendiğinde Türkiye'de ekili-dikili alanlarda sürekli bir azalış olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim 1988-1992 yıllarına bakıldığında zaman 22.5 milyon hektarlık bir ekili-dikili alan bulunurken, bugün bu ekil-dikili alanların 2008-2010 ortalamasıyla 20.1 milyon hektara düştüğü görülmektedir. Yaklaşık 2.5 milyon hektara yakın bir ekili-dikili alanda azalma olduğu ortaya çıkmaktadır. Tabii ki bu denli bir azalmanın gübre tüketiminde de bir azalmaya etki yapması mümkündür. Fakat bu bir mazeret olarak kabul edilip, gübre tüketimindeki azalma mazur görülmemelidir.

Çizelge 2. Ekilen-Dikilen Alana Göre Tüketilen Etkili Besin Maddesi Miktarları

Yıllar	Ekilen-Dikilen Alan (milyon hektar)	Toplam Gübre Tüketimi (N+P ₂ O ₅ +K ₂ O) (ton)	Birim Alana Tüketim (kg/da)
VI. (1988-1992)	22.543	1.799.320	8,0
VII. (1993-1997)	22.123	1.807.800	8,2
VIII. (1998-2002)	21.671	1.979.368	9,1
IX. (2003-2007)	21.252	2.035.155	9,6
X. (2008-2010)	20.135	1.851.320	9,2

Buradan hareketle gübre tüketiminde birim alana tüketimin 80'li yıllardan sonra da düzenli olarak arttığı görülmektedir. Son yıllarda biraz bu artışın hızı kesilse de artış devam etmektedir. Fakat son 3 yıllık ortalamaya bakıldığı zaman birim alana etkili besin maddesi tüketiminin 9.6 kg'dan 9.2 kg'a düştüğü görülmektedir. Şayet 2012 ve 2013'te de ciddi bir sıçrama gerçekleşmezse, bu ortalamanın biraz daha düştüğü görülecektir. Durum aslında kabul edilemez bir konumdadır. Çünkü Türkiye'de birim alana etkili besin maddesi tüketiminin yani N, P₂O₅, K₂O'nun henüz 10 kg altında olduğu düşünülürken, bunun da gübre karşılığının yaklaşık 22-23 kg'lık bir gübre olduğu varsayıldığında, 22-23 kg dönüme ortalama kimyasal gübre tüketiminin çok düşük bir gübre tüketimi olduğu herkesce kabul görecektir. Çünkü 10 kg N, P₂O₅ buğday ölçeğinden bakılırsa, bugün en sıradan gübre kullanan çiftçinin 7-8 kg N kullanması gerektiği, en az 4-5 kg P₂O₅ verilmesi gerektiği düşünülebilir. Pamuk, pancar gibi yüksek gübre tüketimi olan ürünler de dikkate alındığında bu değerlerin ne kadar küçük, ne kadar mütevazı, ne kadar yetersiz rakamlar olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Dolayısıyla rakamlar bu seviyedeysen, birim alana tüketim değerlerinin hala 10 kg olmadığı, fiziki kimyasal gübre tüketiminin 25 kg olmadığı bir yerde gübre tüketimindeki azalmadan herkes kaygı duymalıdır. Özellikle sorumluluk sahibi olanlar, rakamlar üzerinden konuşarak başarısını ortaya koymak istiyorsa bu tablodan kaygı duymalıdır.

Neden o zaman birim alana gübre tüketiminde bir azalma var? Toplamdaki azalışın yanı sıra birim alanda da bir azalış söz konusudur. Bunun en önemli sebebi olarak da fiyat faktörü öne çıkmaktadır. Fakat buradaki fiyat faktörü, gübrenin fiyatı olarak söylenmemeli, çiftçinin gübre alım gücü olarak ifade edilmelidir (Aktaş ve Kaplan 1986). Yani 1 kg gübre fiyatıyla, ürün fiyatları arasındaki denge eğer gübre lehine geliyorsa, tabii ki gübre tüketimi artıyor denmektedir. Türkiye'de bu artışı teşvik ve tahrik edecek sebepler hala mevcut ve güçlüdür fakat tersi bir durum söz konusu olduğunda, gübre tüketiminde birim alana tüketimin azaldığından söz edilmelidir. Çizelge 3'de 1 ton buğday geliri ile satın alınabilecek gübre miktarı verilmiştir.

Çizelge 3. Bir Ton Buğday Geliri İle Satın Alınabilecek Gübre Miktarı (Ton)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Alınabilecek Gübre (ton)	1,12	1,21	1,12	1,01	0,94	0,90	0,75	1,05	1,01	0,75
Tüketim (N+P O +K O) (x 1.000 ton)	1.747	1.971	2.045	2.068	2.111	1.982	1.551	2.060	1.942	.

* 2011 değeri yaklaşık olarak tahmin edilmiştir.

Bakanlığın verileri dikkate aldığı zaman satın alınabilecek gübre miktarı yani 1 ton buğdayın satın alabileceği gübre miktarına bakıldığında rakamların genellikle 1'in üzerinde olduğu, bazı yıllarda 1'e çok yakın bazı yıllarda ise 1'in altında olduğu görülmektedir. Zaten bu rakamın 1'in altına düştüğü koşullarda gübre tüketiminde azalma baskısının oluştuğu bilinmektedir. Özellikle bu rakam eğer 0.80'in altına düşerse gübre tüketimindeki azalışlar kuvvetli olmaktadır. Bu azalışlar bazı yıllarda % 30'lara kadar çıkarken bazı yıllarda % 20'ler düzeyinde gerçekleşmektedir. Kimi zaman da bu içinde bulunduğumuz yıl gibi % 3-5'ler düzeyinde gerçekleşmektedir. Eğer bu düzey 2 yıl sürdürülürse bu düşüş daha da belirginleşirken, 1 yıllık kısa süreli etkiler çok dramatik olmamaktadır.

Bugün Aralık ayı itibarıyla en temel buğday üreticisinin satın aldığı 6 tane gübre baz alındığında ve bunların tüketim ağırlıklarına göre 1 kg'lık fiyatları hesaplandığında 0.9 liranın biraz üzerinde bir değer karşımıza çıkmaktadır. Bu değerın 1 liranın üzerinde seyrettiği zamanlarda olmuştur fakat şu an itibarıyla 0.90 lira düzeylerinde seyretmektedir. 1 kg buğday fiyatına bakıldığı zaman şu anda buğday fiyatının 0.55 ile 0.70 lira arasında olduğu varsayılırsa, ortalama iyimser bir tahminle 0.65 lira olarak alınır, hatta bunun üzerine primin de eklenmesi halinde, yine de 1 kg buğday ile satın alınabilecek gübre fiyatının 0.75'ler ve altına doğru hareket ettiği görülecektir. Bu ay itibarıyla söylenebilir ki gübre alım gücü, gübre fiyatlarındaki önemli artışlar, çiftçinin alım gücündeki düşme nedeniyle gübre tüketiminde bir miktar azalış şeklinde yansımaktadır. Bu yıl beklenen düşüş sınırlı olacaktır ama ekonominin bu seviyelerde devam etmesi halinde önümüzdeki yıl kimyasal gübre tüketiminde önemli bir düşüşün olacağı rahatlıkla söylenebilir.

Bu durumun sebepleri irdelendiğinde; petrol fiyatlarının yüksekliğine bağlı olarak, hammadde fiyatlarının da yükselmesi ve döviz kurunun da yüksek olması karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu iki faktörün etkisiyle ürün fiyatları bir miktar yüksek olsa bile çiftçinin gübre alım gücünde düşme bulunmaktadır. Yakın geleceğe bakılacak olursa; ne petrol fiyatlarının düşüşüne ne de döviz kurunun düşüşüne dair hiçbir işaret bulunmamaktadır. Sonuç itibarıyla 2012 yılında da gübre alım gücünde ciddi bir sıçrama beklenmemektedir. Bu durumda gübre desteklemesi dikkatle gözden geçirilmelidir. Aksi takdirde gübre tüketiminde bir düşüş, bunun ürün kalitesine ve ürün miktarındaki düşüşe yansımaları belirgin olacaktır. Bakanlık buğdayda proteine göre para verse bile çiftçi proteini artırabilmek için baharda yeterli düzeyde azot vermek zorundadır. Eğer çiftçinin gübrenin alım gücü yükseltilmezse, proteine verilen bir fiyat farkı yeterince ciddi bir sonuç getirmeyebilir.

Gübredeki desteklemenin varlığı tarım için çok önemli bir araçtır. Bu aracı iyi kullanmak gerekmektedir. Geçtiğimiz yıl yapılan destekleme miktarına bakacak olursak 613 trilyon lira gibi çok yüksek olmayan bir miktar karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu desteğin bir miktar arttırılması gerekliliği kaçınılmaz gibi görünmektedir.

1980'lerde gübre konusundaki tüketimde yapısal değişim ve dönüşümler konuşulurken, o yıllarda N/P₂O₅'e oranı yani tüketim oranı 1.7 seviyelerindeydi. O tarihlerde Devlet Planlamanın yapmış olduğu çalışmalarda uzmanların yaptığı planlamalarda Türkiye'de N/P₂O₅ tüketiminin 1.5'un altında olması gerektiği, aşırı N tüketildiği, yeterince P₂O₅'in tüketilmediği ifade ediliyordu. Fakat bu tablo pek mümkün gözükmemekteydi. Türkiye'de sulama alanları ve endüstri bitkileri alanları artışını sürdürürken, TİGEM'lerde bile bu oran 1.5'un üzerinde seyrederken, bu rakamın 1.5'un altında olması gerçeklik ifade etmemekteydi (Kaplan vd 1991). Çizelge 4'de N/P₂O₅ tüketim dengesi verilmiştir.

Çizelge 4. N/P₂O₅ Tüketim Dengesi

Yıllar	N/P O 2 5
I. (1963-67)	1,09
II. (1968-72)	1,35
III. (1973-77)	1,27
IV. (1978-82)	1,34
V. (1983-87)	1,80
VI. (1988-92)	1,92
VII. (1993-97)	1,92
VIII. (1998-02)	2,26
IX. (2003-07)	2,39
X. (2008-10)	2,73

Günümüzde ise bu oran 2.7 seviyelerine çıkmıştır. Yani fosfor tüketimi düşerken, azot tüketimi çok ciddi artmaya devam etmektedir. Yani 1980'lerde gübre fabrikalarının yapısında fosforlu gübrelere ağırlık verildi, daha sonra o gübre fabrikaları düşük kapasite kullanımı nedeniyle yapısal değişim yapmak zorunda kaldılar, bazıları da bugün yüzde 20 kapasite ile çalışmaya devam etmektedir. Fakat öngörü doğru yapılmazsa, yatırımlar da ona göre olmakta ve buradan ciddi paralar kaybedilmektedir. Bir zaman üre bulmanız gerekirken, yeterince üre bulamaz duruma gelmeniz kaçınılmaz bir hal almaktadır, ama elinizde fosforlu gübre fabrikaları atıl durumda beklemektedir. Dolayısıyla projeksiyon ve öngörü çok önemlidir. Bugün de yapılması gereken öngörüler bulunmaktadır.

Gübre tüketiminde azalmadan yola çıkarsak çok daha fazla gübre tüketmeliyiz sonucuna varmak mümkündür. Çünkü Türkiye'nin birim alana gübre tüketimi olması gerekenden çok düşüktür. Ancak parasal destekleme kaynaklarımızın sınırlı olması da göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir. Bu gerçeği kısa sürede değiştirme şansımız olmadığına göre görünen çözüm, mevcut gübreyi doğru kullanmaktan

geçmektedir. Ya da kıt kaynakları en iyi şekilde yönetmek. Hatta ve hatta gübre desteğini artırmaktan çok, mevcut gübreyi doğru kullanmaya yönelik bir tercihte bulunmaktadır.

2000 yılında gübreye destek çok daha yüksek seviyelerdeydi, bu kadar büyük oranlarda desteklemekten çok, bir miktar desteğin alınması, gübrenin doğru kullanımına yöneltmenin öneminin altını çizilmişti (Kaplan vd 2000). Yani gübreyi doğru kullanılabilecek toprak, bitki analizine dayalı uygulamayı artıracak çalışmalara, bütçeyi de aynı destek içinden ayırılmalıydı. Nitekim bu uygulama 2005 yılı itibarıyla hayata geçirildi. 2009 yılında bu uygulama gübre desteği almak isteyen bir yetiştiriciye toprak analizini yaptırmaya zorunluluğu getirilerek daha da güçlendirildi ve bu iş için de ayrı bir bütçe ayrıldı. Bugün için geçtiğimiz yıl 88 milyon lira, yani eski parayla 88 trilyon lira bu işe kaynak ayrıldı. Bu olumlu atılmış bir adım olsa da eksiklikleri de bulunmamaktadır. Çünkü uygulamada yanlışlıkları doğurmuştur.

Mevcut uygulamada kurulan 280 tane laboratuvarın ciddi bir bölümü amaçlarına hizmet etmemektedir. Sadece çiftçiye belge sunumu yapmaktadır. Bu yanlış uygulamayı yapan bazı yarı kamu kuruluşlarımız da bulunmaktadır. Asıl amacımız 4 katrilyonluk eski parayla gübreyi, çok önemli girdinin kullanımını sağlıklı kullanıp ülke ekonomisine hizmet sağlamak olmalıdır.

Bu doğru yönde atılmış adım sadece toprak analizini değil, yaprak analizini de desteklemelidir. Yetiştirici bir yıl önce toprak analizi yaptırmışsa, ertesi yıl tekrar toprak analizi yaptırmak zorunda olmamalıdır. Belki yaprak analizi, meyve analizini tercih edebilmelidir. (Kaplan ve Kalkan 2011) Yetiştiriciye bu seçenek de sunulmalıdır. Çizelge 5'de 2005-2010 yılları arası toprak analiz desteği verilmiştir.

Çizelge 5. 2005-2010 Yılları Arası Toprak Analiz Desteği (Anonim 2011)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Destek Miktarı (TL/da.)	1	1	1	2,25	2,5	2,5
Toplam Destek(TL)	601.000	3.086.000	1.397.000	1.627.000	72.000.000	82.158.000
Desteklenen Alan (da.)	601.000	3.086.000	1.397.000	723.000	28.800.000	32.798.000
Analiz Sayısı (Adet)	25.905	188.000	185.000	192.000	983.000	1.114.278

Özellikle geçtiğimiz yıl 82 trilyon lira kaynak ayrılarak 1 milyondan fazla analiz yaptırılmasına olanak sağlanmıştır. Fakat yeterli denetim olmadığından dolayı kalite istenen düzeylerin altında kalmıştır. Denetim konusuna da gereken önem ve hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

ARGE konusu ile ilgili olarak ülkemizde gübre konusunda yeterli sayıda pazarlamacı bulunmaktadır. Fakat çok büyük firmaların bile arge'leri yetersiz durumdadır. Çünkü bu konuya yeterince duyarlılık gösterilmemekte ve eğitim faaliyetlerine yeterince kaynak ayrılmamaktadır. Bakanlığımız tarafından direkt olarak gübreye destek vermek yerine, gübrenin doğru kullanımına, yeni gübrelerin geliştirmesine, bu yeni gübrelerin Anadolu'ya yayılmasına kaynak aktarımı yapılırsa şu anki duruma olumlu yön vermiş olacaktır. Çünkü 30 yıldır gübre desteği devam etmekte, sürekli trilyonlarca lirayı gübre desteği için verip, özel sektörün karlarını artırmak durumunda kalınmaktadır. Özel sektörü kazandıkları paradan argeye kaynak ayırarak daha nitelikli çalışmaya zorlamamızdır.

Ülkemizde milyonlarca tonluk organik madde dururken, hammaddesi yabancı, nihai ürünün yüzde 40'ının ithal edildiği kimyasal gübrelere sürekli daha fazla kullanmak için çabalamak yerine eldeki mevcut organik kaynakları geriye toprağa, tarıma kazandırma zorunluluğumuz bulunmaktadır. Bunun da yolu arge'den ve eğitilden geçmektedir.

Kaynaklar

Aktaş, M., ve Kaplan, M. 1986. Türkiye Ticaret Gübrelere Tüketiminde Gelişmeler ve Tüketimde Fiyat Faktörünün Etkisi. *Ziraat Mühendisliği Dergisi*, Sayı: 185, Temmuz-1986.

Anonim, 2011. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. Bitki Besleme Tarımsal Mekanizasyon ve Enerji Daire Başkanlığı Kayıtları. 2011, Ankara.

Kaplan, M. Özgümüş, A. ve Katkat, V. 1991. Gübre Tüketimimizde Bazı Değişimler. *II. Ulusal Gübre Kongresi Tebliğleri, Ankara, 30 Eylül - 4 Ekim 1991*, S: 162-169.

Kaplan, M., Aktaş, M., Güneş, A., Alpaslan, M. ve Sönmez, S. 2000. Türkiye Gübre Üretim ve Tüketiminin Değerlendirilmesi. *Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, 17-21 Ocak 2000*, s: 881-900, Ankara.

Kaplan, M. ve Kalkan, H. 2011. Toprak Analiz Desteklemesinde Seracılık ve Meyvecilik Açısından Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *II. Ulusal Toprak ve Su Kaynakları Kongresi, 22-25 Kasım 2011, Ankara*, sayfa:248-251.

TARTIŞMA BÖLÜMÜ

Oturum Başkanı: Sayın konuşmacılara teşekkür ediyoruz. Birbirinden güzel 5 ayrı sunum izledik. Aslında her biri ayrı bir sempozyum konusu. Sorulara çok vakit kalmadı ama birkaç soru alalım. Buyurun.

Uygun Hoca (Aksoy olabilir): Ben önce konuşmacılara teşekkür ediyorum. Sadece soru değil, öneri şeklinde bir sonraki seneye olabilir, ben şunu sormak istiyorum: Mustafa Hocanın heyecanını anladım ama ben gübre kullanımının düşmesine şahsen sevindim. Çünkü sadece kimyasal gübrelerin kullanılarak verim artışının uzun vadeli sağlanacağı konusunda çok büyük tereddütlerim var. Bunun da aksi yönünde çok fazla çalışma var. Ortaya çıkan izlenimim şu oldu: Başta sorunu verimsizlik dedik veya verim düşüklüğü veya rekabet gücünün olmaması, üreticinin o nedenle tarımdan çıkması, diğer sektörlere kayması veya kente göçü ama acaba buna biz mi neden olduk. Yani ölçeği küçük üreticinin kendi işletmesi içinde sağlayabileceği girdileri, iyi planlama yerine dıştan girdi sağlayan gübre, ilaç, enerji, traktör, su ve bunların hepsinde kısmen destek verip, kısmen verdiğini geri alıp ve sonuçta tamamen dışa bağımlı, dışa bağımlı derken üreticinin kendi olanaklarının dışında yaratılan bir bağımlıktan mı olduğu konusunda benim en azından bir önerim var. Bir sonraki panelde sadece büyük ölçekli sayın Ramazan Hocanın da bir önerisi vardı, parsellerde ölçekler büyütülsün bu da çok dile getiriliyor ama örneğin benim ömrümün yeteceğini zannetmiyorum böyle bir şeyi görmeye... Onun yerine bugünkü çözümleri bulmak üzere örneğin niye bir ekim nöbetini öğretmiyoruz? Niye üreticimizin kendi işletmesinde rekabet edilebilirliğini artırmıyoruz, diye sormak istiyorum, teşekkür ediyorum.

Halis UYSAL (Türkiye Sulama Kooperatifleri Genel Başkanı): Ahmet Öztürk hocama sormak istiyorum. Türkiye’de bir kirlenme var. Kirlenme ne oranda? İkincisi de Ramazan Öztürk hocama sormak istiyorum. Sayın hocam biz bugün 2.500 sulama kooperatifi olarak 3.5 milyar kilovat saat elektrik kullanıyoruz senede. 23-27 Kasım’da Antalya’da bir sempozyumumuz vardı, sulama birlikleri ve köykoop ile birleştik, aşağı yukarı üçümüzün kullandığı elektrik 7-8 milyar kilovat saate erişecek. Şunu öğrenmek istiyorum. Bu yenilenebilir enerjiden hangisini yapabiliriz, bu konuda bilgi almak istiyorum, teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ahmet ÖZTÜRK: Katınızdan dolayı teşekkür ediyoruz. Türkiye’de kirlilik dediğiniz herhalde su kirliliğinden bahsediyorsunuz. Tabi su kirliliği, toprak tuzluluğu, toprak kirliliği ile birbirine bağımlı paralel olan bir durum. Türkiye’de rakam olarak verecek olursak sulanan alanlarda, ki sulanan alanlarda da 5.7 milyar hektara kadar dayanmış durumda artık. Yüzde 1.5’unun tuzluluk problemi olduğunu söylüyor. Türkiye’de ilk tuzlanma probleminin çıktığı yerlere baktığımızda Çukurova, Konya Ovası, mesela Harran’ı dikkate alırsak, Harran’da Akçakale’de tuzluluk problemi var. Bu sulama geldi, tuzluluk problemi ortaya çıktı diyor çiftçi. Burada şöyle bir durum söz konusu, aslında bütün sular bünyelerinde belli miktarda tuz barındırıyorlar. Dolayısıyla siz senelerce sulama yaptığınızda, yıkanma söz konusu değilse, zamanla toprakta tuz birikmesi meydana geliyor ve topraklar da tuzlanıyor. Yer altı suları tuzlanabiliyor. Akçakale’deki durum, Akçakale Atatürk Barajı’ndan sonra değil önceden de yer altı suları ile sulanabildiği için önceden beri bir tuz birikmesi söz konusuydu zaten, bundan dolayı suyun gelmesinden değil. Önceden beri tuzluluk söz konusuydu, bizim gittiğimizde maalesef su uygulama randımanlarına bağlanarak yine yer altı suyu aşırı beslediği için bazı yerlerde yer altı suyunun fazla yükselmesi, bitki kök bölgesini tehdit etmesi, bundan dolayı yer altı suları genelde tuzlu, tuzluluğun kök bölgesine taşınması söz konusu. Çiftçimizin bu nedenle çok bilgilendirilmesi gerekiyor. Aşırı su taban suyunu yükselterek toprakların tuzlu hale gelmesine neden olur. Başımıza çok olaylar geliyor. Gidiyoruz, mesela Ankara’da Ayaş’ta domates yetiştiren bir çiftçi ile sohbet ettiğimizde hocam diyor ben buradan 700 kilo domates alıyorum, 300 metre ya var ya yok aramızda diyor, şu komşum 4 ton domates alıyor, bu nasıl oluyor diyor? 30 santimden taban suyu çıkıyor arazisinden. İşte bundan dolayı diyoruz. Çiftçi bilgili değil. Özellikle aşırı sulamadan dolayı taban suyu yükseltilmesine bağlı ciddi anlamda arazi kaybı da olabilir ilerde, bunlar söz konusu.

Prof. Dr. Ramazan ÖZTÜRK: Öncelikle tasarruf yöntemlerinin dikkate alınması ve kontrol mekanizmasının çalıştırılması gerekiyor. Özellikle sulama pompa ve ünitelerindeki elektrik motorlarının doğru seçilip seçilmediğine bakılması gerekiyor. Örneğin 100 kilovatlık bir motorun yapacağı sulama işini belki 40-50 kilovatlık motorla yapmak söz konusu olabilir. Bunlar üzerinde çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca olanaklı yörelerde hangi yenilenebilir enerji kaynağı varsa onun üzerine gidilmeli. Güneş enerjisiyle elektrik üretmek yapılan uygulamalar ülkemizde mevcut. Onların sonuçları değerlendirilmelidir. Lisanslı elektrik üretimi ile ilgili sanıyorum son günlerde çiftçi 500 kilovattan altındaki üretimlerde kolaylık

sağlandı. Özellikle 1 kilovat saat elektrik enerjisi için yaklaşık 2 bin avruluk bir fiyat öneriliyor, bu da değerlendirilmesi gereken bir konudur diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

KATILIMCI (GTH Bitki Sağlığı ve Karantina Daire Başkanlığı'ndan): Sayın başkan teşekkür ediyorum. Öncelikle tüm konuşmacılara teşekkür ediyorum. Oktay hocamın konuşmasına küçük bir ilavede bulunmak istiyorum. Zirai mücadele ilaçlarının kullanımı ile ilgili aslında en büyük sıkıntı çiftçinin ziraat mücadele mantığının entegre mücadeleye uygun olmaması. Çünkü zirai mücadele bizim en son kullanmamız gereken bir teknik. Biz de bu mantığı oturtmak üzere yeni bir konseptte çiftçileri ve teknik elemanı eğitmeyi planlıyoruz. Bu amaçla entegre mücadele teknik talimatları hazırladık. Ondan sonra zirai mücadeleye esas olan desteklemelerin tamamı entegre olmak kaydıyla alınabilecek. Fakat biz Türkiye için zirai mücadelede önemli olanın biyolojik mücadelenin hızla desteklenmesi ve yaygınlaştırılması olduğunu düşünüyoruz. Bu konuda bakanlığımızın destekleme faaliyetleri var. Biz bunları çeşitlendirmek ve yaygınlaştırmak istiyoruz. Ayrıca hocamın şundan bahsetti, bunları genelde bitki koruma ürünleri olarak ifadelendiriyoruz ama toksik maddeleri herkesin kullanamaması ya da kullanıcıların eğitilmesi ve sertifikalandırılması gerekiyor. Çok haklı bir talep. Biz bununla ilgili yasal düzenlemeleri yaptık. Şu ana kadar yaklaşık 260 bin kişi bitki koruma ürünü uygulaması hususunda eğitilmiş ve sertifikalandırılmıştır. Elbette bu sayı yetersiz. Biz bunun artırılması gerektiğini düşünüyoruz. Ben sadece bunları paylaşmak istedim, teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Belki şöyle bir katkı da yapmak gerekebilir. Az önce hocamız ifade ettiler, hassas tarım uygulamaları bugünkü 2012 gündemine düşen konu da akıllı tarım uygulamaları, bu tür tarımsal uygulamalarda kullanılan ekipmanla ilacın çok daha doğru ve direk hedefe yönlendirilmesi de ek olarak bir çözüm yolu olabilir. Evet teşekkürler. Buyurun

KATILIMCI (GTH Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nden): Sayın başkan teşekkür ediyorum. Mustafa Hocamızın sunusunu izleme şansım oldu. Gübre konusunda söylediklerine katılmamak mümkün değil. Burada yeni yapılanma ile birlikte laboratuvarların çalışma usul ve esasları benim daire başkanlığıma verildi. Burada ne kadar söylenti duyduysak, ne kadar olumsuz yönde değerlendirme varsa, onların hepsini alıp değerlendirip, bu laboratuvarların denetim altına alındığı bir veri tabanı olacak, bu desteklerin de mesela doğru yere ulaşmasını sağlamak adına biz diyoruz ki, bir kere analizlerin kan tahlilinde olduğu gibi olması lazım yani parselden doğru alınması lazım ki ona göre teşhis doğru olsun. Hedefimizde böyle bir çalışma var bunu paylaşmak istiyorum. Genel müdürlüğümüzün de farklı çalışmaları var, alan bazlı destekler var, barkod sisteminde çalışmalar olacak, gerek kullanılan ilaçlarla ilgili, gerekse gübre ile ilgili, biz de laboratuvarların bütün verilerini, personel dahil olmak üzere tek tabanda toplayacağız, laboratuvarları sınıflandıracamız ve analizleri denetleyeceğiz. Bunu paylaşmak istedim, teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mustafa KAPLAN: Öncelikle varlığından mutlu olduğumu söylemek isterim. Biz Ankara'da böyle bir toplantı olduğunda, taşradan koşu koşu geliyoruz çünkü burada karar vericiler var. Bu kadar çalışıp, karşımızda muhatap bulamadığımız zaman üzülüyor ve hayal kırıklığına uğruyoruz. Siz karar vericilerin varlığı bizi mutlu ediyor, mesaj yerine ulaştırılmıştır diye düşünüyoruz. Ben Antalya'dan geliyorum, birim alana gübre tüketiminin en yüksek olduğu, kimyasal gübreyle bağlı çevre sorunlarının en yüksek boyutta olduğu bir ilden geliyorum. Yani Kumluca'da sera bölgesinde kuyu suyunda nitrat var. Bugün Rusya'ya gönderdiğimiz zaman ilaç kalıntısı ile beraber nitrata da bakma mecburiyeti var. Bu kendi insanımız için de geçerli, ölçmek zorundayız. Artı söylüyorum ki analiz desteğinden bugün Antalya yararlanamıyor. Türkiye'nin gübre tüketiminin 2.5'i Antalya'da ama analiz desteğinden binde bir yararlanıyor. Neden? Analiz desteği sadece hububata odaklı planlanmış. Sera için meyve için hiç uygun değil. Halbuki gübre tüketiminin birim alana en yüksek olduğu seracılık. Yani birim alana 500 kg gübre kullanılıyor, siz 15 kg gübre kullanan çiftçi için analiz desteği yapıyorsunuz ama dönümüne 500 kg gübre kullanan bir alanda bunu yapmıyorsunuz, bu alanda eksiklik var. Tekrar ediyorum bu konuda yapılan çalışmalarda gereken desteği sunmak için emrinize amadeyiz, teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Bundan sonraki soruları katılımcılara arada soralım. Çünkü süremizi hayli aştık, engelleyemedik de çok güzel seyretti. Ben organizasyonu yapan Ziraat Mühendisleri Odası'na tekrar teşekkür ediyorum. Tüm katılımcı hocalarıma, izleyenler adına saygılarımı sunuyorum.

İKİNCİ OTURUM DESTEKLER

Yönetici: Prof. Dr. Ali ERYILMAZ

TARIM TOPRAKLARININ KULLANIMI VE KORUNMASI

Prof. Dr. Suat ŞENOL

Çukurova Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü

Sayın Başkan, sayın meslektaşlarım hepinizin tarımsal öğretimin yıldönümünü kutluyorum. Saygıyla selamlıyorum.

Tüm sektörlerde olduğu gibi tarımın ön önemli üretim ortamı olan tarım topraklarının kullanımında da Türkiye’de ciddi sorunlar var. Bu sorunların neler olduğunu ve neler yapılması gerektiğini burada sizlerle paylaşmak istiyorum.

Önce toprağın tanımıyla işe başlamak istiyorum. Özellikle sağlıklı bir bitkisel üretim için olmazsa olmaz girdilerden biri olan toprak, inorganik ve organik bileşiklerin farklı oranlarda karışımından oluşan, değişen oranlarda hava ve su içeren, bünyesinde geniş bir canlılar topluluğu barındıran bitkilere durak yeri ve besin kaynağı olan doğal madde kümesidir. Toprak, bitkisel üretim girdileri içerisinde bunun üzerini özellikle çizmek istiyorum, *yapay yollarla üretilmesi ya da çoğaltılması mümkün olmayan tek varlıktır*. Doğal olarak, aklınıza şu soru gelebilir. Seralarda topraksız ortamda da bitkisel üretim yapılmıyor mu? Topraksız ortamlarda yapılan her türlü üretimde kullanılan girdiler doğal olmayıp, kimyasal yöntemlerle elde edilmektedir. Bu nedenle son yıllarda, özellikle gelişmiş ülkeler bu üretimin sağlıklı olmadığını görmüş ve organik tarım uygulamaları gibi daha az kimyasal girdilerin kullanıldığı üretim sistemlerine yönelmiştir. Nitekim doğal olarak oluşmuş olan toprakta üretilen bitkisel ürünlerle ve bu bitkisel ürünler kullanılarak elde edilen hayvansal ürünlerle beslenen toplumlarda sağlık sorunları en az düzeyde kalmaktadır.

Normal bir üretim için yeterli olacak toprak katmanının doğal yollarla oluşumu için, on binlerce yıl geçmesi gerekmektedir. Bu süre çok değişken olup, iklim, bitki örtüsü, ana materyal ve topografyaya gibi çevresel faktörlere bağlıdır. Bir örnek verecek olursak, Ukrayna’da 1562 yılında inşaatı tamamlanan kalenin surlarında, kale terk edildikten sonra 230 yılda ortalama 30 cm kalınlığında toprak oluştuğu belirlenmiştir. 30 cm toprak 330 yıl, yani yaklaşık olarak 4 ya da 5 insan ömrüne karşılık geliyor. Tekrar ediyorum, normal bir üretim için yeterli olacak toprak katmanının doğal yollarla oluşması için 10 bin yıl geçmesi gerekiyor. Bunun doğal sonucu olarak ta toprağın tarımsal üretimde girdi olarak gerçek değeri hesaplanamıyor.

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu gereğince mutlak tarım arazilerinin tarım dışı amaçlarla kullanımına tahsisinde zorunlu olarak Kamu Yararı Kararları alınması gerekmektedir. Söz konusu kamu yararı kararlarında kısa vadede menfaatler gözetildiği için toprağın önemi genellikle göz ardı edilmektedir. Ayrıca, tarımsal üretimde karlılığın düşük olması, tarım arazilerinin gerçek değerinin çok altında kıymetlendirilmesine neden olmaktadır. Bunun sonucu tarım arazilerinin tarım dışı amaçlarla kullanımı ekonomik anlamda arazi sahibine daha karlı gelmesi veya kamu yararı kararı alanların benzer yanılı içerisnde olması tarım arazilerinin amaç dışı kullanımını daha cazip hale getirmektedir.

Bu nedenle, dünyanın hemen hemen her ülkesinde tarım topraklarının amaç dışı kullanımı yasa ve yönetmelik çıkarılarak engellenmesi yoluna gidilmiştir. Ancak, yasa ve yönetmeliklerdeki boşluklara, uygulamalardaki hatalar eklenince, tarım topraklarının amaç dışı kullanımının önüne maalesef bugüne kadar geçilememiştir. Cumhuriyet tarihimiz boyunca tarım alanların kullanımını dolaylı ve dolaysız olarak etkileyen 75’e varan yasa ve yönetmelik çıkarılmıştır. Bunlardan 2005 yılı öncesine kadar farklı tarihlerde ve farklı amaçlarla çıkarılmış kanun ve yönetmelikler daha çok sadece yasakçı yaklaşımı esas almışlardır. 2005 yılında ise TEMA ve Ziraat Mühendisleri Odası gibi sivil toplum örgütlerinin de katkılarıyla 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun yasakçılığın yanında koruma ve teşvik etme yaklaşımını da esas almaktadır.

Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanununda arazi sahipleri mülkiyet hakkını kullanırken “toprağın; bitkisel üretim fonksiyonu, endüstriyel, sosyo-ekonomik ve ekolojik işlevlerinin tamamen, kısmen veya geçici olarak engellenmemesi amacıyla araziyi kullananlar, bu Kanunun öngördüğü tedbirleri almakla yükümlüdür.” şeklinde arazi sahiplerine sorumluluk yüklenmektedir. Başka bir maddede ise, “Arazi

kullanımını gerektiren her türlü girişim ve yatırım sürecinde toprakların korunması, doğal ve yapay olaylar sonucu meydana gelen toprak kayıplarının önlenmesi; arazi kullanım plânları, tarımsal amaçlı arazi kullanım plân ve projeleri ile toprak koruma projelerinin uygulamaya konulması ile sağlanır.” İfadesi yer almaktadır.

Özendirme konusu ise yasadada, “Toprağın korunması, üretim gücünün geliştirilerek sürdürülmesi, arazinin iyileştirilmesine yönelik toprak ıslahı ve tarla içi geliştirme etkinlikleri, yeteneğe uygun arazi kullanımı konularında projeye dayalı yatırım yapan, toprak işleme, sulama ve yetiştirme tekniklerini uygulayan üreticilere, tarımsal desteklemelerde öncelik verilir, yatırımları Bakanlık imkânlarıyla desteklenir.” Şeklinde yer almıştır.

Bütün bunlara rağmen uygulamada kayda değer bir değişiklik maalesef 2005’ten sonra da olmamıştır. Olmamasının en önemli nedeni yasanın ne bir bütçesi var, ne yasayı uygulayacak böyle bir kurum ya da kurumsallaşma var. Sadece 5403 sayılı kanunun tarım topraklarının amaç dışı kullanımına izin veren 13. maddesi bugüne kadar Toprak Koruma Kurullarının gündemini oluşturmaktadır. Toprak koruma kurullarına yasayla verilen diğer toprakların korunması ve bu amaçla projeler ve arazi kullanım planlarının hazırlanması gündeme getirilememektedir.

5403’ün 13. maddesi, “Tarım arazileri, bu Kanunda belirtilen istisnalar hariç olmak üzere, arazi kullanım plânlarında belirtilen amaçları dışında kullanılamaz.” Diyor. İstisnalar yasanın hazırlanış aşamasında, sadece zorunlu konuları içermekteyken, daha sonra eklenen maddeler ile giderek kapsamı genişletildi. Sonuçta; istisnalar giderek uygulamada çok daha farklı boyutlara ulaştı. Bu nedenle 5403 amacına uygun olarak yürütülmediği için, 2005 yılı sonrasında da uygulamada kayda değer bir değişiklik olmamıştır. Tarım arazilerin amaç dışı kullanım yoluyla kaybı günümüzde de artan boyutlarda devam etmektedir.

2005 öncesindeki duruma bakacak olursak, geometrik artışa benzer şekilde yıllar itibariyle devamlı tarım dışına çıkartılan arazi miktarında artış vardır. 2001-2005 döneminde 15 bin kişi başvurmuşken, 2005-2009 döneminde 16 bin kişi tarım dışı kullanım için başvurmuş, bunlardan izin verilenler aşağı yukarı 2005 yılına kadarki dönemde 424 bin hektar, 2005-2009 döneminde de 382 bin hektar. Sonuçta yine ne yapıyoruz, tarım arazilerini amaç dışı kullanım ile kaybediyoruz. Bu miktar aşağı yukarı Çukurova’nın yarısına ulaşmış durumdadır.

Tarım arazilerini nasıl kaybediyoruz, bazı örnekler vermek istiyorum. Un fabrikası, araç muayene istasyonu, iplik fabrikası, trafo merkezi yapılacak, bunlar Adana’da sulu mutlak tarım arazisi üzerine yapılıyor ve toprak koruma kurulundan kanunun 13. Maddesi kullanılarak izin isteniyor. Gerekçe; yerleşim yerine yakın, başka uygun yer yok, başka yerde altyapı imkanları yetersiz gibi. Bir komik gerekçe daha, Toros dağlarında bulunan Adana’nın Feke ilçesi tarım topraklarının en kıt olduğu bir bölgede yer almaktadır. Böyle bir yerde trafo yapmak için tarımsal niteliği yetersiz olan birçok yer varken trafoyu da getirmişler, tarım toprağının en ideal olduğu mutlak tarım arazisi üzerinde yapmak istemektedirler. Nedeni ise “Efendim burada topraklama maliyeti düşük” Yani bir kamyon toprakla halledilecek bir iş için ender bulunan mutlak tarım arazisi yok edilmektedir.

Eğitim kompleksi, lojman, hastane gibi kamu tesisleri mutlak tarım arazileri üzerinde yapılmaktadır. Gerekçe “burası Hazine arazisi, kamulaştırma bedeli için ödenek yok, bu yatırımı da kaçırmak istemiyoruz” deniliyor ve doğrudan doğruya tarım arazilerine bu tesisler kuruluyor. Toplu konut için sulu mutlak tarım arazisi işgal ediliyor. Gerekçe yine benzer hazine arazisi. Daha ucuza mal edilecek ya da burada olduğu gibi daha önce imar planında burası tarım dışına çıkartılmış, yani toprak yasası çıkmadan önce tarım dışına çıkarılmış bir alan. Kırmızı Akdeniz Toprakları gibi 1,8 Milyon yılda oluşmuş bu topraklar için en uygun kullanımı biçimi toplu konut alanı mı? Hayır, ama şehrimiz gelişmek zorunda, buna karşı çıkan da şehrin gelişmesine engel olmakla suçlanmakta olduğunu görmekteyiz.

Efendim, marulu, patatesi, portakalı başka yerde yetiştirebilirim, gerekirse ithal ederim! Yani ithal ürünler o kadar sağlıklı mı? Bizim yeterince toprağımız, yeterince suyumuz, havamız güneşimiz varken, niye bunları ithal edelim. Bizim insanımız işsizken, geçinemiyorken, kazanç kapısı ararken, niye bunları ithal ederek satın alalım?

Kırsalda arazi sahipleri de olaydan habersiz olup, tarım arazisinde ev, depo gibi yapılaşmaları izin almadan gerçekleştirmektedir. Neden yapıyorsun, izin aldın mı? Şeklinde sorular yöneltildiğinde izin alınması gerektiğini bilmediklerini söylemektedirler. Bazı arazi sahipleri de başvurduğum henüz yanıt alamadım demektedir. Ürün depolama tesisi yapılıyor, akaryakıt istasyonu yapılıyor, bunlar doğrudan doğruya sulu tarım arazisi üzerinde izinsiz olarak gerçekleştirilmektedir.

Plansız ve izinsiz yapılaşmalar daha çok sulu mutlak tarım arazilerine doğru ilerliyor! Gerekece sosyal ve ekonomik faktörler, yakınlık, kazanç adaletsizliği ve benzeri faktörlerden oluşmaktadır. Adana şehrinde sürekli göç alması sonucu nüfus artışı meydana gelmektedir. Bu nedenle şehir kovadan taşan su gibi çevresine doğru kontrolsüz bir şekilde yayılmaktadır. Bunun nedeni, sürdürülebilir arazi kullanımına yönelik şehrin gelecekteki gelişme potansiyelini de öngören, uzun vadeli arazi kullanım planlarının yapılmamış olmasıdır. Adana için yukarıda verilen bu örnekler, yöresel bazı farklılıklar hariç, Türkiye’de bütün yerleşim birimleri için geçerlidir. Tarım toprakları yönünden çok zengin bir ülkede miyiz ki, bu doğal kaynağı (topraklarımızı) sorumsuzca tüketiyoruz, hayır.

Türkiye’nin tarım arazisi varlığına bakacak olursak, sadece ve sadece üçte biri tarım yapmaya elverişli arazilerden oluşmaktadır. Geriye kalan üçte ikisi ise tarım yapmaya elverişli değildir. Yani tarım dışı amaçlarla kullanılacak araziye her yerde bulabiliriz. Tarım arazileri ise erozyon, yanlış kullanım, kirlenme nedeniyle giderek azalıyor. Tarım dışı kullanımlar yoluyla ne kadar tarım arazisi kaybedilmiştir konusunda sağlıklı bir veriye de ulaşmak mümkün değildir. 1983’de 28 milyon hektar tarım arazisi varlığından söz edilirken, 2003’de 26 milyon hektar, bir başka kaynakta 24 milyon hektara kadar gerilediği belirtiliyor.

Ben farklı bir açıdan bakacağım, kişi başına düşen tarım arazisi miktarı 1983’te 5.7 dönüm iken, 2003’te 3.8 dönüm olmuştur. Bunun nedeni tabii ki tarım arazilerinin amaç dışı kullanımları, nüfus artışı, kişi başına düşen arazi miktarı 20 yıllık dönemde yüzde 33 azalmış, yani bizi besleyecek arazimizin üçte biri gitti. Bu böyle devam ettiği takdirde bir yirmi yıl sonra daha çok kaybolacak. Bu böyle devam etmeli mi, tabii ki hayır.

Öncelikle yerleşim birimlerinde kontrolsüz ve plansız büyümenin önüne geçilmelidir. Tarım arazilerinin en üretken bir şekilde ve sürdürülebilir kullanımına yönelik plan ve projeler hazırlanarak uygulamaya konulmalıdır. Nasıl yapılacak bu?

Türkiye’de öncelikle tarımsal potansiyeli yüksek alanlardan başlayarak araziler “Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu”ndaki tanımlamalara göre gruplandırılmalı ve geleceğe yönelik arazi kullanım planları hazırlanmalıdır. Geleceği öngörmeden, plan yapmadan bunun önüne geçmemiz mümkün değil. Bu amaçla, Türkiye’de 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu’nun uygulanabilmesi ve ülkenin her türlü toprak haritası gereksinimlerinin kaynak israfına yol açmadan karşılanabilmesi için Toprak Serileri ve Fazları düzeyinde Detaylı Toprak Haritalarının tüm ülkeyi kapsayacak şekilde yapımına ivedilikle başlanmalıdır.

Türkiye’nin toprak haritası gereksinimini karşılayabilmek, yapılmış haritaları güncellemek ve toprak veri bankasını oluşturmak amacıyla, reform niteliğinde yeni bir yapılanmaya gidilmeli ve gerekli her türlü laboratuvar, alet, yazılım, donanım ve elemana sahip bir ULUSAL TOPRAK KORUMA ENSTİTÜSÜ ivedilikle kurulmalıdır.

Ulusal Toprak Koruma Enstitüsünün kurulması ile birlikte;

- Mutlak tarım arazilerinin sınırları belirlenmeli, tarım dışı kullanımları kesinlikle engellenmeli,
- Yerleşim yerlerinin çevresinde tarım dışı amaçlarla kullanılması planlanan arazilere yol, su elektrik gibi altyapı hizmetleri götürülmeli,
- Toprak verileri gözetilerek tarım arazilerinin yeteneğine uygun ve sürdürülebilir kullanımına yönelik ürün ve üretim sistemini seçilmeli, sektörün rekabet gücü artırılmalı,
- Toplumun konuya duyarlılığını sağlayacak etkinlikler düzenlenmeli ve desteklenmelidir.

Tarım topraklarının amaç dışı kullanımının önlenmesinde ODA’mıza da büyük görevler düşmektedir.

ODA'mız bu görevini bu güne kadar başarıyla yerine getirmiştir. Özellikle şunu belirtmek istiyorum, Ziraat Mühendisleri Odası Toprak Koruma Kurulları'nda alınan yanlış kararların hemen arkasında, gerekli hukuksal girişimleri gerçekleştirerek tarım topraklarının korunmasına katkıda bulunmaktadır. Toprak koruma kurulu üyesi ODA'mız temsilcilerinin illerde alınan yanlış kararlar hakkında merkezi yönetimi bilgilendirmek gibi önemli görevleri bulunmaktadır. Son zamanlarda bazı illerde Toprak Koruma Kurullarına Üniversite temsilcisi ve TEMA temsilcisi alınmamaktadır, bu nedenle de Ziraat Mühendisleri Odası temsilcisinin sorumluluğu daha da artmış bulunmaktadır.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

TÜRKİYE'DE SON ON YILDA TARIMSAL DESTEKLER

Prof. Dr. Emine OLHAN

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

1. Giriş

Tarım, hemen hemen her ülkede stratejik önemi nedeniyle ve kendi ekonomik yapısına özgü bir tarım politikası ile ülkenin olanakları ölçüsünde desteklenen bir sektördür. Tarım sektöründe uygulanmakta olan politikalarda temel amaç, kaynakların etkin kullanımının sağlanmasına yönelik olarak ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan, örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulmasıdır. Tarım politikasında gıda güvenliği yaklaşımı da dikkate alınarak artan nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesi esastır. Türkiye'de bugüne kadar uygulanan tarım politikaları; sağlanan desteklerin hedef kitleye yeterince yansımaması, belirlenen amaçların gerçekleştirilememesi ve kamu kaynaklarına getirdiği mali yükü gündeme gelmiştir. Bu gerekçeler ve günün koşullarına uyum sağlamak amacı ile tarım politikaları dönem dönem reforma tabi tutulmuştur. Bu çalışmada, 1999 sonunda başlayan tarım politikalarında reform sürecinin günümüze kadar gelen süreçteki değerlendirmesi yapılacaktır.

2. Türk Tarımında Politika Değişimine Etki Eden Faktörler

Türkiye'de tarım sektörü 2000'li yıllara kadar daha çok yapısal önlemler içermeyen kısa vadeli, politik konjüktüre dayalı fiyat ağırlıklı destekleme politikası araçları ile yönlendirilmeye çalışılmıştır. Destekleme politikaları; destekleme alımları, girdi, ürün ve kredi sübvansiyonları şeklinde uygulanmıştır. Fiyat desteği kapsamına alınan ürün sayısı 1970'lerde 20 iken 1994 yılında 8'e düşürülmüştür. Girdi sübvansiyonları gübre, tohumluk, yem, tarımsal ilaç, damızlık hayvan ve suni tohumlama sürekli olmasa da uygulanmıştır. Ürün bazında verilen süt ve et teşvik primleri de kesintili olarak uygulanmıştır. Kredi sübvansiyonu ise genellikle girdi temininde kullanılmış ve piyasa şartlarından daha uygun koşullarda sağlanmıştır (Yavuz vd. 2004).

2000'li yıllara kadar uygulanan tarım politikalarının girdi sübvansiyonu ve fiyat desteği şeklinde olmasının sonucu olarak tarım sektörünü hem istenen düzeyde başarıya götürmemesi hem de bütçeye ağır yükler getirmesi ve uluslararası kuruluşların da baskısı ile Türk tarım politikalarında reform başlatılmıştır. Bu reform programının temelini "Agricultural Reform Implementation Project-ARIP (Tarım Reformu Uygulama Projesi)" oluşturmaktadır.

ARIP Türkiye'nin gündemine Dünya Bankası ile yapılan anlaşma çerçevesinde 2000 yılında girmiştir. Bütçe üzerindeki yükü azaltma ve tarım sektöründeki büyümeyi teşvik etme amacına yönelik olan tarım reformu 3 ana unsuru içermektedir (Abay vd. 2005, Yavuz vd. 2004). Bunlar Doğrudan Gelir Desteği (DGD), fiyat ve girdi desteklerinin kademeli olarak kaldırılması ve tarımdaki devlet işletmelerinin özelleştirilerek tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında devlet müdahalesinin azaltılmasıdır. Bu çerçevede fiyat, gübre ve kredi gibi destekler kaldırılarak DGD'nin bu desteklerin yerine ikame edilmesi, üretim fazlalarının olduğu ürünlerden alternatif ürünlere geçişin desteklenmesi ve Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'nin (TSKB) üye hizmetlerinin yeniden yapılandırılması amaçlanmıştır.

Destekleme politikalarının değişim sürecinde etkili olan dinamikleri iki başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi Türkiye'nin üye olduğu ve/veya ilişkisinin bulunduğu uluslararası organizasyonlar, ülkeler ve ülke topluluklarından dolayı bir takım yükümlülükleri vardır ki bunlar dış dinamiklerdir. İkincisi ise Türkiye'nin kendi şartlarından ve ihtiyaçlarından doğan iç dinamiklerdir (Eraktan, 2001 ve Yavuz vd. 2004).

Türk tarımını reforma zorlayan iç dinamikler ilk defa 1990'lı yıllarda ortaya çıkmamıştır. 1950'li yıllardan beri uygulanan politikaların özelliklerini taşımaktadır. Türkiye tarımının sorunlarının çözümü yapısal sorunların çözümüne bağlıdır. Yapısal sorunların başında tarım işletmelerinin küçük ölçekli, çok parçalı ve dağınık yapısı, düşük verimlilik, tarım nüfusunun çokluğu, üretim ve pazarlama altyapılarındaki yetersizlikler ve örgütsüzlük gelmektedir. Tarım politikalarında reform başlığı ile başlatılan köklü

politika değişikliklerine gidilmesi yıllardır geçerli olan içsel nedenlerden çok dış etkilerle olmuştur. Nitekim, Aralık 1999'da stand-by anlaşması için IMF'ye verilen taahhütler arasında tarımda destekleme politikalarının değişim yönü belirlenmiştir. Ancak uygulamaya konulan politika araçları Türkiye'de tarım politikasının amaçları ile uyumlu olmadığı için 2000'li yılların ortasında destekleme araçlarında tekrar değişime gidilmiştir.

3. Reform Süreci ve Etkileri

1999 yılı sonunda başlatılan yapısal değişim ve istikrar programı tarım politikalarında değişimi getirmiştir. Tarım sektöründe geleneksel destekleme yöntemleri yerine Doğrudan Gelir Desteği (DGD) 2001-2005 dönemi içinde uygulanmaya başlamıştır. Geleneksel destekleme araçlarından olan fiyat, girdi ve kredi desteklerinin reform çerçevesinde kaldırılması ile beraber DGD ödemelerinin toplam tarımsal destekler içindeki payı artmıştır. 2001 yılında tarım sektörüne verilen toplam destekler içerisinde DGD'nin payı %7.6 iken 2003 yılında DGD neredeyse tek destek haline gelmiş ve toplam destekler içerisindeki payı %81.4 ile zirveye çıkmıştır. İzleyen yıllarda tarımsal destekler içerisinde DGD'nin payı azalmış ve 2009'da %21.7 olarak gerçekleşmiştir (Şahinöz, 2011). DGD'nin destekler içerisindeki yerinin azalmasını telafi etmek amacıyla yeni destekleme araçlarına başvurulmuştur. Kredi ve girdi destekleri tekrar uygulamaya konmuş, prim destekleri ve hayvancılığa yönelik destekler ağırlıklı olarak uygulamaya devam etmektedir. DGD uygulamasına 2009 yılında son verilmiş, gübre ve mazotun alan bazlı destekler içindeki oranı artırılmış ve 2010 yılında Havza Bazlı Destekleme Modeli uygulamaya konmuştur.

Türkiye'de arazi üzerinden uygulanan DGD sistemi, mevcut tarımsal yapıyı iyileştirecek ve tarımda mevcut sorunlara çözüm getirecek bir politika aracı değildir. Çiftçi Kayıt Sistemi'nin tamamlanmasından sonra işlevi sadece üreticinin girdi harcamalarına katkı olmaktan ileriye gitmemiştir. Arazi üzerinden verilen DGD yerine ürün üzerinden DGD uygulaması Türkiye tarımına daha uygun olup üreticilerin de beklentisi bu yönde olmuştur (Eraktan vd. 2004). Nitekim, DGD'nin 4 yıllık uygulaması sonucunda bu ödemenin tek başına tarım politikası destekleme aracı olamayacağı kabul edilmiştir. Projenin 2004 yılı gözden geçirme çalışmaları sonucunda projeye yeni bileşenler eklenmiş ve 2006 yılına kadar uzatılmasına karar verilmiştir. 2006 yılından sonra tarım sektörüne verilen toplam destekler içerisinde DGD'nin payı azaltılmıştır.

Projenin ikinci unsuru olan fiyat ve girdi desteklerinin kaldırılması bir kaç istisna dışında gerçekleştirilmiştir. Fiyat yoluyla bir destekleme olmayıp bazı ürünlerde telafi edici ödemeler ve prim ödemeleri yapılmaktadır. Girdi sübvansiyonu olarak da 2003 yılında tarımda kullanılan mazot ve 2005 yılında da gübre için hektara ödeme yapılmaya başlanmış ve halen bu uygulama devam etmektedir (www.tugem.gov.tr).

Projenin üçüncü unsuru ise tarımdaki devlet işletmelerinin özelleştirilerek tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında devlet müdahalesinin azaltılmasıdır. Bu kapsamda Şeker ve Tütün Yasaları çıkartılmış ve şeker ve tütün üretimi disiplin altına alınmıştır. EBK, SEK, TZDAŞ, KÖYTEKS, ORÜS, YEMSAN ve TÜGSAŞ ile başlayan tarımsal KİT'lerin özelleştirilme süreci TŞFAŞ, İGSAŞ, TZDK, TEKEL ve ÇAYKUR'u da içine alarak hızlanmıştır (Şahinöz, 2011).

3.1. Tarıma Yapılan Desteklerde Azalma

2001 yılında ivme kazanan reform programının etkileri tarıma yapılan transferlere de yansımıştır. 2001 yılında üreticilere yapılan transferler bir önceki yıla göre yedide bire inmiştir (Çakmak ve Akder 2005). 2003 yılında program gereği girdiler ve belirli ürünlere ilişkin yapay teşvik önlemleri önemli ölçüde azalmış ve tarıma verilen desteklerin GSMH içerisindeki payı %1'in altına düşmüştür. Bu azalma büyük ölçüde kredi sübvansiyonlarının kaldırılması ve fiyat sübvansiyonları ve devletin finanse ettiği ürün alımlarındaki düşüşten kaynaklanmaktadır.

Çizelge 1'den de görüldüğü gibi reformların uygulanmaya başlamasıyla tarım sektörüne yapılan desteklerde de önemli kısıtlamalara gidilmiştir. Cari fiyatlarla tarıma sektörüne yapılan destekler artmış olsa da sabit fiyatlarla destekler zaman içerisinde azalmış ve 2000 yılı sonrasında hiçbir yılda 2000 yılında yapılan desteklerin seviyesine çıkmamıştır. 2000-2011 döneminde tarımsal destekler cari fiyatlarla %213 artarken sabit fiyatlarla %46 azalmıştır.

Çizelge1: Tarımsal Destekler (1000 TL)

Yıllar	Cari fiyatlarla	Sabit fiyatlarla
2000	2.232.000	2.232.000
2001	2.736.000	1.693.034
2002	1.868.856	770.294
2003	2.669.478	876.390
2004	2.965.956	876.473
2005	3.611.113	985.870
2006	4.701.776	1.169.522
2007	5.131.306	1.200.513
2008	5.123.105	1.063.388
2009	4.177.991	856.635
2010	5.408.889	1.022.010
2011	6.990.000	1.188.912

Kaynak: www.tugem.gov.tr

2000 yılı tarım desteklerine kıyasla, 2011 yılında yaklaşık 4.5 milyar TL'lik bir mutlak artış söz konusu olmasına karşın, tarımsal desteklerin GSYH'ya oranı %0.8 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran son on yılın en yüksek oranıdır, nitekim son on yıllık dönemde tarımsal desteklerin GSMH'ya oranı hiçbir yılda %1 olarak gerçekleşmemiştir. 2006 yılı Nisan ayında çıkartılan Tarım Kanunu'nun tarımsal destekler için bütçeden ayrılan payın GSMH'nın %1'inden az olamayacağı hükmüne karşın, son on yıllık dönemde Kanun hükmüne aykırı olarak %1'in altında tutulmuştur.

2000-2001'de tarımsal desteklerin GSMH oranı %1'in üzerinde iken 2005'te %0.64'e kadar düşmüş ve ilk defa 2010 yılında %0.82'ye çıkmıştır

3.2. Girdi Fiyatlarında ve Ürün Fiyatlarında Değişim

Türkiye'de artan nüfusun gıda gereksiniminin karşılanabilmesi gerekçesiyle başta gübre olmak üzere tarımsal girdiler 2000'li yıllara kadar desteklenmiştir. Tarım politikalarındaki reform ile birlikte girdi ve kredi desteklerine son verilmiştir. Ancak tarım sektöründe kredi ve girdi kullanımındaki gerileme kredi ve girdi desteklerinin yeniden uygulamaya konmasını zorunlu hale getirmiştir. 2006 yılında kredi desteği, 2007 yılında da girdi destekleri tekrar uygulamaya konmuştur. Girdi desteği tekrar uygulamaya konduysa da önemli bir gelişme gösterememiş ve 2009 yılında desteklemeler içerisinde girdi desteğinin payı %1.9 ile sınırlı düzeyde kalmıştır (Şahinöz 2011).

Girdi sübvansiyonlarındaki azalmanın tersine bu dönemde girdi fiyatları artmıştır. Nitekim Çizelge 2'den görüldüğü gibi 2002-2011 döneminde gübre fiyatları (cari) yaklaşık %200 artmıştır. En yüksek fiyat artışı ise %249 ile üre fiyatlarında olmuştur. Aynı dönemde mazot fiyatı da %205 artmıştır. Üretici fiyatlarında düşüşün yaşandığı bu dönemde gübre fiyatlarındaki yükseliş gübre talebini önemli ölçüde azaltmıştır. Gübre tüketimi sonraki yıllarda artışa geçtiyse de hala 2000 yılı tüketim seviyesine ulaşamamış olup, 2010 yılında 2000 yılına göre gübre tüketimi %7 azalmıştır.

Çizelge 2: Gübre Fiyatları (TL/ton)

G. Cinsi	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
%21 A.S.	162	194,5	268	251	257	329	564	325	347	530
%26 CAN	176	230	274	294	298	350	510	436	439	544
%33 A.N.	193	251	302	312	346	410	585,5	479	531	627
ÜRE	237	309	346	421	465	602	760	630	631	828
DAP	354	388	500	503	553	725	1672	689	919	1022
20.20.0	254	285	358	374	399	493	1110	520	617	715

Kaynak: Üretici-ithalatçı firma fiyatlarından derlenmiştir. Bayiye sevk fiyatları olup çiftçinin alış fiyatı %5-10 daha fazladır. 2011 yılı Ocak ayı ortalama fiyatlarıdır

Çizelge 3'ten görüleceği gibi üretici fiyatlarında 2005-2010 döneminde cari fiyatlarla önemli artış koyun ve sığır etinde olmuş ve bu ürünlerde Türkiye ithalata gitmek zorunda kalmıştır. Üretici fiyatlarının enflasyondan arındırılması ile bulunan sabit fiyatlarda ise birçok üründe fiyat artışı yerine azalma yaşanmış ve üreticiler zor durumda kalmıştır. Özellikle bitkisel yağ açığı olan Türkiye'de yağlık ayçiçeği ve yağlık zeytin fiyatlarındaki yaklaşık %30'luk azalma yakın gelecekte bu açığın kapatılamayacağına bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

2000 yılı sonrası dönemde cari fiyatlar dikkate alındığında bile girdi fiyatlarında yüksek artışlara karşın üretici fiyatlarındaki artışın çok sınırlı düzeyde kalması (Çizelge 2, Çizelge 3) bu dönemde kırsal alandaki yoksulluğun derinleşmesine katkısı önemlidir.

Çizelge 3: Seçilmiş Ürünlerde Üretici Fiyatları (TL/kg)

Ürünler	Cari fiyatlar			Sabit fiyatlar		
	2005	2010	Artış (%)	2005	2010	Artış (%)
Buğday (durum)	0,36	0,54	50,0	0,36	0,38	4,2
Pirinç	0,74	1,17	58,1	0,74	0,81	9,9
Nohut	1,06	1,6	50,9	1,06	1,11	4,9
Kuru Fasulye	1,83	2,4	31,1	1,83	1,67	-8,9
Ş, Pancarı	0,1	0,12	20,0	0,10	0,08	-16,6
Yağlık Ayçiçeği	0,84	0,82	-2,4	0,84	0,57	-32,2
Sofralık Zeytin	2,47	3,05	23,0	2,47	2,12	-14,2
Yağlık Zeytin	2,04	2,09	2,4	2,04	1,45	-28,8
İnek Sütü	0,63	0,91	44,4	0,63	0,63	0,4
Koyun Eti	9,57	19	98,5	9,57	13,20	37,9
Sığır Eti	9,56	18,41	92,5	9,56	12,79	33,8
ÜFE 2003=100	121,32	174,61	-	-	-	-

Kaynak: www.tuik.gov.tr

3.3. Tarım Alanlarında Azalma

Reform programı çerçevesindeki uygulamalar tarımsal sübvansiyonların azaltılması, tarım ürünleri fiyatlarında düşüş ve girdi fiyatlarındaki yükselme ile sonuçlanmıştır. Bu uygulamalara tarım alanlarındaki azalma eşlik etmiştir. Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı ile ilgili uygulamalar 2001 yılından Temmuz 2005'e kadar Yönetmelik kapsamında, Temmuz 2005'ten sonra da 5403 sayılı Kanun kapsamında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na yürütülmektedir. Son 10 yıl içerisinde yaklaşık 2 milyon hektar tarım arazisi tarım dışına çıkarılmıştır. Buna bağlı olarak da toplam tarım alanları ve ekim alanları azalmıştır (Çizelge 4).

Çizelge 4: Yıllara Göre Tarım Alanları (1000 ha)

Yıl	Toplam Alan	Ekilen tarla alanı	Nadas alanı	Sebze bahçeleri alanı	Meyve alanı
2000	26.379	18.206	4.825	793	2.553
2001	26.350	18.087	4.913	798	2.550
2002	26.579	18.123	5.040	831	2.584
2003	26.027	17.562	4.990	817	2.655
2004	26.593	18.109	4.956	805	2.721
2005	26.606	18.148	4.876	805	2.776
2006	25.876	17.559	4.690	776	2.848
2007	24.887	17.062	4.218	740	2.864
2008	24.505	16.581	4.259	760	2.903
2009	24.294	16.335	4.322	741	2.894
2010	24.435	16.459	4.249	729	2.998

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Reform döneminde yaşanan ekonomik krizlerin de etkisiyle yaşanan gelir düşüklüğü ve fiyat artışları hayvansal ürünlere olan talebi düşürmüştür. Talebin azalması hayvansal üretimde bitkisel üretime göre daha büyük düşüşe neden olmuştur (Çizelge 5). Özellikle Türkiye'nin rekabet üstünlüğü olan küçükbaş hayvan sayısında 2002-2009 döneminde yaklaşık %16'lık azalma yaşanmıştır. Büyükbaş hayvan sayısındaki yaklaşık %9'luk artış ise nüfus artışı düşünüldüğünde yetersiz kalmış ve bu dönemde et ithalatının yapılmasını engelleyememiştir.

Çizelge 5: Yıllara göre Hayvan Sayısı

Yıllar	Sığır	Manda	Büyükbaş Toplam	Koyun	Keçi	Küçükbaş Toplam
2002	9.803.498	121.077	9.924.575	25.173.706	6.780.094	31.953.800
2003	9.788.102	113.356	9.901.458	25.431.539	6.771.675	32.203.214
2004	10.069.346	103.900	10.173.246	25.201.155	6.609.937	31.811.092
2005	10.526.440	104.965	10.631.405	25.304.325	6.517.464	31.821.789
2006	10.871.364	100.516	10.971.880	25.616.912	6.643.294	32.260.206
2007	11.036.753	84.705	11.121.458	25.475.293	6.286.358	31.761.651
2008	10.859.942	86.297	10.946.239	23.974.591	5.593.561	29.568.152
2009	10.723.958	87.207	10.811.165	21.749.508	5.128.285	26.877.793
Değişim (%)	9,4	-28,0	8,9	-13,6	-24,4	-15,9

Kaynak: www.tugem.gov.tr

DGD'nin uygulanmaya başlamasıyla hayvancılığa verilen destekler yok denecek kadar azaltılmıştır. Bu uygulamaların Türkiye'de hayvancılığa vereceği zararlar göz önüne alınarak, zamanla hayvancılık destekleri çeşitlendirilmiş ve artırılmıştır. Nitekim 2000 yılında destekler içerisinde %1.1'lik payı olan hayvancılık destekleri artarak günümüzde yaklaşık %20'ye ulaşmıştır. Hayvancılık desteklerinin artırılmasına rağmen son on yılda yaklaşık 4 milyon hektar mera alanının kaybedilmesi hayvancılıkdaki küçülmenin bir başka nedenidir.

2000 yılı sonrasında hem tarım alanlarındaki daralma hem meralardaki azalma tarım sektöründen beklenen gelişmenin gerçekleşmesini engellemiştir. Türkiye'de 2000-2010 döneminde GSMH %50 büyürken, aynı dönemde tarımsal GSMH'daki artış %12.2 ile sınırlı kalmıştır. Aynı dönemde nüfus

artışının da %11.4 olduğu dikkate alınırsa tarımsal GSMH'daki artışın nüfus artışı ile aynı büyüklükte olması tarımsal büyümenin nüfus artışı ile yok edildiği söylenebilir.

3.4. Kırsalda Alanda Yoksulluk

2000 yılı sonrasında uygulanan tarım politikaları ile fiyat müdahaleleri kaldırılmıştır. Fiyat müdahalelerinin kaldırılması tarım ürünleri fiyatlarında reel olarak ciddi düşüşlerin yaşanmasına neden olmuştur. Ürün fiyatları düşerken girdi fiyatlarının artması kırsalda varolan yoksulluğu daha da derinleştirmiştir. Bu dönemde aynı zamanda İç Ticaret Hadleri (İTH) (tarım ürünleri fiyatları/tarım dışı ürün fiyatları) yoluyla da yaratılan tarımsal artık tarım dışına çıkarılmıştır ve bu uygulama da kırsalda yoksulluğun artmasına katkı sağlamıştır. 1999 temel yılına göre 2000 yılında 95 düzeyine düşen İTH son on yılda 70-75 düzeylerinde kalmıştır. Bu yoksullaşmanın derinleşmesini TÜİK verileri de doğrulamaktadır. 2002 yılında kentte yoksulluk oranı %22 iken, 2009 yılında bu oran %8.9'a gerilemiştir. Aynı yıllarda kırsalda yoksulluk oranı %34.8'den %38.7'ye yükselmiştir (www.tuik.gov.tr). Verilerden de görüldüğü gibi 2000'li yıllarda kamuoyunda sıklıkla dile getirilen yoksulluk oranındaki iyileşmenin kaynağı daha çok kentsel alanlardaki iyileşmedir.

Türkiye'de kırsal kesimde yoksulluğun derinliği, şiddeti ve yoğunluğu hep daha yüksek olmuştur. Kırsal alanda yaşayan nüfusun fazlalığı ve elde edilen gelirin göreceli olarak daha düşük olması tarım sektöründe yaşam standardının düşük olmasına ve yoksulluğun artmasına neden olmaktadır. Yoksulluk riski hanehalkı büyüklüğü ile doğru eğitim düzeyi ile ters orantılı olarak değişmektedir. Türkiye kırsal alanı dikkate alındığında görece olarak eğitim düzeyinin daha düşük, hanehalkının daha büyük olduğu gerçeği kırsaldaki yoksulluğun sürekli olmasına zemin hazırlamaktadır.

4. Havza Bazlı Destekleme sistemi

Tarımda yeni bir dönemin başlangıcı olması beklenen, "Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli", Bakanlar Kurulu'nun 2 Mart 2010 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan kararı ile resmen yürürlüğe girmiştir.

Resmi Gazete'de yayınlanan "Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre 2010 Yılı Ürünleri Fark Ödemesi Desteğine Dair Karar" ile yağlık ayçiçeği, kütlü pamuk, soya fasulyesi, kanola, dane mısır, aspir, zeytinyağı, buğday, arpa, çavdar, yulaf, tritikale, çeltik, kuru fasulye, nohut ve mercimek olmak üzere toplam 16 üründe fark ödemesi yani prim desteği verilmesi öngörülmüştür.

Başına, "Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli" eklenen bu kararın her yıl yayınlanan destekleme primi kararlarından farkı bulunmamaktadır. Yağlık ayçiçeği, kütlü pamuk, zeytinyağı, kanola, soya fasulyesi gibi bazı ürünlerde 10 yılı aşkın bir süreden beri destekleme primi ödenmektedir. Buğday, arpa, çavdar, dane mısır gibi hububat ürünlerinde de uzun yıllardan beri, kuru fasulye, nohut, mercimek gibi bakliyat ürünlerinde ise son üç yıldan beri prim desteği verilmektedir.

Havza modeli ile ilk kez destekleme primi kapsamına alınan veya destekleme primi kapsamından çıkarılan bir ürün yoktur. Dolayısıyla havza modeli ile getirilen bir yeniliğin, farklı bir durumun olmadığı söylenebilir. Tarım politikası, destekleme politikası aynen devam etmektedir. Oysa, havza modeli için geçmişte çok önemli hedefler açıklanmıştır. Bu hedefler:

- 1) Tarım havzalarını belirlemek
- 2) Sağlıklı tarım envanteri hazırlamak
- 3) Üretim planlamasına imkan sağlamak
- 4) Hangi ürünün nerede ne kadar üretilebileceğini belirlemek
- 5) Çiftçinin gelirini artırmak
- 6) Geleceğe ait talep projeksiyonları yapmak
- 7) Destekleri rasyonel, yönlendirici ve etkin bir şekilde kullanmak
- 8) Arz açığı olan ürünlerde üretim artışı sağlamak
- 9) Doğal kaynakları korumak ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak

10) Havza bazlı planlama ve yönetimle ilgili sektör talebini karşılamak

11) Muhtelif senaryolara göre üretimi planlamak

Resmi Gazete’de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, bu hedeflerden bir tanesini bile gerçekleştirmek mümkün değildir. Çünkü karar, yıllardır uygulanan prim desteğinin aynen devamını öngörmektedir. Bunun dışında getirdiği bir yenilik bulunmamaktadır. Destek miktarında ve destekleme bütçesinde de bir artış bulunmamaktadır. Desteklenecek ürünlerin sayısında bir değişiklik görülmemektedir. Türkiye, bu model ile 30 ayrı havzaya bölünmüştür. Hangi ürün hangi havzada daha verimli üretilirse o ürünün sadece o havzada destekleneceği öngörülmüştür. Fakat, her ürün neredeyse her havza da desteklenmektedir. Kısaca, geçmişe göre farklı bir destekleme uygulaması görülmemektedir.

Tarımda “devrim” yaratacak diye sunulan Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli uygulamaya konulurken içi boşaltılmış, hedeflerinden uzaklaşmış sıradan bir çalışma görünümündedir. Özetle, adı değişse de tarım politikasının özünde bir değişiklik yapılmamıştır.

SONUÇ

Türkiye’de 2000’li yıllarda uygulanan politikalarla yaklaşık 2 milyon hektar tarım alanı ve 4 milyon hektar mera alanı kaybedilmiştir. Bu dönemde çalışan yaklaşık 2 milyon kişi tarım sektöründen başka sektöre geçmiştir. Tarımsal GSMH’daki artış (%12.2) ekonominin genelindeki büyümeye ayak uyduramamıştır. Bu dönemde gerçekleşen nüfus artışı ile (%11.4) tarımsal GSMH’daki artış başa baş olmuştur. Tarımsal girdi fiyatlarındaki artış ürün fiyatlarındaki artışın çok çok üzerinde gerçekleşmiştir. Hatta birçok tarım ürünü fiyatlarında reel olarak düşüş yaşanmıştır.

Tarıma verilen destekler 2000’li yıllarda azalmıştır. 2000 yılında 2 milyar TL’nin üzerinde olan tarımsal destekler 2010 yılında sabit fiyatlarla 1 milyar TL düzeyinde kalmıştır. 25 Nisan 2006 tarihli Tarım Kanunu’nun “Tarımsal Desteklerin Finansmanı” başlıklı hükmü ile tarımsal desteklere “bütçeden ayrılan paylar GSMH’nın %1’inden az olamaz” koşulu günümüze kadar hiç gerçekleştirilememiştir. Bu gösterge de tarımsal desteklerin “Tarım Kanunu”na aykırı olarak düşük tutulduğunu göstermektedir.

Türkiye’de 2000’li yıllarda tarımsal desteklemeler içerisinde DGD ağırlıklı iken bu uygulama 2009’da kaldırılmış ve “Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli”, 2 Mart 2010 tarihli RG’de yayınlanan BKK ile yürürlüğe girmiştir. 2010 yılı için 16 üründe fark ödemesi yani prim desteği verilmesi öngörülmüştür. Bu kararın her yıl yayınlanan destekleme primi kararnamelerinden farkı bulunmamaktadır. Havza Bazlı Destekleme Modeli ile ilk kez destekleme primi kapsamına alınan veya destekleme primi kapsamından çıkarılan bir ürün bulunmamaktadır. Kısaca, adı değişse de tarım politikasının özünde bir değişikliğin olmadığı söylenebilir.

Devletin bu bütçe yapısı içinde tarıma ayrılan kaynaklarla sektörün sorunlarının çözülmesi imkansız görünmektedir. Bu nedenle kamu maliyesi disipline edilmeli, kayıt dışı ekonomi önlenerek gelirler artırılırken harcama reformuyla giderler azaltılmalı ve tarıma daha fazla kaynak aktarılmalıdır. Aksi durumda Türkiye’de tarıma ayrılan kaynaklar artırılmazsa tarım ürünlerinde büyük bir pazar olması kaçınılmaz olacaktır.

Kaynaklar

Abay, C., Olhan, E., Uysal, Y., Yavuz, F., Türkel, B. 2005. Türkiye’de Tarım Politikalarında Değişim. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi 3-7 Ocak 2005, Ankara.

Çakmak, E. ve Akder, H. 2005. DTÖ ve AB’deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye Tarımı. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. Yayın No. TÜSİAD-T/2005-06/379. İstanbul.

Eraktan, G. 2001. Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası. Uzel Yayınları. ISBN 975-8437-01-1. İstanbul.

Eraktan, G., Abay, C., Miran, B., Olhan, E. 2004. Türkiye’de Tarımın Teşvikinde Doğrudan Gelir Desteği Sistemi ve Sonuçları. İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2004-53. İstanbul.

Şahinöz, A. 2011. Neolitik’ten Günümüze Tarım Ekonomi ve Politikaları. Turhan Kitabevi. Ankara.

Yavuz, F. vd. 2004. Tarımsal Destekler. II: Tarım Şurası 7. Komisyon Raporu. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara.

www.tugem.gov.tr/tugemweb/destekler.html (Son Erişim: 30.12.2011)

www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=23&ust_id=7 (Son Erişim: 30.12.2011)

TARIMSAL KREDİLER

Prof. Dr. Haydar ŞENGÜL
Çukurova Ü.ZF Tarım Ekonomisi Böl.

Sayın Başkan, değerli konuklar hepinizi saygıyla selamlarım. Burada bulunmaktan büyük bir onur duyuyorum. Bu onuru bana sağladığı için odamız yönetimine, emeği geçenlere çok teşekkür ediyorum.

Sempozyumun ana teması olarak “ Küresel Krizin Eşiğinde Tarım” konusu, isabetli seçilmiş bir tema. Ama eşiği çoktan aşılmış, içinden henüz çıkılmamış bir küresel ekonomik kriz durumu karşısında, burada belki bir latife, bir nükte yapmak üzere krizin eşiğinde denilmiş. Tabi bu bize teğet mi geçecek, eşiğinde miyiz? İçinde miyiz? gibi birtakım tartışmalara yol açacağı için, sempozyumu ilginç kılacağından, bence güzel bir vurgu. Her şey bir yana gerçekten dünya önemli bir kriz yaşıyor. Şimdi nereden kaynaklandı bu kriz? Bu kriz gerçekten dünyanın tanıdığı 1929 büyük krizinden çok daha farklı, çok daha teşhisi zor, nedenlerini anlamakta biraz güçlük çekilen bir kriz. Ancak bu kriz gerçekten 70’lerin sonlarında 80’lerde kapitalizmin, karların daralması, karların düşmesi ile başlayan, bu durumdan çıkmak için dayatılan, yaldızlı laflarla parlatılan adına kürselleşme denilen bizim de neoliberalizm dediğimiz sermayenin serbest engelsiz dolaşımı için, bütün korumacılık engellerinin ortadan kaldırılarak, ülkelerin sınırlarının ortadan kaldırılması, kamu elindeki bütün hizmetlerin özelleştirilmesi, piyasalaştırılması gibi ve bunları çok acımasız, çok ısrarcı, çok kural tanımaz şekilde yapıldığı bir dönem.

Bu kriz işte doğu bloğunun çökmesi gibi bir geçici aspirin, geçici rahatlama nedeniyle ertelenen bir kriz. Bu kriz tüm dünyayı sarmadan önce bölgesel yansımalarını dünyada yaşadık. Örneğin Arjantin, Brezilya gibi Latin Amerika ülkelerinde, daha sonra Güney Asya ülkelerinde ve sonra bizim ülkemizde 2001 de bu krizi ciddi bir şekilde yaşandı. 2008’de ortaya çıkan, finansal dünyanın, hayali, sanal karlılıklar yaratarak, bu karlılıkların hayalini, kumarını insanlara vaat eden ekonomi ve bunların temel uygulayıcıları olan finansal şirketlerin iflasiyle bu krizin artık ertelenemez, kaçınılamaz biçimde bütün dünyaya yayıldı ve buna küresel, finansal kriz denildi ama şüphesiz bu reel ekonomiden kaynaklanan karların daralması nedeniyle ortaya çıkan bir krizdi.

Şimdi bu krizin sosyal yansımalarını yakından görüyoruz. İşte Arap Baharını bu krize bağlayabiliriz. Batı dünyasındaki işgal et, yüzde 99 hareketleri şüphesiz bu krizden olumsuz etkilenen geniş kitlelerin krize olan tepkileridir.

Ekonomide basit bir kabuldür, tarım sektörü bu krizden en az etkilenen sektörlerden biri olarak bilinir. Tarım sektörünün temel özelliklerinden biri, tarım ürünlerinin temel ihtiyaçları karşılıyor olmasıdır. Dolayısıyla gelir, talep esnekliklerinin ve fiyat talep esnekliklerinin düşük olması, tarım sektörünün krizlere daha dayanıklı olmasını sağlar. Nitekim ülkemizde de 2009 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’da yüzde 5 bir gerileme söz konusu iken, tarım sektörü yüzde 3.6 oranında büyüme göstermiştir.

Bu kriz tarıma nasıl yansıdı, bunlar üzerine bir iki söz söyleyecek olursak. Gerçekten krizden en az etkilenen sektör tarım sektörü. Tarım sektörü hala ekonomi kitaplarında liberal ekonominin veya serbest piyasa ekonomisinin son kalesi olarak tanımlanır. yani milyonlarca üreticinin yer aldığı, üreticilerin tekil davranışlarının hiçbir şekilde srebest piyasayı tek başına yönlendirilemeyeceği bir sektör olarak düşünülüyordu. Tabi burada milyonlarca üreticinin piyasada rol alması ile birlikte iklimin kontrol edilememesi, bu tür tarım sektörünün özellikleri nedeniyle gerçekten tarım krizlere en dayanıklı sektör. Ama burada şu keşfedildi, tarımsal üretimde uzmanlaşmayı geçmişte az gelişmiş ülkelere bırakan, gelişmiş kapitalist ülkeler daralan karlar nedeniyle artık bu şansı da az gelişmiş ülkelere vermemeye başladılar. Çok önemli bir şeyi keşfettiler, eğer arzı kontrol edebilirsiniz, talep esnekliği düşük bir sektörde veya ürünlerin olduğu bir sektörde muazzam karlar sağlayabilirsiniz. Ve dünyadaki genel eğilim de bu. Yani tarım ürünleri artık türev piyasaların bir aracı olarak kullanılarak finansal ekonominin bir unsuru haline geliyor, dev tohum tekelleri üzerinden tarımsal üretimin temel girdisi olan tohum üzerinden tarımsal arz yönlendirilmeye çalışılıyor, tarımda topraklar enerji tarımına ayrılarak insanların beslenmesinde kullanılacak gıda arzı daraltılıyor, bu yolla suni bir açlık tehdidi yaratılıyor. Gıda sanayinin temel hammadde olan standart, tekdüze monokültüre yönelme başlıyor. Bu gerçekten

dünyada tarımdaki en ciddi tehdit olarak kabul edilmelidir. Bu gelişmeleri gıda güvencesini olumsuz yönde etkileyecek en ciddi tehditler olarak değerlendirebiliriz.

Ülkemizde tarım sektöründe 2000'li yıllardan bu yana bu krize ne tür tepkiler göstermiştir? Şimdi bir kere kriz anlarında doğal olarak küçük üreticilerin yapabileceği fazla bir şey yok. Burada yapabilecekleri şey, katma değeri yüksek ürünlere yönelmek, sebze tarımı, süs bitkileri, seracılık gibi aile işgücünü değerlendiren ürünlere yönelerek kayıplarını daha fazla aile işgücünü kullanarak azaltmak. Tabi bu da sahip oldukları tarım arazilerinin sulama olanakları ve iklim koşullarının elverdiği ölçüde mümkündür.

Ülkemizde gerçekten, Emine Hocam ve diğer konuşmacılar da belirttiler, son yıllarda tarımı terk eden 2 milyon kişilik bir nüfustan bahsediliyor. Dolayısıyla sermaye ve diğer üretim faktörleri ikame edecek bir aile işgücünden kolaylıkla söz edemiyoruz. Genç nüfus, tarımı terk ederken, tarım tekdüze, standart, mekanizasyon düzeyi yüksek makineli tarıma bırakılmış, aile işgücünün kullanamayacağı bir yapı söz konusu. Dolayısıyla buradan bu bahsettiğimiz olanağı değerlendirilebildiğimizi söyleyemeyiz.

Yine aynı şekilde ikinci ürün tarımı genel olarak üreticilerin erozyona uğrayan gelirleri karşısında özel olarak da krizler karşısında bir tutunma çaresi olarak başvurdukları bir olanaktır. İkinci ürün tarımının en yaygın yapıldığı Çukurova Bölgesinde ikinci ürün tarımı uygulamalarına bakarak bu olanaktan ne ölçüde yararlandığı ya da sonuçlarının ne olduğu değerlendirilebilir. Çukurovada üreticiler, yetersiz olan tarımsal gelirlerini artırabilmek için ikinci ürün tarımına yönelmişlerdir. Ön bitki olarak buğdayın ardından mısır, soya, pamuk yerfıstığı gibi endüstriyel ürünler yetiştirmektedirler. Birinci ürün buğdayı bir anlamda finansman aracı olarak, yetiştirme dönemi ortasında bir nakit girişi sağlama olanağı olarak düşünmekte, asıl yetiştireceği endüstri bitkilerinin girdilerinin finansmanında kullanmaktadır. Yetiştireceği ikinci ürün için başta mazot fiyatlarının artışından kaynaklanan toprak işleme maliyetinden kaçınmak ve toprak işlemeyi kolaylaştırmak için buğday hasadının ardından anız yakmak neredeyse vazgeçilmez bir tarımsal işlem haline gelmiştir. Üreticileri anız yakmaya zorlayan bu koşullar uzun dönemde neye yol açmış oluyor? Doğal kaynaklarımız üzerinde toprak üzerinde bozulmaya, hoyrat kullanmaya, sürdürülebilir olmayan, yıpratıcı, toprak verimliliğini koruyamayan bir tarıma yöneltmiş oluyor. Böylelikle bu olanak da değerlendirilemeyerek uzun dönemde üreticilerin aleyhine işleyen bir mekanizmaya dönüşmüş oluyor.

Tarım politikaları ve küreselleşme, bu konu benden önceki konuşmacılar tarafından ele alındığı için tekrardan kaçınmak ve zamanı değerlendirmek üzere değinmeden geçiyorum. Şimdi bana verilen, düşen konu önemli bir girdi olan tarımsal krediler. Kredilerin şöyle bir özelliği var, gerçekten siz krediye eksik sermayenizi tamamlamak üzere başvurabileceğiniz gibi, yatırım yapmak, verimliliği artırmak, işinizi büyütmek için de karşılıklı maliyetleri değerlendirerek kredi için başvurabilirsiniz. Eğer bir ülkede makul maliyette yaygın bir kredi mekanizması varsa, siz girdilerden kaynaklanan veya girdiye erişebilmekten kaynaklanan sorunları aşabilirsiniz. Dolayısıyla kredilerin böyle bir önemi var. Tarımsal üretim için de kredilerin önemi şurada; bir kere hasat sonucu elde edeceğiniz veya satışlardan elde edeceğiniz gelir ile bunun üretiminde kullandığınız girdiler için yapılacak harcamalar arasında korkunç bir dengesizlik vardır, zaman bakımından uyumsuzluk vardır. Dolayısıyla tarım sektöründe kredilendirme, dış kaynaklar, finansman gerçekten önemli bir ihtiyaçtır.

Ülkemizde ürün ve girdi fiyat pariteleri arasındaki çiftçi aleyhine gelişmeler yüzünden üreticilerin yeterli gelir elde edemediği için işletmeyi geliştirecek birikimlerden uzak olduğunu düşünürsek, çok daha önemli bir hal almaktadır krediler.

Şimdi burada tabi pek çok finansman kaynağı sayılabilir ama biz bankalar tarafından verilmiş kredileri temel alacağız ki, genellikle finansman dediğimizde anlaşılan da budur. Şimdi bu tabloda 2009 yılında bankalar tarafından verilen kredilerin sektörlere dağılımını görmekteyiz. Örneğin burada tarım sektörü gerçekten ekonomiye katkısı, yani Gayri Safi Yurtiçi Hasılası içindeki payı kadar kredilerden bir pay almış, bu yeterli kabul edilebilir belki bazı kesimlerce ama biraz önce bahsettiğimiz tarım sektörünün özellikleri nedeniyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya katkısının üzerinde bir pay alması beklenebilir.

Tablo 1. Kredilerin sektörlere göre dağılımı (2009)

Sektörler	Payı (%)
İmalat sanayi	28
İnşaat sektörü	27
Toptan ticaret	18
Mali Kuruluşlar	14
Tarım	9
Turizm	4

Kaynak: www.bddk.org.tr, 2010.

Sunduğumuz ikinci tabloda, tarımsal bankalar tarafından verilen tarımsal kredilerin yıllara göre dağılımı var. Burada tabi karşılaştırma güçlükleri var. Bunlar cari fiyatlarla verilen işte bildiğiniz gibi 2005 yılında yeni bir para birimine geçildi, işte reel fiyatlara çevirmek için bir sürü indekslerde bazlar değişti. Bunun yerine daha iyi bir gösterge olarak alıcı fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki tarımsal kredilerin yine cari fiyatlara paylarını hesapladık, bu da kabul edilebilir bir gösterge. 1990'da tarımsal krediler, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki payı yüzde 3.5 iken, 2000'de, 2.6'ya, ki bizim bu sempozyumda mercek altına aldığımız dönemde, 2010'larda bu pay yüzde 2'lere düşmüş. Yani cari olarak artmış olsa bile tarım sektörüne reel olarak kredilerin azaldığından söz edebiliriz.

Tablo 2 Yıllara göre tarımsal krediler ve GSYİH (milyon TL)

Yıllar	Tar. krediler	GSYİH	Payı (%)
1990	13,8	393,1	3,5
2000	3295,2	124583,5	2,6
2010	22549,5	1103749,8	2,0

Kaynak:TÜİK, DİE verileri

Tablo 3'te tarımsal bankalar tarafından verilen kredilerin cari fiyatlarla değerleri var. Tabi bunlar büyük rakamlar, bunlarla pek yorum yapamayız, onun yerine paylarına bir göz atmak gerekirse, örneğin 2000'li yıllarda bankalar tarafından tarıma verilen kredilerin neredeyse tamamı kamu bankaları tarafından sağlanmaktaydı, özel sektörün tarımsal krediler içindeki payı binde 4 idi. Şimdi burada tabi buradaki yılların seçiminin özel bir anlamı var. Örneğin 2002, ülkemizin yaşadığı 2001 finansal krizinin ertesindeki krizdir, burada özel bankaların payının yüzde 46'ya yükseldiğini görüyoruz ki bu tarım dışı sektörlerde kredi dağıtımının güç olması, yaşadıkları kriz, risk nedeniyle bu yıllarda gerçekten özel bankaların tarımsal krediler içerisinde çok önemli bir paya ulaştığını görüyoruz.

Tablo 3. . Kaynaklarına göre tarımsal krediler (milyon TL)

Yıllar	Kamu bank.	Özel bank.	Toplam
2000	3281,9	13,3	3295,2
2002	2258,8	1937,2	4196,0
2005	5392,5	1566,8	6959,4
2008	8392,2	4457,6	12849,8
2010	16758,3	5791,2	22594,5

Kaynak: www.bddk.org.tr, 2010

Tablo 4. Kaynaklarına göre tarımsal krediler (%)

Yıllar	Kamu bankaları	Özel bankalar
2000	99,6	0,4
2002	53,8	46,2
2005	77,5	22,5
2008	65,3	34,7
2010	74,3	25,7

Kaynak: www.bddk.org.tr, 2010

Şimdi burada 2005'i dönemin ortası nedeniyle aldık, kamu bankalarının payı yüzde 77'ye, özel bankaların payı yüzde 22.5'e ulaşmış. 2008'in önemi şurada. Özel bankaların içinde, yabancı sermayeli bankaların payı ilk defa toplam krediler içerisinde yüzde 10'u, bu yıldan itibaren aşmaktadır. Yani 2010 yılında tarıma verilen kredilerin yüzde 75'i yaklaşık olarak kamu bankaları tarafından sağlanmakta, özel bankalar tarafından sağlanan kredilerin payı yüzde 25'i bulmakta, bu yüzde 25'in içindeki genel olarak yüzde 10'u yabancı sermayeli özel bankalar tarafından sağlanmaktadır.

Kredilerin tarımsal işletmelerin verimliliğini, rekabet gücünü artırıcı bir şekilde kullanılması elbette ki milli ekonomiye önemli katkılar sağlayabilecektir. Ancak bu işlevi görebilecek kredilerin orta ve uzun vadeli krediler olması gerekmektedir. Tarım sektörüne verilen kredilerin vadelerine bakıldığında, dağıtılan kredilerin yüzde 70'i kısa vadeli, 1 yıl vadeli kredilerdir. Yani kredilerin önemli bölümü, günlük veya o üretim dönemini ilgilendiren girdilerin sağlanmasını kolaylaştıracak amaçla kullanılmıştır. Oysa toplam krediler içinde kısa vadeli olanların payının orta ve uzun vadeli kredilerin payından daha düşük olması beklenir. Yine kredi kullanımında önemli bir çarpıklık da, kredilerin bölgesel dağılımıdır. Yani bu kredilerden aslan payını Marmara ve Ege bölgesi almaktadır.

Tarımsal krediler alınanda, genel olarak tarım sektörünün desteklenmesi konusunda ne yapılabilir? Şüphesiz tarım sektörünün güçlü bir baskı grubu oluşturulacak şekilde örgütlü olmayışı, sektörün kredi pastasından yeterli büyüklükte pay alamamasının veya tarımın desteklenmesine yönelik politikaların yönlendirilmesindeki zayıflığımızın nedenidir, dolayısıyla sektörün ilgili kesimlerinin güçlü bir baskı grubu oluşturacak şekilde örgütlü olması ve işbirliği yapması bir öneri olarak sunulabilir. Üretici kesimin örgütlenmesinde kooperatifleşme değerlendirilmesi gereken önemli bir araçtır. Bazı kesimlerce kooperatifleşme modası geçmiş bir araç olarak değerlendirilebilir. Günümüzde pek çok ülkede buna gelişmiş ülkeler de dahil kooperatifler tarımın desteklenmesinde başarılı bir şekilde kullanılan önemli bir araçtır. Özellikle sektörün finansmanında tarımsal kredilerde kooperatif bankacılığın rolü ve payı oldukça büyüktür.

Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum, saygıları sunarım.

TARIMDA İSTİHDAM VE İŞGÜCÜ

Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

Tarım Haftasının mesleğimize, ülkemiz tarımına ve çalışanlarına mutluluk ve huzur getirmesi dileğiyle, tüm katılımcıları sevgi ve saygı ile selamlıyorum. Gelecekte, Tarım Haftalarının daha coşkulu, çalışanlarının daha mutlu olması ve ülkemiz tarımının da makro ve mikro ekonomik göstergelerle dünyada saygın bir yer alması temel dileğimdir.

Tarım Daha Fazla Gündemde-Neden?

Tarım tüm dünyada giderek daha fazla önem kazanmaya başladı. Açlık, yoksulluk, küresel eşitsizlikler, gıda güvencesi, iklim değişiklikleri gibi unsurlar tarımı yeniden önemli gündem maddesi haline getirdi. Tarım daha çok konuşulur oldu ve hemen her ülkenin önemli ekonomi-politik ilgi alanlarından biri oldu. Son 20-30 yıldır yüz milyonlarca yoksul köylünün, çiftçinin dünyada göçü gerçekleşti, gerçekleşmeye devam ediyor. Asya, Afrika, Ortadoğu, Latin Amerika kentlerinin çoğu ölçsüz bir biçimde büyüyor, kalabalıklaşıyor. Bu durum Türkiye için de geçerlidir. Bu kentlerin kapasiteleri; yeterli altyapıya, istihdama, sanayi-hizmet etkinliklerine sahip değildir. Böyle olunca da tarımdan, kırsaldan kopan nüfus mutlu olamıyor. Bunların üstüne bir de yoksulluk, açlık, işsizlik tehlikesi binince sorun daha da derinleşiyor. İşte bunlardan dolayı tarım daha fazla ön plana çıkmaya başladı.

Dünya son 10 yılı sancılı geçirdi. Belki de insanlık tarihinin önemli en sevimsiz 10 yıllarından bir tanesi idi. Dünyada krizler, çatışmalar, bloklasmalar aldı başını gidiyor. Her 6 saniyede 1 çocuk açlıktan yaşamını yitiriyor. Gıda tehdidi ciddi bir sorun haline geldi ve gıda tehdidi beraberinde gıda çatışmalarına yol açıyor, gıda isyanlarına yol açıyor ve bazı ülkelerin rejimlerinin değişmesine yol açıyor. Dünya bu açıdan bir baharı değil siyasi bir kışı yaşamaktadır. Bu süreçte de insanlık var olması için en önemli unsur olarak tarım sektörü devreye girmektedir.

Tarımdaki gelişmeler dünyada farklı davranışları da ortaya koymaktadır. Topraklar el değiştiriyor ama bu toprakları kimler alıyor, kimler el değiştiriyor bunun tartışılması lazım. Örneğin; 2007-2009 yılları arasında tüm dünyada on milyonlarca hektar arazi başka ülkeler tarafından satın alınıyor. Yine son 4 yılda dünyada yaklaşık 50 milyon hektar arazi başka ülkeler tarafından kiralaniyor. Bu alım satımlar bir egemenlik durumu açısından dünyada nasıl bir sonuç çıkarır gelecekte, yeni farklı emperyal güçler çıkarır mı, çıkarmaz mı, dünyanın ve parantez içinde Türkiye'nin de ciddi olarak bunu tartışması gerekiyor. Bu durum insanlığın en temel gereksinim olan tarımsal yeterlilik, doygunluk ve de bağımlılık açısından nasıl bir sonuç çıkarır, bunun da dikkate alınması gerekiyor.

Ekonomi-Politik Açıdan Tarım ve Tarım İstihdamı

Tarım, Türkiye gibi ülkelerde sosyo-ekonomik yaşamın temel dayanağını oluşturur. Halen gıda güvencesi, istihdam, vergi katkısı, dış ticaret, sektörel tamamlayıcılık gibi niteliklerinden dolayı tarım sektörü büyük önem taşımaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde, ekonomik şoklarda, istihdamın daraldığı anlarda tarım sektörü genel ekonominin sigortası görevini gizlice üstlenir. Eğer bir ekonomide büyüme olmasına rağmen tarımın istihdamdaki ağırlığı veya tarımda istihdam edilenlerin sayısı azalmıyor hatta mutlak olarak artıyorsa "her şeye rağmen büyüme" yaklaşımında bir yanilsama var demektir. Türkiye böyle bir dönemden geçiyor. Ekonomi büyüyor, dış ticaret artıyor, kentleşme (daha doğrusu kentlerde yığılma) artıyor fakat bu tüm sektörlerle yansımıyor, hatta bazı sektörler açısından olumsuzluklar yaratıyor ise ortada bir sorun var demektir. Eğer kırsaldan son yılda 2,5 milyona yakın nüfus kopmuş ise, işlenen tarım alanlarında %20 azalma-terk edilmişlik varsa ve buna karşın tarım istihdamı büyümeye paralel olarak azalmayıp tam tersi artış gösteriyorsa makro ekonomik iyileşmeler mikro ekonomide yani tabana dayalı kalkınma açısından sorunlar söz konusudur. İşte, Türkiye makro ekonomik göstergeler açısından iyi fakat mikro ekonomik göstergeler açısından olumsuz bir görünüm göstermektedir. Çünkü kişi başına düşen hayvansal protein tüketimi, insani gelişmişlik göstergeleri, kadın-erkek fırsat eşitliği, kayıt dışı çalışma, yoksulluğun giderek kırsallaşması gibi göstergeler açısından Türkiye, dünya liginde 80-130 ncu sıralar arasında yer almaktadır. Bu ise büyümenin tabana pek yansımadığını daha doğrusu büyüme

göstergelerinin özellikle tarım ve kırsal kesim açısından kalkınma göstergelerine yansımadağını gösterir.

9 ncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre Avrupa Birliği'ne uyum süreci açısından 2013 yılına kadar tarımsal istihdamın %19'a düşürülmesi hedeflenmektedir. Bu hedefe giderek yaklaşıldığı belirtilebilir. Fakat bu hedefin getirdiği dışsal diğer yansımalara bakmak gerekir. Tarımdan kopuş ve kentlere göç, kırsalın boşalması acaba kalkınmayı getiriyor mu? Kırdan göçenler kentlerin hangi alanlarında, hangi sektörlerinde çalışırlar veya çalışamazlar. Acaba, tarım dışı sektörler tarımdaki kopuşa istihdam yaratabiliyor mu? Kırdan kendi kendine yetmeye çalışan küçük üretici kentlerin yeni yoksulları, işsizleri, dezavantajlı grubu olmaya başlıyor.

Tarımsal İşgücü Göstergeleri

TÜİK verilerine göre nüfusun yaklaşık %25'i tarımda çalışıyor. Erkek işgücü arasında tarımda çalışanların oranı ise %18 kadar olup, bu oran kadınlarda %40'ı geçmektedir. Yani, tarım giderek daha çok bir kadın mesleği, emeği haline gelmektedir. Türkiye genelinde aktif nüfusun İşgücüne Katılma Oranı (İKO) %49 olup, kırsalda yani tarımın ana sektör olduğu alanda İKO kentlerden daha yüksektir. Bu durum kırsalda aslında istihdam yaratmanın daha ekonomik ölçütlerde olduğunun da işaretçisi olmaktadır. İstihdam açısından önemli bir sorun da nasıl çalışıldığıdır? Çünkü tarım sektöründe çalışanların %45,5'i ücretsiz aile işçisi konumundadır. Yani, herhangi bir kayıtlılık ve sosyal güvenlik sistemine dâhil olmak söz konusu değildir. Kadınlarda ise durum daha da vahimdir. Kırsaldaki kadınların yaklaşık %80'i ücretsiz aile işçisidir.

Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı ile ilgili gelişmeler yaşanıyor. Çünkü kente göçle beraber kadınlar daha fazla eve kapanmaya başlıyor. Ve, toplumsal ilişkiler sisteminde biraz daha geride kalmaya başlıyor. Kadınların %28'i istihdama katılıyor. 2011 yılındaki Hane Halkı İşgücü Anketi sonuçları ilginç bazı sonuçlar çıkarmaya başladı. Tarımda çalışan kadın sayısı erkek sayısını geçmeye başlıyor. Tüm dünyada konuşulan işte tarımın feminizasyonu, tarımın kadınsallaşması kavramı ülkemiz için de geçerli olmaya başladı. Kentlerde kadınlar iş bulamayınca, diğer sektörler istihdam yaratmayınca en önemli dayanak tarım sektörü oluyor. Bu kadınlar için daha da elzem oluyor. Nitekim, Türkiye'de tarımda çalışan kadınları bir an için görmezden gelerseniz, Türkiye'de sadece 8-9 kadından birinin ancak işgücüne katılabiliyor sonucunu görürsünüz. Aslında buradan şu kestirimde bulunabiliriz: teknolojik gelişmeler ve kentleşme kadınlar açısından pek de hayırlı sonuçlar ortaya koymuyor.

İstihdam Bilmecesi

Son 10 yılda istihdamda gelişmeler var, sektörlerde gelişmeler var, sanayide büyük ilerlemeler kaydediliyor. Sanayinin sürekli ön plana çıkarılması tarımda istihdam açısından olumsuzluklar ortaya çıkardığı gibi, sanayi üzerinde de büyük arz baskıları ortaya çıkarıyor. Çünkü son 10 yılın verilerine baktığımız zaman tarımda 10 yılda yaklaşık 2.5 milyon nüfus tarımdan kopmuş, başka sektörlerle kaymış fakat aynı dönem içerisinde sanayi ve hizmetlerin yarattığı istihdam yaklaşık 1.8 milyondur. Yani yaklaşık 700 bin kişilik bir açık var, buna bir de nüfus artışını eklerseniz, açıkta kalan işgücü daha fazla diyebiliriz. Burada belirtmek isterim ki, sanayi ve hizmetler sektörleri Türkiye'de ayrıcalıklı birçok uygulamaya rağmen henüz istihdam yaratma kapasitesi bakımından ülke gereksinimlerine yanıt verememektedir.

İşte aslında tarımda istihdam bilmecesi sorusu da burada ortaya çıkıyor. 2007-2009 yılları arasında tarım istihdamında 387 binlik bir artış var. Burada şöyle bir soru ortaya çıkıyor. Tarım istihdamının azalması ekonomik gelişme açısından doğaldır, beklenen bir sonuç, fakat bu neden azalmıyor? Aslında bunun yanıtları da basit. Nüfus artışı var ama ondan ziyade insanlar işsizlik korkusuyla tarımı terk edemiyor veya tarım dışındaki sektörlerden yeniden tarıma dönüş gösteriyor. Kent korkusu insanları ürkütüyor, çünkü kente geldiği zaman yaşam daha pahalı ve orada iş bulma korkusu, ekonomik krizler, kriz beklentisi ve tarım dışındaki sektörlerin istihdam yaratamaması bunun yanıtı olarak karşımıza çıkıyor. Burada önemli bir sorun tarımda istihdam açısından sosyal güvenlik uygulamalarıdır. Bizim en dezavantajlı gruplardandır dediğimiz kesimi barındıran bir sektördür tarım.. Türkiye'de işgücüne katılanların yaklaşık yarısı kayıt dışı çalışıyor. Tarımda çalışanların ise %80'inden fazlası kayıt dışıdır. Ama kadınlar açısından daha vahim bir durum var, tarımda çalışan kadınların yaklaşık %97'si kayıt dışı olarak çalışmalarını devam ettiriyorlar. Bu verilerin ortaya çıkardığı önemli bir sonuç işsizlik, yoksulluk ve sosyal güvencesizliktir.

Geldiğimiz bugünkü noktada serbest piyasa koşulları, tarımda arz-talep dengesi nasıl bir sonuç ortaya çıkardı? Tüm dünyada bir küresel iklim değişikliği var ama bu iklim değişikliği giderek gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ülkeleri bağımlı hale getirme sonucunu ortaya çıkarıyor. Tarımdan üreticiler kopmaya başlıyor, petrol ve enerji fiyatları sürekli artıyor, buna karşın tarım fiyatlarındaki artış onun çok çok gerisinde kalıyor ve tüm dünyada kırsal yoksulluk, açlık açısından ciddi sorunlar ortaya çıkıyor. 850 milyon kişi dünyada her gün yatağa aç giriyor ve günde ortalama 25-30 bin insan gıda yetmezliğinden hayatını kaybediyor maalesef.

Sonuç olarak, şu soruları herkesin kendi kendisine sorması gerektiğini düşünüyorum;

- Neden tarım daha çok gündeme geldi?
- Tarımda istihdam neden daha çok gündeme geldi, gerçekten çok fazla gelir yarattığı için, refah yarattığı için mi gündeme geliyor?
- Tarımın gündeme gelmesi bir neden midir, yoksa politikalar tarafından yaratılan olumsuzlukların bir sonucu mudur?
- Kırsal alanlar neden geri kaldı- neden hızla boşalıyor?
- Tarım ve kırsal kalkınma bir popülizm alanı mıdır, yoksa insanlık için daha da önemlisi küçük üreticiler için bir refah yaratma alanı mıdır?
- Tarım ile kimler uğraşmaya başladı, kimler tarıma-kırsala yatırım yapmaya başladı?

Her insanın beslenme hakkı vardır, birey olarak dünyada buna saygı göstermek zorundayız. Aynı zamanda tüketim hakkı da vardır ama bunun da bir sınırı olması gerekiyor. Üretim kaynaklarına herkesin erişiminin sağlanması anayasal bir görev olmalıdır. Tarımsal yatırımların artırılması (gizli işsizliğin de olsa azaltılması anlamında da olsa) önem taşıyor. Kamu yatırımlarında tarım maalesef az pay alıyor. Daha çok ulaşım, sanayi, enerji gibi sektörler pay alıyor. Kırsal kesimlerde özellikle küçük üreticiler açısından kendi ürününü işleyecek ve kendi işgücünü istihdam edecek yatırımları özendirmemiz ve üreticileri bu anlamda örgütlememiz gerekiyor. Kırsalın yaşam koşullarını iyileştirmek, her şeyden önce oradaki insanların bir yurttaşlık hakkı olmalıdır. Politik karar vericilik önemli. Sektörleri birbirine tercih edebilirsiniz, kent-kır ayrımını birbirine tercih edebilirsiniz ama bunların ortaya çıkardığı maliyetleri de mutlaka dikkate almamız gerekiyor ve ulusal önceliklerimizi mutlaka yurttaş çıkarı için ön plana almamız gerekiyor. Son olarak toprağın kullanım hakkına saygı göstermek gerekiyor. İnsanları topraktan kopartmak için değil, toprağa tutunmak için politikalar üretmek gerekiyor.

Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum, saygılarımla.

TARTIŞMA BÖLÜMÜ

Oturum Başkanı Gülcan ERAKTAN: Çok değerli sunuşlar dinledik. Vaktimizi çok aşmamak için, sorularınızı alacağız. Buyurun.

Sayın Başkan teşekkür ederim. Konuşmacılara gerçekten çok güzel katkılar yaptıklarından dolayı teşekkür ederim. Benim sorum, sayın Şenol Beye. Gerçekten tarım arazilerinin tarım dışı amaçlarda kullanımı hepimizin önemli sorunu. Siz çok güzel örnekler verdiniz, biraz da ben katkıda bulunmak istiyorum. İnsanlar yeryüzüne misafir olarak geldiler. Bitkileri barındıran topraktır. Toprağı korumak toprağa saygı göstermek demokrasi insan hakları ve özgürlük kadar yaşamsal öneme sahiptir. Maalesef biz bu saygıyı gösteremiyoruz. Ben karamanlıyım. Karaman'ın en güzel verimli arazileri Hacıibaba Dağı ile Karadağ arasındaki yöredir. Tarım arazileri iç içedir ve bu tarım arazileri çoğunlukla birinci sınıf ve ikinci sınıftır. Bu tarım arazilerini etkileyecek çevresel faktörlerin başında çevre kirletici çimento fabrikaları, taş ocakları gibi işletmeler geliyor. Bizim yöremizde Bozdağ denilen bir mevki vardır. Maalesef vahşi kapital ve sermaye güçleri üreticilerin yaşamsal haklarını çiğniyorlar, sadece ve sadece kendilerini düşünerek, elektrik parası vermemek, su parası vermemek için tarım arazilerini etkileyecek alanda bu işletmeleri kurmaya özen gösteriyorlar. Şimdiye kadar çeşitli kez sayın milletvekilim de biliyor, sayın başkanımıza da arz ettim durumu, burası çiftçilere bırakılması gerekiyor. Yani tarım arazilerinin dışında işletmelerinin kurulması gerekiyor. 5403 sayılı kanun çerçevesinde bu gidişe nasıl dur deriz? Vatandaş olarak ben ne yapabilirim? Oda olarak Ziraat Mühendisleri Odası ne yapabilir? Çok teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Şenol ATEŞ: Teşekkür ederim. Bu sorun Türkiye'nin genelinde olan bir sorun. 5403 sayılı yasa gereği gibi uygulansa böyle sorunlarla hiçbir zaman karşılaşmayacağız çünkü yasa toprakların niteliklerine göre kullanılması ve buna göre arazi kullanım planlarının yapılmasını amaçlıyor. Ancak bugüne kadar bu gerçekleştirilemedi maalesef. Tarım dışı amaçla kullanılacak yerler neresi? Buralar nasıl kullanılacak? Arazinin niteliğine göre karar verilecekti ve sanayici o tarafa yönlendirilecekti. 5403 sayılı yasaya göre mutlak tarım arazisi, tarım arazisi olarak korunması gereken yerlerdir. Yasada açık ve net, tarım arazileri amacı dışında kullanılamaz diyor.

Dr. Turhan TUNCER (ZMO Başkanı): Hocamın sorusuna bir cevap vermek istiyorum. Oda olarak üzerimize düşen vazifeyi, bu yasanın genel olarak analizini şu şekilde yapıyorum. Yasanın isminde dikkat edin toprak koruma diyor, yani dava açmaktan, web sayfamızdan incellerseniz, gerçekten peşine düşmediğimiz yer yok, örneğin Adana'da yaşadığımız olayları yakından takip ediyorsunuz. Aynı şekilde kuruldan herhangi bir şekilde bakanlıktan kurulun kararını dahi zor alıyoruz. Bu yasa normalde tarım olarak kullanılan toprağı çıkarma yöntemidir, sonuçta ona geliyor. Ama yine de ODA olarak elimizden gelen her türlü hukuki yöntemle yaparız. Teşekkür ederim.

Baki ÖZDEN (Ziraat Yüksek Mühendisi): Uzun yıllar Amerika Teksas'ta görev yaptım. Emekli olunca Türkiye'ye döndüm ve görev aldım. Gittiğim zaman ile geldiğim zaman arasındaki farkı gördüğüm zaman, Ankara Üniversitesi mezunuyum zaten, hayretler içinde kaldım ve bu sempozyuma teşekkür ederim. Hocalarım her şeyi özetlediler. Yalnız bir tek noktaya temas etmediklerine dikkat ettim. Mesela ben yine oğlumu görmek için Los Angeles'e gidip geldim yılbaşında, orada okuyor, mücavir alanla ilgili Ankara'daki küçük bir savaşım var. Orada Hollywood, hepiniz bilirsiniz herhalde Los Angeles'teki havaalanına indiğimde burnuma bir koku geldi, hemen sordum yetkililere, dediler ki bu etrafta görmüyor musun ne kadar güzel çiftlikler var, onların kokusu geliyor. Aslında koku beni rahatsız etmemişti. Ankara'da 50 km'lik mücavir alan olayı var ve metropol. Yanılmıyorsam Ankara 5 milyona yaklaşıyor. Burada hayvancılığı maalesef bu 50 km'nin dışına itmeye uğraşan sanki biraz politik ve tekrar tabi tarım alanlarına yöneleceğim sanki bunun altında ben biraz önce bahsedilen ben de oralıyım, konusuna değineceğim, sanki bu alanların AVM gibi alanlara tahsis edildiğini hissettim. Bu konuda acaba nereden bilgi alabiliriz? Yani açıkçası bu mücavir alan sınırlamasını ne şekilde geriye çekerek tarım ve hayvancılığı bu metropolün sınırları içinde tutabiliriz?

KATILIMCI: Efendim, 1965 yılından beri ziraatın içindeyim. Halen tarım, gıda ve halk sağlığı alanında çalışmalarına devam ediyorum. Konuşmalar sırasında GDO'dan hiç bahsedilmedi. Ayrıca tavukçuluk konusuna da değinilmedi. İsveç'te beslenme bakanlığı kuruldu. Avrupa'nın batı Anglosakson ülkelerinde

gıda tarım ve tüketici hakları bakanlıkları benzeri şeyler kuruluyor. Bütün bunların istedikleri olay, içinde 1 trilyondan az GDO'laşmış, virüs terminatör kanser hücresi olmayan var mı acaba, bir tarama yaptırın. Tek bir sorum var: GDO üzerine bir toplantı düşünüyor musunuz?

Dr. Turhan TUNCER (ZMO Başkanı): Evet düşünüyoruz.

Muhammet DEMİRTAŞ (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü Daire Başkanı): Ben bir katkıda bulunacağım ve Bülent Hocama kısa bir sorum olacak. Öncelikle 1. sunum ve 2. sunumda hocalarımızın verdiği bilgilere ve toplantıyı düzenlemesinden dolayı Odamıza Genel Başkanımızın şahsında tüm çalışanlara teşekkür ederek sözlerime başlamak istiyorum. Biz bakanlık olarak 2005 yılından bu yana ARGE projelerine destek veriyoruz. Şu ana kadar 81 projeye destek verdik, yaklaşık 14 milyon TL civarında bir ödememiz söz konusu. Bunun 9.3 milyon TL'sini ödedik. 2012 yılı bütçesi de 7 milyon TL civarında. Son 10 yılda sayın hocalarım da Bülent hocam da bahsetti, ön plana çıkan tarımda önemli problemler bizim de önceliklerimiz arasında. Ben buradaki gerek sivil toplum kuruluşlarından, gerekse üniversitedeki hocalarımızdan bunların çözümüne yönelik proje getirirlerse onları destekleyeceğimizi belirtmek istiyorum. Bülent hocama sorum şu: Kırsal kesimdeki yoksulluk ön plana çıkıyor. Bunun çözümüyle ilgili daha somut, daha gerçekçi politikalar üretmek anlamında bir önerisi veya açıklaması olursa teşekkür ediyorum.

KATILIMCI: Öncelikle Suat hocama teşekkür ediyorum. Tarım alanlarının amaç dışı kullanımının önlenmesiyle ilgili en önemli nokta kamuoyu baskısıdır. Bununla ilgili ilk defa şimdiye kadar hem tarım alanları tarım dışına çıktı, şöyle oldu, böyle oldu, hep bu dile getirildi, ama çözümü getirdi hocam, arazi kullanım planlarının yapılması bu çok önemli bir eksiği burada da tamamlamış olduk ve hocama bu konuda teşekkür ediyorum. Değerli meslektaşımın sorusuna cevap vermek istiyorum, bu mücavir alanlar konusu, mücavir alan demek planlanması gereken bir yer demek değildir. Belediyenin plan yetki alanıdır. Yani belediye kanunlar çerçevesinde o alanda plan yapmaya yetkilidir. Bunun dışında ben istediğim gibi plan yaparım diyemez. Dolayısıyla kanunlar çerçevesinde izin almadan öyle bir plan yapamaz. Çubuk ile ilgili konuya gelince, çok önemli bir konu. Buraya bakanlığımızın herhangi bir dahili söz konusu değildir. Bu belediyenin plan yetki alanında olduğundan dolayı, belediye böyle bir meclisine karar geçirmiş, oradaki hayvancılık tesislerini kendi mücavir alanının dışına taşımıştır, bunu belirtmek istiyorum. Mücavir alan sınırı illa ben istediğim gibi planlarım demek değildir. O sadece belediyenin planlama yetki alanını belirler. Onun dışındaki de il özel idarelerinin yetki alanı içindedir.

Oturum Başkanı Gülcan ERAKTAN: Burada herhalde hayvancıları 50 km dışarı itmekten çok rant yaratan bir alan oluşturulması önem taşıyor. Buyurun efendim. Çok kısa olsun lütfen.

Necdet ŞEN: Öncelikle değerli akademisyenlerin sunumlarını çok zevkle izledik. Son 10 yıldaki tarımdaki bahse konu alanlardaki değişimi izledik. Bilindiği gibi Türkiye'de 2011 yılı içerisinde kamuda yeniden yapılanma oldu. Bu yeniden yapılanma kapsamında birtakım değişiklikler, birtakım kurumlar kapatıldı, yeni reorganizasyon adı altında değişiklikler oldu. 2000 yılından 2011'e kadar olan o olumlu, olumsuz değişiklikleri bu yeniden yapılanma kapsamında tarımsal, doğal kaynaklarımızı, girdileri ve desteklemeleri nasıl etkileyeceğini tahmin ediyor musunuz, bir yorumunuz olacak mı?

KATILIMCI: Bu sempozyumu düzenleyen Odamıza öncelikle teşekkür ediyorum. Değerli hocalarımıza teşekkür ederim. Ben sempozyum başlığını gördüğümde direkt insan odaklı olarak olaya baktım. Ülkemizdeki çocuk çalışan sorunu var. Bu konuya hiç köşesinden, kenarından değinilmedi. Bülent hocam kadın ve erkek çalışan oranlarına değindi. Fakat çocuk çalışanlarla ilgili herhangi bir şey duymadık. Bu konudaki çözümlerinizi açıkçası merak ediyorum. Bununla birlikte iş sağlığı ve güvenliği anlamında hani sigorta anlamında birtakım şeyler paylaşıldı ama iş sağlığı ve güvenliği anlamında biliyorsunuz tarım ağır ve tehlikeli işlere girmesine rağmen Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hani bu kapsamda pek değerlendirilmiyor. Hani orada kazaya uğrarsanız, iş kazası olarak değerlendirmiyor. Ben iş sağlığı ve güvenliği konusunda eğitim aldım, mesleğim de kalite uzmanlığı. Bunun dışında benim rastladığım tüm Türkiye'yi dolaştım ben mesleğim gereği. Yine Bülent hocamın slaydının son sayfasında gördüm, ancak bununla ilgili olarak da finansal projelendirme, işe başlamadan önce bu konuda desteklemeyle ilgili herhangi bir destekleme yok yani, en önemli konu bu aslında. Efektif anlamda tarım yapabilmek için,

bu konuyla ilgili de görüşlerinizi merak ediyorum. Bir de benim çok rastladığım, çok üzüldüğüm bir konu var. Hepimizin bu işten para kazanmasını sağlayan açıkçası üretimin başından sonuna kadar çalışan işçi kesimi var. Özellikle mevsimlik işçilerin çok kötü şartlar altında olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu konuyla ilgili görüşlerinizi de merak ediyorum. Teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı Gülcan ERAKTAN: Çok teşekkür ederiz. Sizden başlayalım Suat Hoca.

Suat ŞENOL: Bana gelen mücavir alanla ilgili soruda, Adana'da örneğin 30 km çapında bir mücavir alan ilan edildi. Bu demek değildir ki bunun tamamı tarım dışı amaçla kullanılacak. Özellikle şu var, 2005 yılında Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu çıktı. Ondan önce yapılmış olan imar planları maalesef olduğu gibi kaldı. Yani kanun kapsamı dışında kaldı. 2005'ten sonra yapılan imar planlarının hepsi ve tarım toprakları ile ilgili alınan her karar, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanununa tabi. Toprak Koruma Kurulları'ndan izin alınması gerekiyor bir tarım arazisinin tarım dışı amaçla kullanılması için. Toprak Koruma Kurulları daha çok kurul başkanının emrinde olan kişilerden oluşuyor. Sayı olarak da bu kurul başkanının emrinde çalışan kişiler çoğunlukta. Bunun dışındaki kurul üyeleri ise ziraat mühendisleri odası temsilcisi, tema temsilcisi ve de ziraat odalarının temsilcilerinden oluşuyor. Bunlardan üçü bazen olması gerektiği gibi karar veriyor ancak çoğunlukla tarım arazilerinin tarım alanı dışına çıkartılmasına yönelik karar alınabiliyor. Bu tip kararların bazıları mahkeme kararları ile geri döndürülebilir. Odamızın bu konuda çok önemli katkıları oldu bugüne kadar.

Prof. Dr. Haydar ŞENGÜL: Doğrudan bana yöneltilmiş bir soru olmamasına rağmen, bu kamuda yeniden düzenlemelerden beklediklerimiz üzerine bir iki laf etmek isterim. Şimdi bir kere bir düzenleme, bir ihtiyaçtan kaynaklanır. Yani sizin günün gelişmelerine, yürütmekte olduğunuz kamu hizmetindeki aksaklıkları gidermeye uygun bir yapısal düzenleme yaparsınız. Ancak bu son dönemde yapılan kamuda yeniden yapılandırmaya baktığımızda, bundan bir süre önce denemede bulunulduğu, ancak toplumsal muhalefet, kamuoyu baskısı nedeniyle geri çekilen ama seçimler öncesinde parlamentonun denetiminden kaçırılarak, kanun hükmünde kararnamelere dayandırılarak, parlamenter ve yargı denetiminden kaçırılarak, daha önce işte meslek örgütlerine, demokratik kitle örgütlerinin toplumsal muhalefet gibi bütün hakları elinden alan ve dolayısıyla bundan fazla bir şey beklemek doğru değil. Örneğin Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na baktığımızda tamam elbette ki mevcut bakanlığın gıdayı da kapsayabileceği için bu doğrunun arkasında benim bildiğim kadaryla bunu bakanlıkta çalışan arkadaşlar çok daha yakından bilirler, tam bir kaos yaratılmıştır. Yetkiler belli değildir, kadrolar belli değildir, uzmanların ne iş yapacağı belli değil. Zaman kayıpları, hizmet kayıpları olmuştur. Amaç kamu hizmetlerinin piyasalaştırılmasıdır diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK: Kırsal alanda yoksulluğu nasıl azaltabiliriz diye bir soru vardı. Tabi yoksulluk bir sonuç olarak karşımıza çıkıyor. Bunu yaratan nedenleri ortadan kaldırsak, belki bu sorun da aşılabılır. Bunun için de küçük üreticiye üretim araçlarına erişebilme yollarını açabiliriz, ikincisi küçük üreticilerin kendi aralarında örgütlenmesini olmazsa olmaz koşul olarak görüyoruz. Bir de tarıma dayalı sanayinin kırsal alanda yaygınlaştırılması bunlar da yoksulluğun azaltılmasına katkılarda bulunacaktır.

Arkadaşımızın sorusu var, çocuk işçiliği konusunda. Vaktimiz az olduğu için değinemedik maalesef. Bildiğiniz gibi çalışma hayatında mavi yakalılar, beyaz yakalılar diye ikiye ayrılır. Fakat tarımda bu yakalı sayısı çok fazla. Açık mavi yakalılar da var işte bizim gibi. Bir tarafta alanda, bir tarafta masa başında çalışanlar var. Bir yanda çocuk işçiler var, kadın tarım işçileri çok fazla. Türkiye geneline bakarsak, 2006 yılı çocuk işçi anketinde yaklaşık 900 bin çocuk şu anda çalışma hayatında, bunların 480 bini tarımda çalışan çocuklar oluşturuyor. Türkiye'nin şöyle bir olgusu var. Uluslararası sözleşmelere ilk imza atan ülke, fakat bunu da uygulamayan tek ülkelerden. Çocuk işçinin azaltılması sözleşmesine imza atmış fakat hala çocuk işçilik devam ediyor. Bu tamamen siyasi beklentilerle rant için çıkartılmış bir yasa, fakat burada kırsal insanlar tamamen bir oyuna geldi, o da nedir, sizlere belediye hizmetleri gelecek, otobüsler işleyecek, hepsi taraf oldu ama Çubuğun 22 km ötesindeki köy bile şu anda büyükşehir sınırları içerisinde. 2 ay sonra gerçeğe yüzleştiler. O da neydi, su parası geldi, çöp parası geldi, çevre temizlik parası geldi, kent elektriği üzerinden elektrik fiyatlandırması geldi, bu sefer bizi tekrar büyükşehir kapsamından çıkarın diye dilekçe yazılar ama geçmiş olsun.

Gülcan ERAKTAN: Son olarak bir iki cümleyle bitirmek istiyorum. 21. yüzyıl gıdanın en önemli, en stratejik mallar arasına gireceği bir dönem olacaktır. Bundan hiçbirimizin şüphesi yok. Çok uzun yıllardan beri sorunlarımız aslında aynı. Ve hep aynı sorunlara, aynı çözüm yolları -bazı teknik gelişmeler hariç- öneriliyor. Ben 46 yıldır bu meslekteyim. 4 yıl da öğrenciliğimi katarsanız 50 yıl eder. Yarım asır içinde, bu sorunlar o zaman da vardı, şimdi de var. Ve çözüm yolu olarak birçokları o zaman da söyleniyordu, şimdi de söyleniyor. Şimdi tabii gelecek için bundan sonraki oturumlarda, bundan sonraki kutlamalarımızda artık sorunların ve aynı çözüm yollarının tekrarlanmadığı, tarım arazilerinin hovardaca kullanılmadığı bir dönem yaşamayı umarak, hepinize çok teşekkür ediyorum.

ÜÇÜNCÜ OTURUM SEKTÖR ANALİZİ

Yönetici : Prof. Dr. Gürol ERGİN/Önceki Dön. Oda Başkanı

ODA'mızın sayın Başkanı, saygıdeğer öğretim üyelerimiz, saygıdeğer meslektaşlarım, sivil toplum örgütlerinin değerli temsilcileri hepinizi 3. oturumu açarken içten sevgi ve saygılarımla selamlıyorum.

Hepimizin bu 166. yıldönümü bayramını yürekten kutluyorum.

Değerli arkadaşlarım, biraz önce belki biraz espriyle ama içinde ciddiyet payı da vardı, oturumun en önemli bu toplantının en önemli oturumunu açıyorum dedim, çünkü tarım alanındaki en önemli sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, başkanları buradalar. Onlar tarımın değişik alanlarında yaşananları burada sizlere anlatacaklar. Böylece olayı bizzat yaşayanlardan dinlemiş olacağız. Bu bakımdan çok fazla önemseyerek bu toplantıyı açıyorum.

Sayın Mahmut ESKİYÖRÜK, Tire Süt Kooperatifinin sayın Başkanı, aynı zamanda İzmir Haykoop Başkanı. Sütçülük, süt üreticiliği alanında gerçek devrim yaratan bir insan karşınızda şu anda, kendisiyle arkadaşım olarak iftihar ediyorum.

Sayın Halis UYSAL, uzun yıllardır Türkiye Sulama Kooperatiflerinin Genel Başkanı. Onunla da elbette iftihar ediyoruz, başarılı çalışmalarının sürmesini diliyoruz.

Sayın Yakup YILDIZ, KöyKoop Yönetim Kurulu Başkanı.

Sayın Ramazan ÖZKAYA, Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği Başkanı. Son yıllarda Türkiye'de su ürünleri alanında gerçekten nefes aldırın çalışmaların yapılmasını sağlayan arkadaşımız.

Değerli arkadaşlarım, burada tabi ki köyün, köylünün, tarımın sorunlarını arkadaşlarımız konuşacaklar ama işin özü tarımda örgütlenmenin sorunları. Bakınız hep söylüyoruz ama sanıyorum bir kısım insanlar belki abarttığımızı sanıyorlar, bir yabancıнын şu sözünü ben duyduğum en güzel sözlerden biri olarak değerlendiriyorum, diyor ki: Türk milleti Atatürk'ü Allah'a borçlu ama Türkiye'de ne varsa hepsini Atatürk'e borçludur. Kooperatifçilik de Türkiye'de Atatürk'e borçlu olduğumuz bir alandır.

Dünyada bir tek devlet başkanı olmuş mu ki, kendisi bizzat kooperatif kursun ve 1. ortağı olsun. Böyle bir devlet başkanı başka yok. Devlet kuruculuğunun dışında, devlet başkanı olarak birisi tüketim kooperatifi Ankara'da kurmuş, sanıyorum 1926'daydı, birini de Tekir çiftliğinde tarım kooperatifi olarak kurmuş, kendi çiftliğinde. Değerli arkadaşlar, bunlar çok önemsenmesi gereken konular.

Türkiye'de 1935'lerde tarım kredi kooperatifleri, tarım satış kooperatifleri kanunları çıkarılmış, onlar kurulmuş, hep Atatürk'ün işleri bunlar ve 1980'e kadar Türkiye'de kooperatifçilik ciddi olarak aşama kaydetmiş. Ama 1980'den sonra maalesef özellikle o devrin iktidarının köykoopu paramparça etmesiyle tarım alanında Türk kooperatifçilik hareketi büyük sekteye uğramıştır. 1969 yılında kooperatifler kanunu çıktıktan sonra kooperatifçilik gerçekten ciddi bir ivme kazanmış, değerli arkadaşlarım, 1970'lerin ortalarında yalnızca tarım kooperatifleri olarak çok amaçlı köy kooperatiflerinin sayısı 7 bin dolayındaydı. Belki bugün o kadar yoktur, belki sayın Yıldız sayıyı söyler ama o kadar olduğunu tahmin etmiyorum. Yıldızlaşan kooperatifçilik hareketi vardı, bugün kişisel düşüncem olarak söylüyorum, Türk kooperatifçilik hareketi o günün heyecanını bugün görmemiz mümkün değil. Maalesef. Ama bunda daha çok Türkiye'yi yönetenlerin tavırlarının çok büyük etkisinin olduğu herhalde yadsınamaz.

Biraz önce burada konuşan Emine Olhan hocamız dedi ki, son yıllarda hayvancılığa ayrılan destek, genel tarım destekleri içinde yüzde 27'ye yükseltildi, yani iyi bir şey yapıldı. Ben bunu Meclis kürsüsünden sayın Tarım Bakanı'na şöyle ifade ettim, dedim ki, keşke yükselmeseydi, çünkü o paraların çarçur olduğu, bazı haramzadelere yedirildiği, bu ülkeye hiçbir şey getirmediği hayvancılığın son durumundan belli. Eğer o paralar bir anlam ifade etseydi, değerli arkadaşlarım Türkiye bugün kurbanlık koyununu dışarıdan almak zorunda kalır mıydı? Türkiye bugün çok uzak ülkelerde kurbanlık koyun kestirmek için bir kısım sivil toplum örgütlerinin gazetelere ilan verdiği bir ülke haline gelir miydi? Demek ki Türkiye'de hayvancılığa ayrılan kaynaklar, tarımın birçok alanında olduğu gibi, bu hükümet zamanında maalesef çarçur edilmiştir. Şimdi bu uzun açıştan sonra sayın değerli ESKİYÖRÜK'e sözü bırakıyorum, buyurun, 15 dakikanız var.

Mahmut ESKİYÖRÜK

Tire Süt Koop. Yönetim Kurulu Başkanı

Öncelikle Ziraat Mühendisleri Odası'na teşekkür ediyorum, böyle bir etkinliği düzenlediği için bizi bir araya getirerek. Tarımın son yıllarda çok konuşulmaya başlanması beni umutlandırıyor, biraz geç de olsa. Tabi ki tarım yalnız çiftçimiz için değil, tüm insanlar için önemli, çünkü oradan doyuyoruz. Ama bu Türkiye için çok daha önemli çünkü bizim tek kalkınma şansımız. Bugün Türkiye'nin en önemli sorunlarından olan işsizliğin çözümü de tarımı geliştirmek, kırsaldaki o devamlılığı sağlamaksa, Türkiye için hayati önem taşıyor tarım. Ama geldiğimiz noktada bilimsel araştırmalara göre, 300 milyon nüfusunu doyurabilecek bir ülke, 75 milyon için üretmediği ürünü ithal ediyorsa, demek ki biz çok geri kalmışız tarımda. İşte bundan sonraki yol ne olmalı? Tarımın gelişmesiyle ilgili. İki görüş var. Birileri diyor ki, bize bir reçete sunuyorlar, siz bugünkü yapınızla, bu 5-10 başlık köylü - aile işletmeleriyle, köylüyle, siz Avrupa Birliği'ne giremezsiniz, dünya pazarında rekabet edemezsiniz çünkü onların ürünleri kaliteli değil. Hatta birisi onların sütü pis demişti. O gün ben de çok ağır bir cevap vermişim. Bozuk demişti sütüne. Türk sütüne bozuk diyenin kanı bozuktur diye cevap vermişim. Bunu söyleyenler kimlerdir? Onlar değil, birileri söylüyor. Amaç şu: Ülkemizde birçok sektörde biliyorsunuz yabancı sermaye gelişti, bankalar, sigorta şirketleri, süpermarketler... Peki siz hiçbir İngilizin bakkal dükkanı satın aldığı gördünüz mü? Hayır. Asıl tarım, dünyanın geleceği tarım. Biliyorlar, bizden daha önce gördü yabancı sermaye. Önce o küçük işletmeler yok edilecek, tasfiye edilecek, ulusal sermayenin eline geçecek, ikinci aşamada uluslararası sermaye gelip onları satın alacak. İşte böyle bir Türkiye şimdi yol ayrımında. Ben de bas bas bağıryorum, Anadolu'nun yapısını bozmayalım, bu yapıyı bozmadan biz o sorunlarımızı çözebiliriz diyerek bunu somutlaştırdık. 2 bin üreticiyi bir araya getirerek bir eser yarattık. Biz şimdi Avrupalı'dan daha temiz süt üretiyoruz, 150 ton günde ve maliyeti düşürücü, üretim maliyetleri yüksekti, yaptığımız uygulamaları, projeleri, şimdi diyoruz ki, üreticilerimize bir reçete sunduk.

Kısaca geçmek istiyorum bunları. Türkiye'nin işte bu sorunu gibi görünüyor, yüzde 90'ı küçük aile işletmelerinden oluşuyor. Bu sorun değil, bu bizim geçtiğimiz. Bugün Türkiye'nin yüzde 65'i sıcak süt olarak toplanıyor, bu da bizim suçumuz değil, bu örgütlü yapının gelişmemesinden. Burada eğer bu kontrolsüz, insan sağlığına uygun olmayan, gıda güvenliğine uygun olmayan sütler tüccarlar tarafından toplanıyor. Biz kooperatif olarak süt topluyoruz, bizim almadığımız artık sütler imha edilmiyor arkadaşlar, arkamızdan birileri onları yarı fiyata alıyorlar ve peynir yapıyorlar. O dişi buzağılara bile ekmediği antibiyotikli sütleri, bizim bebeklerimiz içiyor şu anda, Türkiye'de kontrol edilmiyor maalesef. Her şeyin çözümünde kooperatifleşme yattır. Burada evet kalite sorunumuz var ama çözümümüz çok basit, biz çözdük.

Kayıt dışılık, çözümü yine kooperatifleşme. Daha bizim Türkiye'de mühtahsil makbuzu nedir bilmeyen köylülerimiz oldu. O gün bunu bakanlık kendisi istedi. Elimizdeki veriler ortada. Kayıtlı sütlerin yüzde 7'si kayıt dışı. Bu sistem içinde kooperatiflerin gelişmesi mümkün mü, mümkün değil. Bir kere yol haritamız ne olmalı, önce onu belirlemeliyiz. Biz gerçekten kooperatifleşme mi olmalı, yoksa tekelleşme mi olmalı. Eğer tekelleşme ise hiç bunları konuşmanın anlamı yok ama o temettüde dinamit koymaktır. Türkiye'nin temelini sarsarsınız, bakınız bunun altından kalkamazsınız. O milyonlarca insanı siz bir meydana toplayıp, bir teneke gazyağıyla, kibrit çakıp yok mu edeceksiniz? Bugün üniversite mezunları iş bulamıyor, nerede istihdam edeceksiniz? Onun için bu oyuna gelmemeli.

Planlama yok, insanlar ne ekeceğini şaşırıyor. Çünkü veri yok elinizde. Neyi ne kadar üreteceğinizi bilmeden nasıl planlama yapacaksınız? Pazarlama işte tüccar ihtiyaçları olduğu zaman iyi de para veriyorlar, ama ihtiyaçları olmadığı zaman bırakıyorlar. Üreticinin en büyük sorunu pazarlama.

Örgütlenme şu anda Türkiye'de şartlar koşullar, örgütlü yapını daha güçlü olması gerekirken, tam tersine şu anda Türkiye'deki örgütler Türkiye'nin politikalarına yön verecek güçte değil ve büyük bir örgüt karmaşası yaşanıyor.

Desteklemeler maalesef rakamsal olarak bakarsanız iyi ama bir sosyal irade anlayışı içinde yani sorunun çözümünde bir unsur olarak kullanılması aslında, sektörün gelişmesi, iyileşmesini sağlamak için yani sıfır faizli kredilerle ben bir televizyonda enteller danteller dedim, biraz hoş olmadı ama inanın hayvancılıkla

hiç ilgisi olmayanlar sıfır faizli kredi işine balıklama atıldılar ve şu an çoğu battı, iflas ettiler hepsi. 7'er ... liraya büro aldılar, ellerinde sanki kanarya, balık, akvaryum işi zannettiler bu işi, hayvancılığın zorluklarını bilmeden daldılar işe ve o paralar çarçur oldu arkadaşlar. Ciddi bir kaynak ayrıldı. Eğer sektöre mevcut üreticiyi geliştirmek için, onları daha büyütmek, iyileştirmek için kullansaydık, Türkiye şu anda çok daha büyük mesafeler alırdı.

İşte her şeyin belirleyicisi politikalar ama ben size bir rezalet tablosu göstereceğim. Türkiye'nin işte bakınız ne durumda olduğumuzu gösteriyor. Süt fiyatları 2008 yılında normalden, desteklemelerle sektöre birileri katılmış, üretimimiz artmış ama iç tüketimimiz, ihracatı artıramadığımızdan dolayı, arz fazlası üretimden dolayı süt fiyatları düşmüş, 45 kuruş, hatta bazı bölgelerde 35 kuruşa düşmüş. Yem fiyatları iki katı neredeyse, üretici çaresizlikten ineklerini kestirmiş, binlerce inek kesime gitmiş. Anneleri kestik bakın, anneleri yok ettik.

Sonra tam tersine dönüşmüş, yetmezliğe dönüşmüş süt, 85 kuruşa çıkmış birdenbire. Ondan sonra yine bu iş para kazanıyor diye yine birileri girmiş bu defa tüketici mağdur olmuş, ithalat başlamış. İşte o 45 kuruşa düştüğü zaman 10 lira harcasaydık, müdahale etseydik şimdi 100 lira kaybettik, elin yabancı çiftçisin cebine para sokuyoruz, hala devam ediyor bu. Et ithalatının nedeni 2008 yılındaki krizin sonucudur. İşte politikalar derken, dünyada müdahale kurumları vardır, oturup seyretmez.

Sonra şu an gelinen noktada bakın, süt fiyatları ne olmalı, bakın süt fiyatları konuşulmamalı, üreticinin kazancı konuşulmalı, üretici bir kere sürdürülebilirliği sağlamak için para kazanmalı. Ben 75 kuruşa, 65 kuruşa süt satmaya razıyım, yeter ki ben 1 litre süt ile 1.250 gramlık, 1,5 kg'lık yem alabileyim. Bugün dünyanın hiçbir ülkesinde yemin süttten pahalı olduğu ülke yoktur. Türkiye'de haziran ayına kadar bakınız üretici 57 kuruşa süt satarken, 75 kuruşa yem aldı. Peki nasıl yaşadı bu insanlar, zarar etti. Yok, başka alternatif yok.

Ne yaptılar biliyor musunuz, her köşe başında banka açıldı. Bakın onlar kafaya konulmuştu zaten tasfiye edilecek. Sistem zaten onları kendiliğinden yok edecek. Adam çaresizce gitti bankadan kredi aldı. Belki iyileşir dedi. Şimdi gelinen noktada zaman zaman para kazanılan dönemler oldu mu, oldu. İşte bakın 2010 yılında, güzel bir dönem, fakat üretici cebine bakıyorsun, 5 kuruş para yok. Neden? Çünkü o kötü dönemlerde kullandığı kredinin faizi giriyor artık devreye. Yani 3 kuruş kazansa, faiz ödüyor. Yani üreticinin kurtulma şansı yok. Artık ölüyorlar, birer birer ölecekler. Bir tek çözüm var, kooperatif olmak. Yoksa birer birey olarak hiçbirinin yaşama şansı yok. Yani böyle bir rezalet tablosu dünyanın hiçbir yerinde yaşanmaz. Şu anda süt fiyatıyla, yem fiyatları aynı.

Yol haritası ne olmalı? İşte örgütlü yapıyı geliştirmek. Yapıyı bozmamalıyız. Anadolu'nun yapısını bozmadan sürdürülebilirliği sağlamanın tek çözümü örgütlü yapıyı oluşturmakla olur. İşte az önce saydığım bütün sorunlar da giderilecek. Burada devlet de kazanacak, vergisini toplayacak. Tüketici kazanacak, sağlıklı ürün tüketecek ama bunlar dilek ve temennilerle olmaz, politikalarla.

Benim Tarım Bakanlığı'ndan istediğim bir tek cümle vardı. Eğer bu doğruysa bir cümle, tüm destekleme primlerini örgütlerle satanlara vereceğim desin bitti. Bütün Türkiye'de hemen üreticiler örgütlere yönelir ve örgütlü yapı da oluşur. Sadece bu da yetmiyor, süttünü soğuk zincir altında, benim 5 tane ziraat mühendisim sadece süt kontrolünde çalışıyor. İki tane aracım akşama kadar dolaşiyor, somatik sayımına kadar bütün analizlerini yapıyoruz. Antibiyotikli süt almıyoruz. Her gün bir çöp tenekesi antibiyotikli kitle atıyoruz. Bunun karşılığında bana verilen bedel, aferin Mahmut ESKİYÖRÜK. O zaman ben bunu yapmayanlarla nasıl rekabet edeceğim? Bir zamanlar 1.5 kuruşluk teknik destek vardı, kaldırıldı.

Üretimi artırmak tabii ki önemli, üretimimizi artırmalıyız da, ama siz eğer tüketim ve ihracatı artıramazsanız, üretimi artırmak tehlikelidir. Önümüzdeki aylarda tehlike yine önümüze çıkacak. Süt üretiminde ciddi artışlar başladı. Eğer okul sütü İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yaptığı o uygulama örnek alınıp, bütün ülke çapında uygulanmazsa, iç tüketimde Başbakanımız böyle bir karar aldı, umarım uygulanır, yoksa gerçekten bir facia yaşanacak, yine krize gireceğiz ve ihracatı da artıramazsak, aynı o kriz yaşanacak Türkiye'de. Çünkü gemi gemi binlerce, yüzbinlerce düve geldi, halen gelmeye devam ediyor, dev çiftlikler oluştu. Daha bunlar devreye girmedi, bir de onlar devreye girince ne olur halimiz bilmiyorum.

Niye ortak çiftlikler oluşturmamalım? Bizim bir projemiz de var. Zamanımız olsa da onu da anlatsam. O meraları biz o köylüye tahsis etsek, insanlarla hayvanlar aynı yerde yaşamasa, onları bir site şeklinde oluşturup, tek bir sağmal halinde, bunların çözümü mümkün, yeter ki niyetiniz o olsun. Ama bunu yapmazsak, facia yaşanır bu ülkede. Köylünün elinden ekmeğini alırsak, kentlere taşınan insanların altından kalkamayız. O yüzden Türkiye için hayati önem taşıyor.

Tekelleşme, kooperatifleşme dedik, bakın biz ne yapıyoruz, kısaca anlatayım. Önce üretimi sağlamamız gerekiyor. Maliyetler yüksek. Yemini veriyoruz, fason yaptırıp, ondan sonra tohumunu veriyoruz, ilacını, bütün yem bitkisi üretmek için tüm ihtiyaçlarını karşılıyoruz ortaklarımızın. Akaryakıt istasyonumuz var, dışarıya satış yapıp para kazanıyoruz, o kazandığımız parayla ortaklarımıza 10 kuruş ucuz mazot veriyoruz. Ürün bedeli karşılığında, hiç para vermiyorlar. Araç ve makine parkımız var, bütün yem bitkilerinin ekimi, biçimi, paketlemesine kadar bütün hizmetleri alıyorlar. 52 tane ekipmanımız var. Kendi ekipmanımız ile bu hizmetleri veriyoruz çünkü bugün her köyde bir köye fabrika kuracak kadar ekipman fazlalığı var. İşte bakın kooperatifleşmenin önemi. Bir tane yonca paketleme makinesi herkese yetiyor. Veterinerlik hizmeti veriyoruz. Traktörünün lastiğine, aküsüne kadar bütün ihtiyaçlarını karşıladığımız gibi sigorta hizmetleri, satış fazlamız var, evinin ihtiyaçlarını da karşılıyoruz. Tüm deterjanına, nohuduna, pirincine kadar alıp gidiyor.

Peki hububatını alıyoruz, ne yapıyoruz karşılığında, 1 ay boyunca bütün hem üretim yapmalarını sağlayıcı, hem de geçimi sağlayıcı bütün ihtiyaçlarını karşılıyoruz. Üretiminin de kalitesini sağlayarak, Pazar değeri ve devamlılığını artırıcı tüm altyapıyı oluşturduk, 62 tane köyde soğutma tankımız var. Ve bakterisini bugün yüzbinlere düşürdük o sütlerin biz. Çiftlik sütlerinin bakterisi bugün 3-4 bin. Avrupa standardı yüzbin mg da, biz 3-4 bini şu an oluşturduk. Kalitesini sağladık ama o da yetmiyor, yetmedi. Çünkü insanlar o kadar vahşi, açgözlü ki, her şey tersine dönmüş. En büyük emek sarf eden, alın teri döken, sabahın 6'sında kalkıp, o soğukta ineğini sağan insanlar en yüksek payı alması gerekirken en az payı alıyor, hiç emek sarf etmeyen o süpermarketler en az yüzde 20 pay alıyorlar, hiç elini dokundurmadan. Benim çiftçim yüzde 20 para kazansa... Yüzde 10 bile kazanamıyor. Böyle bir sömürü altında üretici. Fiyatları süpermarketler belirliyor. Artanı sanayiciye veriyor, sanayici payını alıyor, üreticiye veriyor, üretici de onunla yenecek.

Biz ne dedik? Biz de artık sanayici olalım. Kendi tesislerimizi kurduk, projelerimizi sunduk. Bakanlığımızı sağ olsun kabul etti. Kırsal kalkınma projeleriyle, süt işlem tesisi kurduk. Ayran, yoğurt, peynir bütün süt ürünlerimizi artık mamul haline getirdik. Bir slogan yaptık, üreticiden tüketiciye... Çünkü Türkiye'de üretici de mağdur, tüketici de mağdur. Biz daha doğrusu üreticinin sırtındaki keneleri birer birer ayıkladık.

Sucuk, salam, sosis yapıp pazara sunduk. İnsanlara para kazandırmaya çalışıyoruz. Neden, üretimi sürdürmeleri için. Onların üretimlerini sürdürmeye mecburuz. Bu bir model. Türkiye'nin yapısına uygun bir kalkınma modeli. Bırakın insanlar köylerinde yaşasın. O insanlar zaten bu ülkeye en az maliyeti olan insanlar. Özellikle kadınlarımız. Ne kuaför, ne deniz, ne sinema, ne tiyatro bildiler, ayağında bir şalvarla, akşama kadar üretim yapıyorlar. Bu insanları köylerinde yaşatmak öncelikli hedefimiz olmalı. Bugün 3-5 bin başlık, burası Amerika değil, burası Anadolu. Amerika'da tarım nüfusu yüzde 1. Evet o Amerika'da uygundur ama Anadolu'ya o modeli getirmeye çalışıyorsunuz, Sak ... kaybetmiş, ona buna özeneceğim derken Türkiye yolunu kaybeder. Onun için Türkiye o oyuna gelmemeli, bugün kooperatifleşme olmalı diyorum.

Yol belli değerli arkadaşlar, yol aramaya gerek yok. Mustafa Kemal ATATÜRK bunu çizmiş, ben Mahmut ESKİYÖRÜK olarak Mustafa Kemal ATATÜRK'ün çizdiği yoldan hiç sapmadım ve başarılı oldum, bu sonucu elde ettik. Bu yolu izlersek Türkiye doğru yolda devam eder. Başkalarının reçetelerine sakın konmayalım, bu Türkiye'yi ele geçirme politikasıdır. Uluslararası sermayenin Türkiye üzerinde oynadığı bir oyundur. Dev işletmeler oluşturmak, tekelleşme, Türkiye'ye dinamit koymak kadar tehlikelidir. Sadece çiftçiler değil, bizim üretmemiz için bütün insanlar, sokaktaki insan dahi tarımın sorunlarıyla ilgilenmeli, çünkü onun da geleceği, ülkemizin geleceği, tarımı daha çok önemseyelim, daha çok sahip çıkalım. Tarım ülkemizin geleceğidir. Hepinize saygılar sunuyorum.

Halis UYSAL
Türkiye Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği Başkanı

Sayın Başkan, değerli hazurun, hepinizi mensubu bulunduğum Türkiye Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Başkanı olarak saygı ve sevgiyle selamlıyor, yeni yılınızı ve bayramınızı kutluyorum.

Ben sözlerime sulamacı olarak, Thomas ... demiş ki, suyun kıymeti kuyu kurduktan sonra anlaşılır. Evet kuyularımız kurudu, kuruyacak ta. 2011 yılını şöyle böyle geçirdik, yağışlar çok iyi oldu. 2012'ye de aynı gözle bakıyorum. Fakat 2013-2015 yıllarında bu söylediklerimin tersi olacak sanıyorum. Bundan sayın bakanlığımızın da bilgisi var ve şimdiden kuraklık sinyallerini biliyorlar ve hazırlıklar yapılmakta. 2013-2014 yıllarında, 2007'de olduğu gibi, belki de daha fazla kuraklık bekleniyor diye biliyoruz. En çok etkilenen bölgelerden Antalya ve Ege'yi gösteriyorlar. Bunun için acilen tedbir alınması gerektiğine inanıyorum. Bu tedbirlerin başında da benim senelerden beri söylediğim, su bakanlığı kurulsun dedik. Kuruldu, hayırlı ve uğurlu olmasını diliyorum. Onun içinde Milli Su Konseyinin de kurulmasını istiyorum. Bu konuda **Metin TÜRKER** genel müdür yardımcımız bu konuyla çok ilgilendi. Koalisyon hükümeti zamanında bunu bir yere kadar getirdi ama her nedense orada kaldı.

Milli Su Konseyi kurulsu ne yapar? İlgili birimler bir araya gelerek, Milli Su Konseyi dediğim şu, senelerden beri su konusunda, bunu profesörler de söyledi, ben 1970'lerden beri bu su meselesinin içindeyim. 1969'te çıkartılan 1163 sayılı yasa ile doğmuş olduğum köye ilk sulama kooperatifini, 1995'te de Manisa Bölge Sulama Kooperatifleri Birliğini kurdum, halen de onun Başkanım. 2001'de Türkiye Sulama Kooperatifleri Birliği'ni kurdum, onun da genel başkanım.

Şunu söylemek istiyorum, 1970'de sulama kooperatiflerini kurduğum zaman, orada ne denildi, Türkiye su varlığı 112 milyar metreküp. Sabah hocam da söyledi, ee, bunun 90-95 milyar metreküpü göletlerden, barajlardan, 10-15 milyar metreküpü yer altı sularından, aküferlerden, 2-3 milyar metreküpü de ... sularından, etti 112 milyar. Yine devam ediyorum, bunun hepsini değil, 41 milyar metreküpünü kullanıyoruz, açılımına gelince, yüzde 11'i sanayide, yüzde 13-14'ü içme ve kullanma suyu, yüzde 74'ü tarımda. Burada tarıma önem vermek lazım. Milli Su Konseyi'nin önemini belirtmek için senelerden beri, 70'lerden beri duyduğumuz bu, acaba bu 112 milyar metreküp hala duruyor mu, 41 milyar metreküp suyu hala kullanabiliyor muyuz? İnşallah bu konuda çalışmalar olduğunu biliyorum.

İkinci tedbir, yine senelerdir söylüyorum, yer altı aküferlerini bırakıp, kışın yağın yağmurları, yazın denize akan suları, önüne bent mi olur, baraj mı olur, gölet mi olur, ne olursa o yöne gidilsin diyorum.

Mahmut ESKİYÖRÜK, o kendisi de bilir, geçenlerde ziyaret ettiğim zaman, adeta irkildim, kuyulardan deniz suyu geliyor, öyle mi başkanım. Neden, yer altı sularının statik seviyesi düşmüş, o su aşağıda, deniz yukarıda kalmış. Birleşik kaplar usulü, aküferlerden tuzlu su geliyor. Adamlar tuzlu su ile bahçelerini suluyorlar. Bunun için Türkiye'de yapılacak iş, kışın yağın yağmurları, yazın denize akan suların önünü çevirmek.

Yine bir programda bu yer altı sularına dokunmayalım, biz bunu atalarımızdan aldık, torunlarımıza bırakalım dedim, konuşma bittikten sonra torunum, dede bana su mu bırakıyorsun dedi. Şimdi anlayamazsın, ilerde anlarsın dedim. Şimdi büyüdü, haklıymışsın diyor.

Üçüncü olarak da tasarruf deyince ilk önce akla gelen, damla ve yağmurlama sisteme geçilmesinden yanayım. Bu konuda tarım bakanlığımızın çalıştığını biliyorum. Kendilerine burada teşekkür etmek istiyorum. Eskiden 500 milyar liraydı, şimdi geri ödemesi 600 milyar liraya çıkarıldı. Ama orada bazı detaylar, var. Örneğin KDV kaldırılırsa ya da yüzdelik indirilirse diye düşünüyorum. Bir de kendileri yüzde 25 şey konulması lazım, orada kooperatifler, bu konuda da toplantılar oluyor, o toplantılara ben de katılıyorum. İnşallah onun da üstesinden gelineceğine inanıyorum.

Bizim bir de elektrikler, senelerden beri bu elektrikle uğraşyoruz. Bundan evvelki, 2 sene evvel Enerji Bakanlığı ile yaptığımız toplantılarda, Allah razı olsun sayın Bakan 5 seneye çıkardı, faizleri kaldırdı, 5 seneye yaydı. Yaydı ama geline noktada şu an aldığım bilgiye göre, tarımsal elektrikte 2 katrilyon

200 trilyon TEDAŞ'a borcumuz, faiziyle beraber. Özelleşmeden dolayı da 500 trilyon da oradan geliyor. 2 katrilyon, 700 trilyon. Köylü bunu ödeyemez. Burada yapılacak iş ne? Faizleri kaldırmamızdan yana değilim. Şunu söylemek istiyorum. Avrupa Birliği diyoruz, Avrupa Birliği'ndeki tarımsal elektriğin kilovatı 9.5 ise, bizde 19,5. Avrupa Birliği'nde KDV yok, bizde KDV yüzde 18. Bir de bugünlerde günün konusu oldu. Faturalarda kaçak elektrik diye görürsünüz, kaçak elektrik ortalamasını söylüyorum, yüzde 14 idi, 3.7 daha geldi, yüzde 17,7 oldu. Bu oranı benim çiftçim, köylüm ödüyor. Bizim tarım sektöründe kullandığımız elektrik yüzde 3.4. Yakında zannediyorum enerji bakanı ile bir toplantı yapacağız bu konuda. Hiç değilse KDV indirilir ve bu kaçak da önlenirse, gerisinin faiziyle ödeneceğini düşünüyorum.

2012 yılı biliyorsunuz Birleşmiş Milletler'in kabul etmiş olduğu kooperatifçilik yılı. Bu yılın bizim açımızdan hayırlı, uğurlu olmasını diliyorum. Tarım Bakanlığı'nda bu konuda büyük çalışmalar var. Bunlara ben de katılıyorum. Geçenlerde Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nda ben de oradaydım, senelerdir üzerinde çalışılan kooperatif strateji belgesi var. Bilim adamları, sivil toplum örgütleri katılmış ve onların şeyiyle yapılmış strateji belgesi, Allah razı olsun Bakanımız en kısa zamanda 1-2 ay içerisinde Meclis'e getirip çıkartmaya çalışacağız dedi, buradan teşekkür etmek istiyorum.

Ben bundan 3-4 sene önce Almanya'ya ziyaretimiz oldu. Raiffeisen Kooperatifler Birliği'nin davetlisi olarak. Kooperatifçiliği orada gördüm ama şaşırdım. Almanya'da 30 bin kooperatif kurulmuş, şimdiye kadar ne bir kooperatif kapatılmış, ne de icraya verilmiş. Sorduğunuzda biz Almanya'nın kalkınmasını kooperatifte gördük, kooperatifçilik imajı yıkılmasın diye elimizden gelen her şeyi yaptık dediler. Ne yapmışlar, 30 bin kooperatifi 5 ... indirmişler, getirdiler gösterdiler. Buğday kooperatifi, ... buğdayı indiriyor, para lazımsa, Raiffeisen birliği bankası var, aynı bizim ziraat bankası gibi, ne kadar para lazımsa orada çekiyor. Buğday kooperatifine buğday olarak geliyor. Oradan ekmek kooperatifi var, ve düşünebiliyor musunuz buğday ekmek olarak köylü çiftçi parasını alıyor. Bizde böyle bir yapı var mı? İnşallah bu kooperatifçilik içinde bunları da sayın Bakanlığımızın değerlendireceğini ümit ediyorum.

Bu ülkenin kalkınmasını kooperatifte görüyorum, hepimize bugünün hayırlı ve uğurlu olmasını diliyorum.

Teşekkür ederim.

Yakup YILDIZ
Köykoop Genel Başkanı

Sayın Başkan, değerli tarım dostları, ben de Köykoop Merkez Birliği adına hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Evet, tarım hayvancılık, tarımsal ve hayvansal üretimler son 10 yıldır yapılan çalışmalar ve bugünkü durumumuz. Ve birleşmiş milletlerce 2012 yılı dünya kooperatifçilik yılı olarak ilan edildi. Evet neden kooperatifler ve dünya ülkeleri kooperatiflerin bu kadar önemli olduğunu bir kez daha kanıtladılar? Kayıtlı ekonomide istihdam konularında katma değer yaratılmasında ve kriz dönemlerinde krizden en az etkilenen ülkelere baktığımız zaman gerçekten kooperatiflerin çalışmalarını ve faaliyetlerini görüyoruz.

Evet değerli dostlar, anayasamızın 171. maddesi şöyle der: Devlet kooperatifleri korur ve koruyucu tedbirler alır. Elbette yine Mustafa kemal Atatürk diyor ki, kooperatif kurmak mukaddes bir vatan ve vicdan borcudur diyor. Biz bu terbiye ile bu ahlak ile yola çıktık ve yolumuza bu ölçüde devam ediyoruz.

Tarımsal alanda baktığımız zaman ülkemizde hep konuşuyoruz, maliyetler çok yüksek. Yine örgütlenmede bakıyoruz, birden fazla aynı amaçla çalışan kooperatifler, aynı yerleşim birimlerinde kurulmuş. Köykoop var, Haykoop var, Orkoop var, Tüskoop var, Sürkoop var. Varoğlu var. Tarımsal amaçlı aynı alanda faaliyet gösteren kooperatiflerin dikey örgütlenmesini maalesef bugüne kadar yapamadık. Benim köyüme bir çiftçi ailesi en az 4 tane birliğe veya kooperatife veya üretici örgütüne üye olmak zorunda. Neden?

Yine arkadaşlar Avrupa'daki kooperatifleşmeye baktığımız zaman kooperatif sayısının azaldığını, bunun yanında üretici sayısının arttığını görüyoruz. Yani kooperatif sayıları azalıyor. Havza kooperatifleri olmuş, çevre köyler bir araya gelerek birleşmişler. Güçlerini daha yukarıya çıkarmışlar. Bizde böyle değil, bizde bunun tam tersi. Köyde muhtarlık seçimlerini kaybeden arkadaşımız ayrı bir kooperatif kuruyor, yasalar da buna müsait. Bakın bu son derece tehlikeli ve köydeki insanları, hani derler ya, rekabet ortamı yaratacağız, bu olay köylerde husumet olayı yaratıyor. Onun için aynı konularda faaliyet gösteren birliklerin, üretici örgütlerinin tek çatı altında birleşmesi gerekiyor.

Evet, sevgili Mahmut arkadaşım yıllardır aynı konularda mücadele ediyoruz. Bu ziraat Bankası'nın sıfır faizli 7 yıl, 2 yıl ödemesiz hayvancılık projelerinden bahsetti, evet tabanı olmayan, altyapısı olmayan işletmeler maalesef bu konuda hüsrana uğradılar, battılar. Tabi ki bizler şunu istiyoruz: köylerimizin yaşanır bir hale gelmesi için köyümüzün hemen bitişiğinde, meramızda, hazine aramızda veya köyün uygun bir yerinde toplu sağım ve bakım ünitelerinin oluşması lazım. Bakın Avrupa Birliği'ne girmek için sütte istenen bakteri oranı miligram sütte yüz bin ve altında olması gerekiyor. Peki biz bunu yapmazsak, kapı kapı hala süt toplanırsa, soğuk zinciri oluşturamadıysak, o yüzbin bakteriyi bulmamız mümkün değil. Türkiye'de 15 veya 20 ilin bunu yapması da Türkiye'nin geneline hitap etmez. Onun için gerçek anlamda üreticilerin, kooperatiflerin desteklenmesi şart.

Projeler.. Daha önceki yıllarda 100x2 projeleri vardı, hep söyledik bakanlığımıza, dedik ki, 2 süt hayvanı ile bir ailenin bacası tütmez. Bir ailenin geçimini sağlamaz. Sonuçta ne oldu? 50x6 ki bunlar önemli, 30x10 projeleri uygulanmaya başlandı, gerçekten bunlardan belli ölçüde verimler alınmaya başlandı.

Evet maliyetlerimizin çok yüksek olduğunu söylemiştim. 15 gün önce, belki olmadı, toptan et fiyatlarında değerli dostlar, katma değer oranı yüzde 8'den yüzde 1'e düşürüldü. Peki yem fiyatlarında da katma değeri yüzde 8'den 1'e düşürsek olmaz mı? bir çuval yemde en az 3 lira daha maliyetimiz düşük olacaktır. Hayvan besleme maliyetimiz azalacaktır ki kesik yem çok önemli bir konu. Yem, süt paritesine baktığımız zaman 1 litre sütün en az 1.5 kg yem alması gerektiğini görüyoruz. Az önce arkadaşımız gösterdi, buna ulaşamadığımız açıkça ortada.

Yine değerli arkadaşlar, bakın ithalat hep konuşuyorduk, bunun çok sıkıntılarını yaşadık. Son 6 aydır süt tozu girişinin yasaklanması, durdurulması konusunda süt fiyatlarında belli bir istikrar sağlandı. Tabi ki bu yetiyor mu, yetmiyor. Bunun yanında üretim, en büyük isteğimiz üretim, ancak ürettiğimiz ürünü pazarlayamazsak sonuçta ne olacaktır, depoda çürüyecektir, fire verecektir ya da çöp olarak atılacaktır. Onun için ihracatın da artırılması gerekiyor. Gerekirse ihracat yapan sanayicinin de desteklenmesi gerekiyor. Çünkü, üretici, tüketici ve sanayici bunlar sacayakları.

Evet yıllardır söylüyoruz, okul sütü projesi başlayacak deniyor, henüz başlamadı, dilerim bu ikinci öğretim yarı yılında bu başlar. Okul sütünün yanında sosyal yardımlaşmadan dağıtılan gıda poşetleri içerisine süt ve mameullerinden koysak, bir paket süt, bir kg beyaz peynir kötü mü olur, iç tüketimi özendirir, iç tüketimde artma olur.

Yine bunun yanında hastanelerimizde, askeri birliklerimizde, yetiştirme yurtlarında, toplu yaşanan alanlarda bunların dağıtılması, televizyon programlarında özellikle süt ile ilgili konularda sık sık sütün faydaları, insan sağlığındaki yeri ve öneminin de belirtilmesi gerekiyor.

Arkadaşlar tarım ve hayvancılık deyince et konusunu ben kısaca aldım. 1 kg karkas et 11.40 maliyeti. Kemiksiz etin maliyeti 18 lira. Ancak şu anda et ve balık kurumu ve diğer kesimhanelerde kesim fiyatımız 14-14,50 gibi. Peki bu besi hayvancılığı yapan bir işletmede üretim maliyeti var, işçilik var, kredi aldıysa finans giderleri var, bunları ilave ettiğiniz zaman olay tamamen farklı oluyor. Yani burada üretici kesinlikle memnun olmuyor. Yine perakende satışlarda veya avm merkezlerinde arkadaşlar dikkat edin 1 kg kıyma 18.90. fakat o poşetin üzerinde çok küçük yazılmış, belki dikkatinizi çekmiyor, yüzde 20 yağ ihtiva etmektedir diye yazıyor. 18,90 yüzde 20'si yağ. Yağın bana göre ekonomik değeri çok düşük, ancak 800 gram net düşüyor, 200 gram düşünce. 1 kg net kıymayı hesapladığımız zaman 23,65 kuruş oluyor. Peki bundan tüketici memnun oluyor mu, o da memnun değil. İşte hem üreticinin, hem de tüketicinin gerçek anlamda memnun olması için bakanlığımızın bu konulara müdahale etmesi gerekiyor, perakende satışları ve avm satış merkezlerini denetlemesi gerekiyor.

Yine küçükbaş hayvan ülkemizde besin gereksinimimizi karşılamak için küçükbaş hayvancılığın öneminden kimse bahsetmiyor. Yıl 2002, ülkemizdeki küçükbaş hayvan, koyun, keçi hayvan sayısı 50 milyon, nüfusumuz da 55 milyon. Yıl 2011 sonu itibarıyla nüfusumuz 70 milyon, küçükbaş hayvan sayımız 21 milyon. Yani arkadaşlar 10 sene evvel bir kişiye bir tane küçükbaş hayvan düşerken, günümüzde bugün 4 kişiye 1 tane küçükbaş hayvan düşüyor. Bunun sebepleri ne? Niye küçükbaş hayvan sayımız bu kadar azaldı? Bizim meralarımız, otlaklarımız bitti mi? Hayır. Demek ki burada da gerçek anlamda küçükbaş hayvancılığın da desteklenmesi gerekiyor.

Desteklediğimiz zaman arkadaşlar, inanın Türk köylüsü, çiftçisi, üreticisi, bizler çok daha fazlasını üretiriz. Bundan kimsenin şüphesi olmasın. Yine buğday fiyatlarına bakıyoruz, bir bakıyoruz 55 kuruş normal fiyattan bahsediyorum, 60 kuruşa daha hiç buğday satamadım, kendim de yapıyorum bu işi. Benim istediğim odur ki arkadaşlar, yine buğday alımlarında tarımsal ürün alımlarında toprak mahsulleri ofisimiz müdahale alımları yapsın. Yani çiftçiyi, üreticiyi, tüccarın insafına bırakmasın. Bu çok önemli.

Yine süt teşvikleri, sütün kriz dönemlerinde üretimin bol olduğu dönemlerde ki, önümüzdeki 2-3 ay içerisinde biz bunu yaşayacağız. Çünkü Türkiye'deki süt üretimleri en az yüzde 50 sapma gösteriyor. Yani eylül, ekim aylarında 800 ton olan bir ilin süt üretimi, nisan mayıs aylarında 1000 tonu geçiyor. İşte bu sütün bol olduğu pazarlamasının zorluk çekildiği dönemlerde süt destekleme fiyatları 10 kuruş, örnek veriyorum verilsin, temmuz ayından sonra da gerekiyorsa 6 kuruş verilsin. Çünkü temmuz ayından sonra turizm açılıyor, tüketim artıyor, dolayısıyla süt fiyatları gerçek yerini buluyor. Sıkıntılı dönemlerde bunların miktarları, bedelleri artırılın gerçekten ürünün değerini bulduğu dönemlerde gerekirse kısımla yoluna gidilebilir.

Evet yine değerli arkadaşlar, kooperatiflerimiz açısından ki gerçekten bu 2012 yılı dünya kooperatifçilik yılında çok beklentilerimiz var. Bugüne kadar çok sıkıntı çektik. Hala da sıkıntılarımız var. Zaten sıkıntı olmayan yerde iş de yoktur. Elbette sıkıntı olacak, elbette konuşacağız, çözüm yollarını birlikte arayacağız.

Kooperatiflerimizi gerçekten sadece ticari zihniyet açısından bakmakta yanlıştır. Eğer bir kooperatif ürünü üretip mamul ve yarı mamul haline getirdikten sonra bunu kendi satış bölgelerinde, kendi satış mağazalarında pazarlayabiliyorsa mesele yoktur. Zaten kooperatifçiliğin de tam anlamıyla görevi de budur. Biz sadece süt satmakla kooperatifçilik yaptık diyemeyiz. Benim isteğim bakanlığımızdan şudur, bölge birliklerimiz ile gerçekten üretime yönelik tesislerin kurulmasında, bunların kesinlikle teşvik edilmesi gerekiyor. Köydeki kooperatiflerimizin teşvik edilmesi gerekiyor. Ürün bazında desteklemelerin artırılması gerekiyor ve köyden kente göçün de önlenmesi gerekiyor.

Ben şu sözü çok seviyorum: ben doğduğum topraklarda yaşamak istiyorum, doymak istiyorum, hepimize saygılar sunuyorum.

Ramazan ÖZKAYA
Türkiye Su ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği Başkanı

Öncelikle herkesi su ürünleri kooperatifleri merkezi birliği olarak saygıyla selamlıyorum. Benden önceki konuşmacılara, akademisyenlere ve kooperatifçi arkadaşlara da çok teşekkür ediyorum.

Bizden önceki tüm konuşmacılar toprağı, suyu, sulamayı konuştular. Bizim de tarlamız, her şeyimiz denizleri ve denizler içindeki balığı anlatmaya çalışacağım. Bir hocamız, konuşmacılarımızdan şöyle demişti: Tarımda kullanılan suyun yüzde 74'ü kullanılıyor, bunu idareli kullanmamız lazım dedi. Biz tam tersine, suyu değil, içindeki balığı idareli kullanmamız lazım, onun için sürdürülebilirliği biz suda değil, balıkta algılıyoruz .

Biz kimiz? Öncelikle tarımın içerisinde bulunduğumuz için, kısaca kendimizi tarif etmek istiyoruz. 20 milyon dolayındaki tarımın içinde 130 bin kişi dolaylı, dolaysız ekmek yiyen, tarımın GSMH yüzde 10-11 payı içinde 0.2 payı olan bir grubuz. Ama bizim balıkçılığın bir sektör tanımı yok, bir iş kolu yok, sadece balıkçılık diye bir meslek de yok. Yılda 3.5 milyar liralık ekonomiye katkı sağlıyoruz, 130 bin kişiye dolaylı dolaysız ekmek yediriyoruz, Türk halkına yılda 500 bin ton balık yediriyoruz ancak biz balıkçı olarak sadece adımız var, iş kolu olarak yok.

Şimdi arkadaşlar anlattılar, söylediler, sıkıntıları anlattılar, esas çanlar bizim için çalıyor denizde. Yolun sonu göründü. Niçin göründü? Filomuz sonsuz büyüdü, avlanma gücü arttı, otokontrol azaldı, denizlerde balık da azaldı. Kara orijinli gıdalar azaldıkça denizlere, tüm herkesin gözü denizlerde. İnanır mısınız bugün karalarda belirli işler yaparken hiç olmazsa odadan izin alıyorsunuz, kooperatiften izin alıyorsunuz, şuradan alıyorsunuz ama denizlerden herkese serbest. Gidip il müdürlüğüne bir resim, bir dilekçe vererek balıkçı ruhsatı alabiliyorsunuz, denizlerde istediğiniz gibi, algısı olmayan, vergisi olmayan balıkçılığı yapıp, herkese zararınız oluyor.

Türk halkının balık yeme ihtiyacı muhakkak olacaktır, olması da lazımdır. Eğer biz 3 tarafı denizlerle çevriliysek, hele hele dünyada olmayan bir iç denizimiz, aynı ülkenin toprakları ile çevrili bir denizimiz varsa biz halkımızın balık yemesini istiyoruz. Peki yiyebiliyor muyuz? Baktığımızda 107-8 kg oluyor ama bu doğru bir rakam değil çünkü Türkiye'de her şeyde olduğu gibi kayıt dışı ne yazık ki balıkçılıkta da had safhada. İstatistik bilgileri 500 ton gösterse de bizim yakaladığımız balık ne yazık ki 500, 1 milyon, 1.5 milyon ton arasında. Yani kaçığımız 800 bin ton. Tüketiciler dışında baktığımızda 500 milyon türk lirası kaçığımız var belgelenmiyor.

Biz Tarım Bakanlığı'na buradan sesleniyoruz, 18 tane su ürünleri fakültesi var, buradan pırl pırl çocukları mezun ediyoruz, bu çocuklardan faydalanmak istiyoruz. Türkiye'de 300'e yakın çıkış noktası var. Bu gençlerin orada tarım danışmanı gibi kullanılmasını istiyoruz. Proje dahilinde çalıştırılmasını, iş istihdamı sağlanmasını istiyoruz.

Hayvancılık benim ilgi alanım değil ama çok ilginç bir şey okumuştum, onu söyleyeceğim. Bizde 18 tane su ürünleri fakültemiz var, çocuklarımız iş bulamıyor, Almanya hayvancılıkta dünyada üçüncü, iki tane ziraat fakültesi, 5 tane veteriner fakültesi var. Bunu da anlamak mümkün değil. Türkiye'nin gerçeği bu. Onun için biz su ürünleri mühendisi arkadaşların bir proje dahilinde tarımda kullanılan danışman gibi, 3 senelik stok tespitinde kullanılmasını istiyoruz, bu çocuklardan, gençlerden faydalanılmasını istiyoruz. Çünkü denizler bizim geleceğimiz, geleceğimizin de ana kaynağı balık. Bütün yatırımlarımız bizim balık üzerine. Eğer biz denizlerdeki balığın sürdürülebilirliğini sağlayamazsak ve denizlerdeki balığı, günü kurtarmak için, hani bir laf vardır, bugünü kurtarmak için yarını satarsak, biz çok kısa bir sürede denizlerdeki balığı sadece televizyonlarda ya da akvaryumlarda görmek zorunda kalırız.

Hemen şu soru aklımıza gelebilir. Madem sen bu kadar şikayetçisin, merkez birliğinin de başkanısin, ne gibi önlemler alıyorsun? Arkadaşlarımın da söylediği gibi ne yazık ki Türkiye'de örgütçülük yerleşmemiş. Gönül esasına dayalı bir sistemle kooperatifleri kurmuşuz. Çok ilginçtir Türkiye'de kooperatifler ihtiyaçtan değil, ben su ürünleri için söyleyeceğim, nerede balıkçı barınağı var, sadece balıkçı barınak

kiralamak için kooperatif kurmuşum, balıkçı barınağı kurduktan sonra kooperatifçilik işleri bitmiş gibi, arkamıza yaslanmışım, rahatıma bakmışım. Bu sistem ile olmuyor. Bizim tabela kooperatifçilik sisteminden kurtulmamız lazım. Onun için öncelikle biz kendi merkez birliğimizi ve üyesi olduğumuz Türkiye Kooperatifleri Milli Birliğini hayata geçirmemiz lazım. Kooperatifler Milli Birliği'nin de üzerine düşen görevi yapması lazım.

Eğer biz örgütlerimizi güçlendiremezsek, Avrupa'daki gibi pazara müdahale gücünü kendimizde bulamazsak, yaptırılmazsak, maalesef şu andaki politikalarla balıkçılığın gelişmesi mümkün değildir.

Tarım Bakanlığı'na buradan bir kez daha sesleniyoruz. Kendileri 2006 yılında Tarım Kanunu çıkardı ve 21. maddesi çok güzel. Diyor ki, 21. maddesi, Türkiye'nin GSMH'sinin yüzde 1'inden az olmamak üzere tarım desteklenir. Ama şu anda destekleme sanırım 0.60 gibi gözüküyor. Biz de diyoruz ki, Tarım Bakanlığı'na buradan sesleniyoruz, çıkardığınız kanun uyarınca tarım için GSMH'nin yüzde 1'ini kullanın tabii balıkçılar olarak biz de istiyoruz. Ama bize katkı var mı, var. Bize 123 milyon liralık, yani eski parayla 123 trilyon liralık ÖTV'siz mazot katkısı var. Balıkçılara da 140 milyon liralık da kilo başına ve teşvik olarak da tane başına teşvik veriliyor. Biz de diyoruz ki, madem 1.5 milyon ton balık yakalıyoruz, kayıt dışıyız, kayıt altına alınmak için müstahsil makbuzunu veya faturasını göstermek kaydıyla kilo başına belirli bir miktarın balıkçılara verilmesini istiyoruz. Bu ne getirecektir?

1- Stok tespitinin yapılmasını sağlayacaktır, çünkü kilo başına teşvik verileceği için her yakalanan balık belgelenmiş olacaktır.

2- Stoklar üzerinde av baskısının azalması gündeme gelecektir çünkü kayda göre, yakalanan balıklara göre avlanma planları yeniden yapılabilecektir.

Bundan dolayı biz teşviklerin balıkçılara da kilo başına verilmesinden yanayız. Biliyoruz ki biz ülkemiz olarak çok ilginçtir, 3 tarafımız denizle çevrili, ihracatımız 58 bin ton, ithalatımız 80 bin ton. Ama iyi tarafı ihracatımız az olmasına rağmen 500 milyon lira, ithalatımız 317 milyon lira. Sebabi bizdeki balıkların ekonomik değerinin çok olması, dışarıdan aldığımız balıkların ekonomik değerinin az olması ve diğer orkinos çiftliklerinde yem olarak kullanılmasının etkili olduğu bir gerçektir.

Bizim kırılma yılımız, balıkçılığın bu hale gelmesinin nedeni, 1979 yılına, 1998 yılındaki altın yılından ondan sonraki dönemlerde kaybetmeye başlamıştır. Sebabi 79 yılı ile 98 yılı arasında ortalama 500 ton balık yakalarken tekne sayımız 8 bin idi, yani tekne başına düşen ortalama 59 bin ton. 98 yılından sonra filomuz 17 bine çıkınca, ne yazık ki yakaladığımız balık da 100 bin ton düşmüştür, ortalama tekne başına 26 bin ton düşmüştür. Bu kadar balık düşerken ne yazık ki en büyük girdimiz olan, giderimiz olan ÖTV'siz mazottan çarpıcı birkaç tane rakam vereceğim arkadaşlar.

1999 yılında mazot 0.35 kuruş, yakaladığımız balık 523 bin ton

2004 yılında mazot 1.79, yakaladığımız balık 504 bin ton

2008 yılında mazot 3.3, yakaladığımız balık 453 bin ton

2010 yılında mazot 3.24 yakaladığımız balık, ne yazık ki 400 bin ton

Mazot, az önce akademisyen arkadaşlarımızın söylediği gibi yüzde 200 artarken, ne yazık ki yakaladığımız balık 150 bin ton düşmüştür. Bunun nedeni filomuzun kontrolsüz büyümesi, otokontrolün olmaması ve ne yazık ki teşviklerin her zaman takdir edildiği bir yerde, denizlerdeki ÖTV'siz mazot bizi biraz da sıkıntıya sokmuştur. Sebabi, bir tane teknede 1 motor varken, 3 motor takmış, giderini yükseltmiştir ama yakaladığı balığı çoğaltamamıştır. Ve eskiden balık balıkçının ayağına gelir tabiri varken, tekneler büyüdükçe, motor gücü arttıkça, eskiden 10 milyon hektar kullandığımız balıkçılıkta, şu anda 20 milyon hektara kadar yaklaştığımız söylenmektedir. Şu andaki balık miktarı çok azalması da avladığımız sahaları genişlettiğimizden dolayı ve yetiştiriciliğin 167 bin tona çıkmasından dolayı bizim balıkçılıkta azalma olduğu gözüküyor. Ancak çok açık olarak söylüyoruz ki, ne yazık ki denizlerimizde balıkçılığımız son haddine gelecek şekilde anaçların azaldığı ve çanların çaldığı bir duruma geldi. Eğer bizim şu anda Abhazya ve Gürcistan'da balık avcılığını engelleyemezsek, Abhazya ve Gürcistan'da yakalanan balıkların Türkiye'ye gelişinin kontrolünü yapamazsak, Türkiye'de sektörümüzün çok yakında çökeceği aşikardir.

Çünkü Abhazy ve Gürcistan'da yapılan balıkçılık, Abhazy ve Gürcistan'dan geçen balığın Romanya ve Bulgaristan üzerinden seneye Türkiye'ye geleceği herkes tarafından bilinmesine rağmen, orada yakalanan balıklar ne yazık ki kontrolsüz yakalandığından, boy ve zaman yasağına uyulmadığından stoklara büyük zarar verilmektedir.

Onun için biz diyoruz ki Abhazy ve Gürcistan'dan gelen balıkların kontrol altına alınmasını, hele hele çok ilginçtir bizim 3. ithal ülkemiz Gürcistan'dır. Ve yakalanan balığı kim yakalıyor biliyor musunuz, Türk balıkçısı yakalıyor, Türk balıkçısı yakaladığı için biz üçüncü ülke olarak ithalatımızı Gürcistan'dan yapıyoruz. Onun için biz denizlerde örgütlenmenin çok önemli olduğunu ancak bu sistemle örgütlenmeyi Türkiye'de başarmamızın da altını çizerek söylüyorum, çok kolay olmadığını söylemek istiyorum.

Sebebi, ne yazık ki biz birlikte hareket etmeyi sevmiyoruz, ne yazık ki güçlü kooperatiflerin güçsüz kooperatiflerin elinden tutmasını sevmiyoruz, ne yazık ki ortak hareket etmeyi sevmiyoruz. Bunun en güzel örneklerini eskiden traktör ithalatında görebiliyoruz. O zaman biz de bahçelerimiz vardı. İki dönüm tarlası olan traktör alıyor, 5 dönüm olan traktör alıyor, ikisi birleşip bir tarlayı sürmüyorlardı. Bizde de balıkçılıkta da aynı ağ gereçleriyle, aynı alanda birbirine zarar verecek şekilde avcılık yapıldığı sürece, her balıkçı birbirine rakip olduğu sürece bizim de denizlerde birlikte hareket etmemiz ancak politikalarla olacağına inanıyoruz. Bunun için biz şu anda BM'nin de açlıkla, yoksullukla mücadelede en iyi yöntemin kooperatifler olduğundan dolayı, 2012 yılını kooperatifçilik yılı ilan etmiştir. Biz de diyoruz ki, örgütlenmeye Bakanlığımızın, ülkemizdeki siyasi otoritenin çok önem vermesi gerektiğine inanıyoruz. Eğer tüm teşvikler ve tüm girdiler kooperatifler üzerinden yapılması, stokların tespitinde, stokların kullanılmasında, sürdürülebilirlikte katkısı olacağına inanıyoruz. Çünkü Türkiye'de kayıt altına alınmayan ve kayıt altında olmayan bütün girdilerin ne yazık ki bizim sektörümüzde büyük darbeler vurduğu aşikardır. Bugün un fabrikalarından örnek vererek bitirmek istiyorum. Türkiye'de hiçbir planlama yapılmadan 26 tane un fabrikası açılmıştır. Yıllık kapasitesi 3 milyon ton. Peki Türkiye'de yakalanan balık 500 bin ton, açılan un fabrikası kapasitesi 500 milyon ton ama hepsi çalıştı, demek ki kayıt dışı çalıştı. Şu anda atıl durumda çoğu, 8 tane kaldı, ne yazık ki yine de sömürmeye devam ediliyor.

Son olarak çok kısaca ne yapılması gerektiğine bakarsak, filonun kesinlikle küçültülmesi lazım ve filonun başıboş bırakılmaması lazım ama bunun da gönül esasına dayalı yapılması lazım ve çekilirken denizlerden de filonun da parası verilerek çekilmesi lazım. Kesinlikle kaçak, kayıt dışı, Türkiye'nin ve dünyanın baş belası olan kayıt dışından kurtulmamız lazım. Hele hele çevre sorunu olan deniz kirliliği ve özellikle denizler için söylüyorum had safhaya gelmiştir, Marmara'da yakında balıkçılık yapılamayacak duruma gelmiştir. Kıyı yapılanmalarında maalesef arıtmalar çalışmamaktadır. Bunlara çok dikkat edilmelidir. Kooperatifçiliğe çok önem verilmelidir. Bunun dışında da cezalar, biz cezaları pek sevmiyoruz ama cezalar caydırıcı olacak şekilde olmalıdır. Biz denizleri seviyoruz. Huzursuz olabiliriz, mutsuz olabiliriz ama kesinlikle umutsuz olmayacağız, gelecek günlerin bizim olacağına inanıyoruz.

Oturum Başkanı Gürol ERGİN: Mesleğimizi bugüne kadar hizmet eden herkesi burada şükranla anıyorum. Ebediyete göç edenleri rahmetle anıyorum. Odamıza düzenlediği bu güzel toplantıdan ötürü sizlere de bu güzel toplantıya katılıp güzelliğinizi artırdığınız için çok teşekkür ediyorum, konuşmacı arkadaşları kutluyor, sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

